

Bijzondere raadgevende commissie
Voeding

**VERSLAG OVER DE WERKGELEGENHEID
IN DE VOEDINGSINDUSTRIE
IN 2007**

**Brussel
18 december 2008**

Inhoudsopgave

Plaats van de voedingsindustrie in de Belgische industrie	4
Voedingsindustrie: pool van stabiliteit in de Belgische economie	5
Omvang van de ondernemingen en plaats van de werkgelegenheid	5
Verdeling van de werkgelegenheid van de voedingsindustrie naar subsector	7
Deeltijdarbeid	8
Aantal arbeidsuren per week	11
Vaste en tijdelijke arbeidsplaatsen	14
Atypische arbeid (avondwerk, nachtwerk, zaterdags- en zondagswerk, thuiswerk)	16
Werktijdsregeling (ploegenarbeid, glijdende werktijden en gespreide werktijden)	23
Opleidingsniveau	26
Leeftijdsstructuur van de werkgelegenheid	28
Anciënniteit van de werknemers in de onderneming	32
Grenswerknemers	33
Tijdelijke werkloosheid	35
Cao-brugpensioen	38
Aanpassing van de werktijden/tijdskrediet	39
Uitzendarbeid	41
Interregionale mobiliteit	44
Woon-werkverkeer	46
Bijlagen	51

Verslag over de werkgelegenheid in de voedingsindustrie

Dit verslag over de werkgelegenheid in de voedingsindustrie bestaat uit twee delen. Het eerste deel schetst een duidelijk beeld van de werkgelegenheid op 31 december 2005, dat is gebaseerd op de volledige en definitieve RSZ-statistieken. Het bepaalt de positie van de voedingsindustrie in de Belgische industrie en beschrijft de structuur en de plaats (gewest, provincie) van de werkgelegenheid voor arbeiders en bedienden volgens geslacht, omvang van de vestiging en subsector.

Het tweede deel is gewijd aan kwalitatievere aspecten van de werkgelegenheid, zoals de deeltijdarbeid, het aantal arbeidsuren, de aard van de overeenkomst (tijdelijk of van onbepaalde duur), de atypische arbeid, de werktijdregeling (ploegenarbeid, vrijwillige of opgelegde variabele werktijden, gespreide werktijden), de leeftijdsstructuur, het opleidingsniveau van de werknemers, de uitzendarbeid, de tijdelijke werkloosheid... Indien mogelijk wordt elk van deze aspecten in een ruimer referentiekader geplaatst dan louter in dat van de Belgische voedingsindustrie, t.w. in dat van de verwerkende industrie in haar geheel, of wordt een vergelijking gemaakt met de situatie in de Franse, de Duitse en de Nederlandse voedingsindustrie.

Plaats van de voedingsindustrie in de Belgische industrie

Volgens de definitieve RSZ-gegevens over de werkgelegenheid telde de voedingsindustrie op 31 december 2006 89.220 werknemers, waarvan twee derde arbeiders en een derde bedienden en een soortgelijke verhouding mannen/vrouwen.

De werknemers van de voedingsindustrie naar statuut en geslacht op 31 december 2006

	arbeiders	bedienden	totaal	
mannen	43.670	12.900	56.570	63,4%
vrouwen	15.342	17.308	32.650	36,6%
totaal	59.012	30.208	89.220	100,0%
	66,1%	33,9%		

Bron: CRB op basis van de gedecentraliseerde werkgelegenheidsstatistieken van de RSZ

Met 15,6% van de totale industriële werkgelegenheid is de voedingsindustrie de grootste industriële werkgever van België, vóór de sectoren Chemie en Metaalbewerking.

Evenwel moet worden opgemerkt dat de onderstaande rangschikking werd opgesteld op basis van de activiteiten nomenclatuur van de Europese gemeenschap (Nace). Deze splitst de verwerkende industrie uit in 23 industriële activiteiten.

Verdeling van de werkgelegenheid in de industrie naar bedrijfstak op 31 december 2006

Takken	Tot. Personeel	%
voedingsmiddelen	89.220	15,6%
chemische nijverheid	70.521	12,4%
metaalproducten	60.238	10,6%
bouw en assemblage van auto's	51.211	9,0%
machines, apparaten en werktuigen	43.016	7,5%
metallurgie	34.032	6,0%
niet-metaalhoudende minerale producten	30.244	5,3%
textiel	29.488	5,2%
uitgeverijen, drukkerijen en reproductie	28.328	5,0%
rubber- en kunststofnijverheid	24.366	4,3%
elektrische machines en apparaten	19.472	3,4%
meubelen en overige industrie	19.431	3,4%
papier	14.003	2,5%
audio-, video- en telecommunicatieapparatuur	11.995	2,1%
hout en houtartikelen	11.567	2,0%
andere transportmiddelen	8.618	1,5%
medische apparatuur, precisie- en optische instrumenten	7.648	1,3%
kleding	6.025	1,1%
aardolieraffinaderijen en splijt- en kweekstoffen	4.487	0,8%
recuperatie	3.059	0,5%
tabak	1.817	0,3%
leernijverheid en vervaardiging van schoeisel	1.410	0,2%
kantoorapparaten en computers	767	0,1%
totaal verwerkende industrie	570.963	100,0%

Bron: CRB op basis van de gedecentraliseerde werkgelegenheidsstatistieken van de RSZ

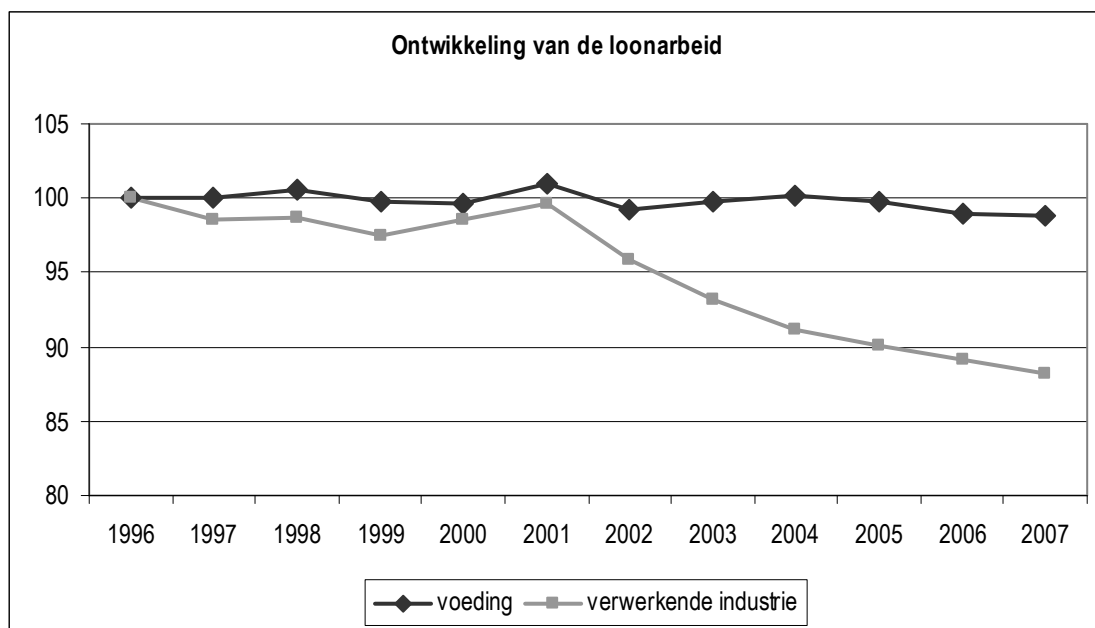
Opmerking: deze verdeling houdt dus geen rekening met de groeperingen door beroepsfederaties of vakcentrales (bv.: Agoria verenigt de sectoren metallurgie, metaalbewerking, assemblage van auto's en vervaardiging van machines, apparaten en werktuigen....; Essenscia vertegenwoordigt, benevens de scheikundige en de farmaceutische nijverheid, de rubber- en kunststofnijverheid). Rekening houdend

met deze groepering van de activiteiten staat de voedingsindustrie, met Fevia als aanvoerder, op de derde plaats wat het aantal banen betreft.

Het aandeel van de werkgelegenheid van de voedingsindustrie in de totale werkgelegenheid van de verwerkende sector verschilt weinig volgens de gewesten. Op 31 december 2006 bedroeg het 15,8% in Vlaanderen, 15,6% in Wallonië en 13,7% in Brussel.

Voedingsindustrie: pool van stabiliteit in de Belgische economie

In de "studie over het concurrentievermogen en de werkgelegenheid" onderstreepten we niet alleen het belang van de voedingsindustrie, maar ook haar prestaties en belangrijkste kenmerken, waaronder de arbeidsintensiteit en de relatieve stabiliteit van de werkgelegenheid. Voor de hele periode 1996-2007 maakt de NBB immers gewag van een beperkte daling van 1,2% van het aantal werknemers in de voedingsindustrie. Deze matige teruggang steekt dus onmiskenbaar af tegen de bijzonder sterke daling van de totale industriële werkgelegenheid met meer dan 11,4% sinds 2001. De voedingsindustrie ontpopt zich dus duidelijk als een factor van weerstand en stabiliteit voor de werkgelegenheid.

In dit verband moet bovendien worden onderstreept dat in de bovenvermelde gegevens geen rekening wordt gehouden met de uitzendkrachten. Welnu, in dit verslag zullen we opmerken dat het aantal uitzendkrachten in de voedingsindustrie de afgelopen tien jaar meer dan verdubbeld is en in 2006 uitkwam op meer dan 10.000 VTE.

Omvang van de ondernemingen en plaats van de werkgelegenheid

De voedingsindustrie bestond op 31 december 2006 uit 5842 ondernemingen. Daarvan hadden er 4500 (waarvan 3981 ambachtelijke bakkerijen¹) minder dan 10 werknemers in dienst en ze vertegenwoordigden 17% van de totale werkgelegenheid van de sector. De middelgrote ondernemingen, d.w.z. de ondernemingen met 10 tot 49 werknemers en die met 50 tot 99 werknemers,

¹ Dit cijfer houdt geen rekening met de detailhandel in brood, banketbakkerswerk en suikerwerk van de gespecialiseerde voedingdetailhandel onder Nace-rubriek 52.240.

waren goed voor resp. 23,6% en 10,8% van de werkgelegenheid. De 186 grote ondernemingen (met meer dan 100 personen), ten slotte, verschaften werk aan 48,5% van de werknemers. Het aandeel van de grote ondernemingen bedroeg in 2007 62,7% van de totale omet van de bedrijftak en 50,7% van de investeringen.

Voedingsindustrie naar omvang van de ondernemingen op 31 december 2006

Aantal werknemers per onderneming	Aantal ondernemingen	% ondernemingen	Aantal loontrekkers	% loontrekkers
≤ 10	4.504	77,1%	15.197	17,0%
10 - 49	1.012	17,3%	21.057	23,6%
50 - 99	140	2,4%	9.679	10,8%
100 et +	186	3,2%	43.287	48,5%
total	5.842	100,0%	89.220	100,0%

Bron : CRB op basis van de gedecentraliseerde werkgelegenheidsstatistieken van de RSZ

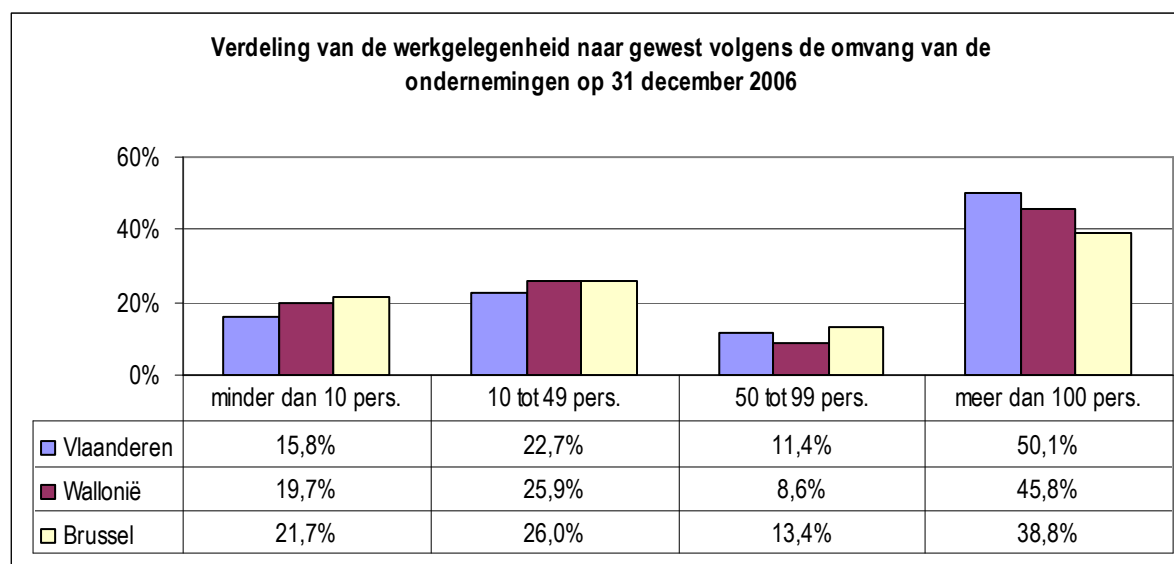
Van de werkgelegenheid in de voedingsindustrie was 71,4% in Vlaanderen gevestigd, tgv. 23,8% in Wallonië en 4,8% in Brussel.

Regionale verdeling van de ondernemingen en de werkgelegenheid op 31 december 2006

	Aantal ondernemingen	%	Aantal loontrekkers	%	Gemiddelde werkgelegenheid
Vlaanderen	3.845	65,8%	63.674	71,4%	16,6
Wallonië	1.625	27,8%	21.231	23,8%	13,1
Brussel	372	6,4%	4.315	4,8%	11,6
Totaal	5.842	100,0%	89.220	100,0%	15,3

Bron: CRB op basis van de gedecentraliseerde RSZ-statistieken

Gemiddeld was het aantal arbeidsplaatsen per onderneming in Vlaanderen ook groter dan in de andere twee gewesten: een onderneming had in Vlaanderen gemiddeld 16,6 werknemers, tgv. 13,1 in Wallonië en 11,6 in Brussel. De onderstaande grafiek en tabel, die de verdeling van de werkgelegenheid volgens de omvang van de ondernemingen in elk gewest weergeven, tonen inderdaad aan dat 61,5% van de werknemers in Vlaanderen in ondernemingen met meer dan 50 personen werkt, terwijl dit in Wallonië 54,4% en in Brussel 52,2% is.

Verdeling van de werkgelegenheid van de voedingsindustrie naar subsector

De voedingsindustrie is zowel door de diversiteit van de ondernemingen – klein, middelgroot en groot – als door de heterogeniteit van haar activiteiten een veelzijdige sector. Ze onderscheidt zich ook door een opmerkelijk stabiele werkgelegenheid (cf. de studie over het concurrentievermogen en de werkgelegenheid + synthesesnota van 25 februari 2008).

Werkgelegenheid in de voedingsindustrie naar subsector op 31 december 2006

subsectoren	Werkgelegenheid	Aandeel in %
Brood, banket, beschuit, koekjes	22.728	25,5%
Slachterijen en vleeswaren	14.009	15,7%
Cacao, chocolade, confiserie	8.255	9,3%
Groente- en fruitverwerking, aardappelen	7.186	8,1%
Zuivel	7.063	7,9%
Brouwerijen en mouterijen	5.661	6,3%
Mineraalwater en frisdranken	4.091	4,6%
Biscuiteries	3.822	4,3%
Veevoeders	2.975	3,3%
Overige voedingsmiddelen n.e.g.	2.273	2,5%
Graanverwerking, zetmeelproducten	2.101	2,4%
Verwerking van koffie en thee	1.799	2,0%
Vervaardiging van suiker	1.391	1,6%
Vervaardiging van specerijen, sausen en kruiden	1.383	1,6%
Vervaard. van gehomogeniseerde voedingsprepar. en dieetvoeding	1.223	1,4%
Vervaardiging van deegwaren	1.115	1,2%
Plantaardige en dierlijke oliën en vetten	1.067	1,2%
Verwerk. en conserver. van vis en vervaard. van verse visprod.	730	0,8%
Alcohol, cider en vruchtenwijn	348	0,4%
Totaal voedingsindustrie	89.220	100,0%

Bron: bijzondere raadgevende commissie voor de Voeding (CRB) op RSZ-basis

Voor meer details verwijzen we de lezer naar de tabellen in de bijlage, die de werkgelegenheid voor arbeiders en bedienden naar subsector verdelen volgens geslacht, omvang van de vestigingen, gewest, provincie en arrondissement.

De gegevens over de werkgelegenheid in het eerste deel van de tekst hadden betrekking op het effectieve aantal werknemers, m.a.w. op het aantal personen dat in de voedingsindustrie werkt. Dit begrip geeft evenwel een onvolkomen beeld van de werkelijke ontwikkeling van de werkgelegenheid in termen van "arbeidsvolume". Het houdt geen rekening met factoren als de omvang van deeltijdarbeid of het aantal arbeidsuren en evenmin met het aandeel van tijdelijke werkloosheid, uitzendarbeid en outsourcing. Deze aspecten zullen we verder in de tekst proberen te verduidelijken.

Deeltijdarbeid

Om de omvang van het deeltijdwerk in te schatten, baseren we ons op de resultaten van de enquêtes naar de arbeidskrachten. Deze steunen op een representatieve steekproef gedurende een bepaalde referentieperiode.

Ze worden in de verschillende landen van de Europese Unie gehouden a.d.h.v. een gemeenschappelijke vragenlijst en volgens een geharmoniseerde methodologie. Het voordeel is dus dat de landen van de EU kunnen worden vergeleken, wat niet kan op basis van nationale administratieve bestanden, aangezien deze het resultaat zijn van bijzondere nationale wetgevende, administratieve of regelgevende bepalingen.

De analyses uit het verleden hebben uitgewezen dat de variabele “deeltijdarbeid” erg gevoelig is voor conjunctuurschommelingen. Deeltijdarbeid heeft immers de neiging toe te nemen in periodes van lage activiteit en af te nemen bij heropleving of sterke groei. Dit fenomeen van toenemende deeltijdarbeid werd m.n. waargenomen tijdens de dioxinecrisis van 1999 of nog gedurende de periode van laagconjunctuur als gevolg van het onzekere klimaat dat was ontstaan door de aanslagen op de Twin Towers van New York op 11 september 2001 en tijdens de Irakcrisis van 2003. In de jaren van hoogconjunctuur 2000 en 2002 werd daarentegen een daling van deeltijdarbeid vastgesteld. Ook 2005 en 2006 vormden geen uitzondering op deze regel: in 2005 vertraagde de groei van het productievolume in de voedingsindustrie fors, t.w. van 5,2% in 2004 tot 1,9%, terwijl het aandeel van de deeltijdarbeid steeg van 15,5% tot 18%; in 2006 nam het productievolume met 4,1% toe en daalde het aandeel van de deeltijdarbeid tot 13,2%.

In 2007 komt dat aandeel ten slotte uit op 15,0%.

De “deeltijdarbeid” is dus, net zoals de tijdelijke werkloosheid of de uitzendarbeid overigens, een “veiligheidsmechanisme”, een aanpassings- en flexibiliteitsfactor die ondernemingen aanwenden om het hoofd te bieden aan een daling of toename van het activiteitsvolume.

Uit een verdeling naar geslacht en beroepsstatuut blijkt bovendien dat vooral vrouwen deeltijds werken: 34% van de vrouwelijke bedienden en 29,5% van de arbeidsters werkten in 2007 deeltijds, t.g.v. slechts 3,3% van de mannelijke bedienden en 6,0% van de arbeiders. Bij de vrouwen zijn de schommelingen ook het grootst bij een conjuncturomslag. Later zullen we zien dat deze grotere gevoeligheid voor conjuncturele onzekerheden ook zichtbaar wordt op het niveau van het aantal arbeidsuren van deeltijds werkende vrouwen.

Aandeel van de voltijd- en deeltijdwerknemers in de totale loonarbeid van de voedingsindustrie												
voltijds												
		1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Arbeiders	Mannen	97,5%	96,3%	95,1%	96,9%	94,6%	96,0%	95,7%	93,4%	92,5%	93,0%	94,0%
	Vrouwen	71,8%	76,1%	73,7%	71,2%	71,1%	72,4%	68,1%	61,3%	66,9%	72,6%	70,5%
	Totaal	90,4%	91,3%	89,2%	90,2%	88,0%	89,6%	86,3%	84,8%	84,6%	87,4%	87,3%
Bedienden	Mannen	97,0%	99,3%	96,7%	97,7%	98,8%	98,0%	95,0%	98,0%	93,0%	96,4%	96,7%
	Vrouwen	74,5%	75,4%	69,9%	74,6%	69,3%	78,2%	62,9%	64,4%	56,7%	70,0%	66,0%
	Totaal	86,7%	91,9%	86,6%	88,7%	86,9%	90,0%	78,6%	83,9%	76,4%	85,5%	81,1%
Totaal	Mannen	97,4%	97,1%	95,5%	97,1%	95,6%	96,5%	95,5%	94,6%	92,6%	94,0%	94,7%
	Vrouwen	72,9%	75,8%	72,3%	72,6%	70,4%	74,6%	66,2%	62,6%	62,8%	71,5%	68,3%
	Totaal	89,4%	91,5%	88,4%	89,7%	87,7%	89,7%	84,2%	84,5%	82,0%	86,8%	85,0%
deeltijds												
		1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Arbeiders	Mannen	2,5%	3,7%	4,9%	3,1%	5,4%	4,0%	4,3%	6,6%	7,5%	7,0%	6,0%
	Vrouwen	28,2%	23,9%	26,3%	28,8%	28,9%	27,6%	31,6%	38,8%	33,1%	27,4%	29,5%
	Totaal	9,6%	8,7%	10,8%	9,8%	12,0%	10,4%	13,2%	15,2%	15,4%	12,6%	12,7%
Bedienden	Mannen	3,0%	0,7%	3,3%	2,3%	1,2%	2,0%	5,5%	2,0%	7,0%	3,6%	3,3%
	Vrouwen	25,5%	24,6%	30,1%	25,4%	30,7%	21,8%	38,1%	35,6%	43,3%	30,0%	34,0%
	Totaal	13,3%	8,1%	13,4%	11,3%	13,1%	10,0%	22,2%	16,1%	23,6%	14,5%	18,9%
Totaal	Mannen	2,6%	2,9%	4,5%	2,9%	4,4%	3,5%	4,6%	5,4%	7,4%	6,0%	5,3%
	Vrouwen	27,1%	24,2%	27,7%	27,4%	29,6%	25,4%	34,1%	37,4%	37,2%	28,5%	31,7%
	Totaal	10,6%	8,5%	11,6%	10,3%	12,3%	10,3%	15,7%	15,5%	18,0%	13,2%	15,0%

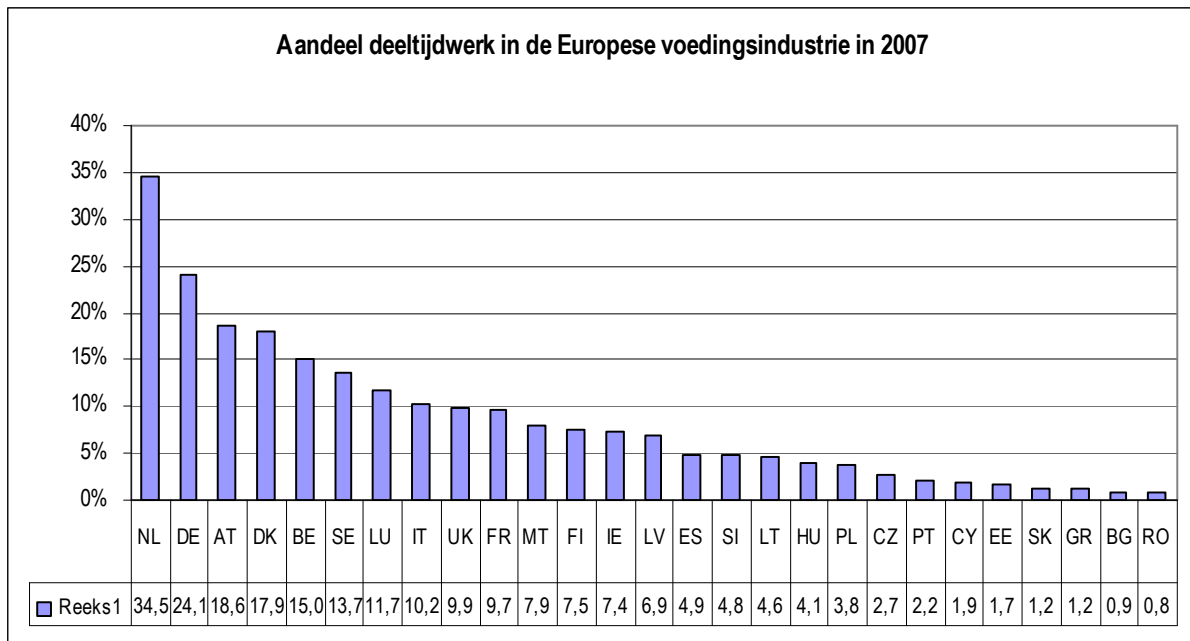
Bron: bijzondere raadgevende commissie voor de Voeding (CRB) op basis van de enquêtes naar de arbeidskrachten (NIS)

Het feit dat in de voedingsindustrie vrij veel vrouwen werken (1/3 van de totale werkgelegenheid) verklaart ook waarom het totale aandeel (alle beroepsstatuten en mannen en vrouwen samen) van de deeltijdarbeid (15%) er groter is dan gemiddeld in de verwerkende industrie in haar geheel (10%).

In een vluchtige rangschikking volgens de verschillende industriële bedrijfstakken staat de voedingsindustrie op de tweede plaats wat deeltijdarbeid betreft, achter de tabakindustrie. Ze gaat daarmee in 2007 de textiel- en kledingsector en de sector medische apparatuur en precisie-instrumenten vooraf. Onderaan de rangschikking vinden we sectoren die als fysiek belastender worden beschouwd, zoals de sectoren metallurgie, autoassemblage en transportmateriaal, minerale producten, houtbewerking en recycling.

Met een aandeel van 15% deeltijdse werknemers in de totale werkgelegenheid is de Belgische voedingssector de 6^e belangrijkste Europese voedingsindustrie. De Nederlandse voedingsindustrie heeft het record op haar naam staan met 34,5% deeltijdse werknemers. Daarna volgen de Duitse (24,1%), Oostenrijkse (18,6%) en Deense (17,9%) voedingsindustrieën. De Franse bekleedt de tiende plaats met een percentage dat het Italiaanse en het Britse percentage en het gemiddelde van de EU27 (10,9%) benadert. In Ierland (7,4%) en Spanje (4,9%) liggen de percentages onder het gemiddelde. In de voedingsindustrieën van Midden- en Oost-Europa, ten slotte, ligt het aandeel van deeltijdarbeid tussen 1,2% en 5%. In de twee nieuwe toetredende landen (Bulgarije en Roemenië) is het verwaarloosbaar.

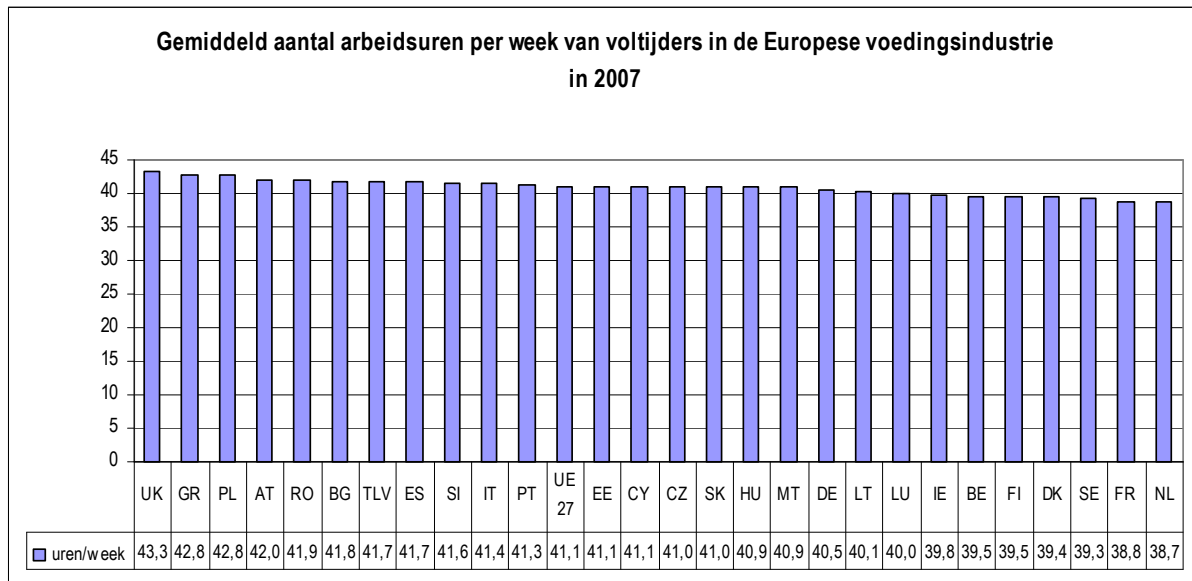
Bron: bijzondere raadgevende commissie voor de Voeding(CRB) op basis van de enquêtes naar de arbeidskrachten (Eurostat)

Aantal arbeidsuren per week

De onderstaande gegevens hebben betrekking op het aantal uren dat een voltijder en een deeltijder gewoonlijk per week werken. Het gaat hier om het gemiddelde aantal uren dat een persoon normaliter in een volledige week (zonder feestdagen) werkt. Hierin zijn alle uren – dus ook de al dan niet betaalde overuren – begrepen die een persoon normaal gezien werkt, maar niet de tijd voor de verplaatsing van en naar het werk en evenmin de pauze voor de hoofdmaaltijd (meestal 's middags).

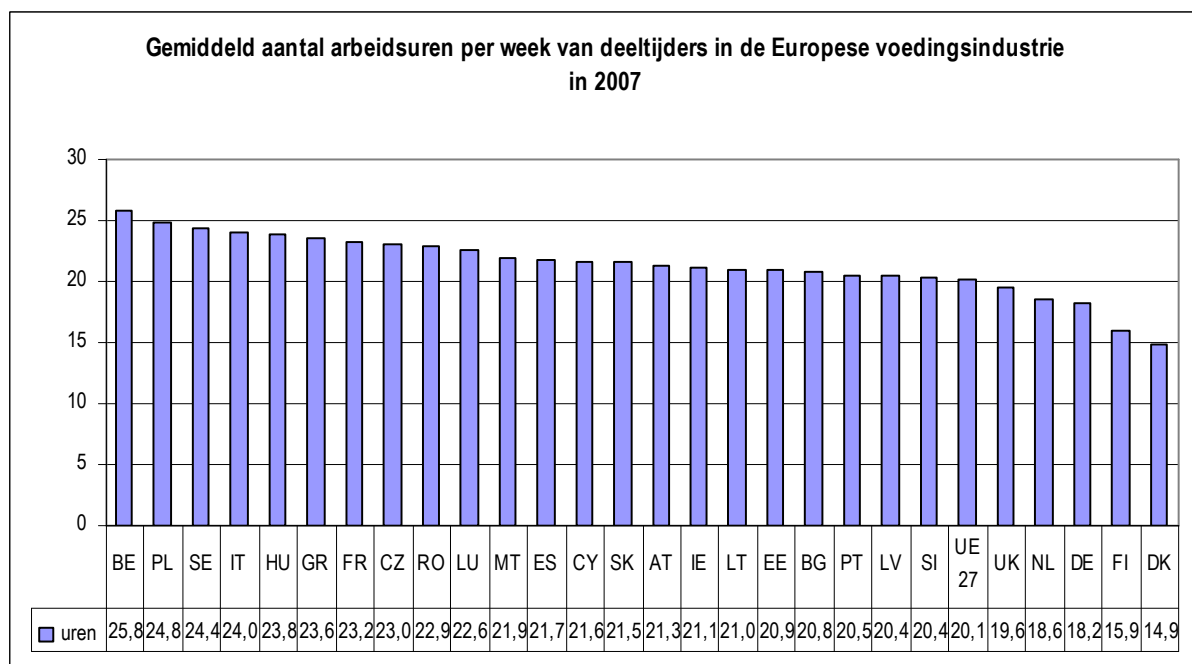
Volgens de enquête naar de arbeidskrachten werkte een voltijder in de Belgische voedingsindustrie in 2007 gemiddeld 39,5 uur/week. De arbeiders werkten 38,4 uur en de bedienden 41,6 uur/week.

In de Duitse voedingsindustrie werkte een voltijder gemiddeld 40,5 uur, in de Franse 38,8 uur en in de Nederlandse 38,7 uur/week.

Bron: bijzondere raadgevende commissie voor de Voeding(CRB) op basis van de enquêtes naar de arbeidskrachten (Eurostat)

Een deeltijder werkte in de Belgische voedingsindustrie in 2007 gemiddeld 25,8 uur per week, waarmee België de koploper is van de Europese Unie. In de Franse voedingsindustrie bedroeg dit aantal uren 23,2 per week. In de Nederlandse voedingsindustrie bedroeg het wekelijkse aantal arbeidsuren voor deeltijders slechts 18,6 en in de Duitse slechts 18,2.

Bron: bijzondere raadgevende commissie voor de Voeding(CRB) op basis van de enquêtes naar de arbeidskrachten (Eurostat)

Gebruikelijke gemiddelde wekelijkse arbeidsduur naar geslacht, statuut en arbeidsregeling in de voedingsindustrie												
		voltijds										
		1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Arbeiders	Mannen	38,8	38,8	38,8	39,1	40,2	39,8	38,4	38,8	38,6	38,7	38,6
	Vrouwen	38,5	38,8	39,1	39,2	38,5	39,1	38,4	38,1	38,3	38,4	37,8
	Totaal	38,7	38,8	38,9	39,1	39,8	39,6	38,4	38,6	38,5	38,6	38,4
Bedienden	Mannen	40,5	41,4	44,0	42,3	45,2	44,3	41,7	42,3	42,9	42,5	42,5
	Vrouwen	38,5	39,0	39,6	39,5	40,1	40,3	39,7	39,0	39,4	39,6	40,5
	Totaal	39,7	40,8	42,7	41,4	43,6	42,9	40,9	41,2	41,7	41,5	41,6
Totaal	Mannen	39,2	39,6	40,3	39,9	41,5	40,9	39,1	39,7	39,7	39,8	39,7
	Vrouwen	38,5	38,9	39,3	39,3	39,1	39,6	38,8	38,5	38,7	38,9	39,1
	Totaal	39,0	39,4	40,0	39,8	40,9	40,6	39,0	39,4	39,4	39,6	39,5
		deeltijds										
		1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Arbeiders	Mannen	20,1	23,5	20,9	24,0	29,4	22,4	22,9	21,1	24,6	26,3	28,6
	Vrouwen	19,4	20,6	22,1	24,7	26,7	24,3	23,4	23,5	24,2	22,8	23,8
	Totaal	19,5	21,5	21,7	24,5	27,6	23,8	23,3	22,7	24,3	24,2	25,5
Bedienden	Mannen	24,2	30,0	23,6	25,2	28,3	29,1	22,7	24,2	27,5	23,2	25,1
	Vrouwen	23,8	26,1	22,9	22,4	23,7	23,1	24,9	23,7	26,4	26,8	26,3
	Totaal	23,9	26,4	23,0	22,8	23,9	26,1	24,6	23,7	26,6	26,3	26,2
Totaal	Mannen	21,1	24,0	21,5	24,2	29,3	26,2	22,9	21,4	25,4	25,8	28,0
	Vrouwen	21,1	22,5	22,5	23,9	25,6	23,9	24,0	23,6	25,2	24,6	25,1
	Totaal	21,1	22,9	22,2	24,0	26,5	24,4	23,8	23,0	25,3	24,9	25,8
		totaal										
		1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Arbeiders	Mannen	38,3	38,3	38,0	38,6	39,6	39,1	37,7	37,6	37,5	37,8	38,0
	Vrouwen	33,1	34,6	34,8	35,1	35,1	35,0	33,6	32,5	33,6	34,1	33,7
	Totaal	36,9	37,3	37,1	37,6	38,3	38,0	36,3	36,2	36,3	36,8	36,8
Bedienden	Mannen	40,0	41,3	43,4	41,9	45,0	44,4	40,8	41,9	41,9	41,8	41,9
	Vrouwen	34,8	36,1	34,3	35,2	35,1	36,5	34,2	33,6	33,8	35,8	35,7
	Totaal	37,6	39,6	39,9	39,3	41,0	41,2	37,4	38,4	38,2	39,3	38,7
Totaal	Mannen	38,7	39,1	39,4	39,5	41,0	40,4	38,4	38,7	38,7	39,0	39,1
	Vrouwen	33,8	35,1	34,6	35,1	35,1	35,6	33,8	32,9	33,7	34,8	34,7
	Totaal	37,1	38,0	38,0	38,1	39,8	38,9	36,6	36,9	36,9	37,7	37,5

Bron: bijzondere raadgevende commissie voor de Voeding (CRB) op basis van de enquêtes naar de arbeidskrachten (NIS)

Vaste en tijdelijke arbeidsplaatsen

In de onderstaande gegevens wordt een onderscheid gemaakt tussen vaste en tijdelijke arbeidsplaatsen. Een baan kan als tijdelijk worden beschouwd als de werkgever en de werknemer hebben afgesproken dat het einde van de arbeidsovereenkomst wordt bepaald door objectieve voorwaarden, zoals een precieze datum, de voltooiing van een opdracht of de terugkeer van de werknemer die tijdelijk werd vervangen.

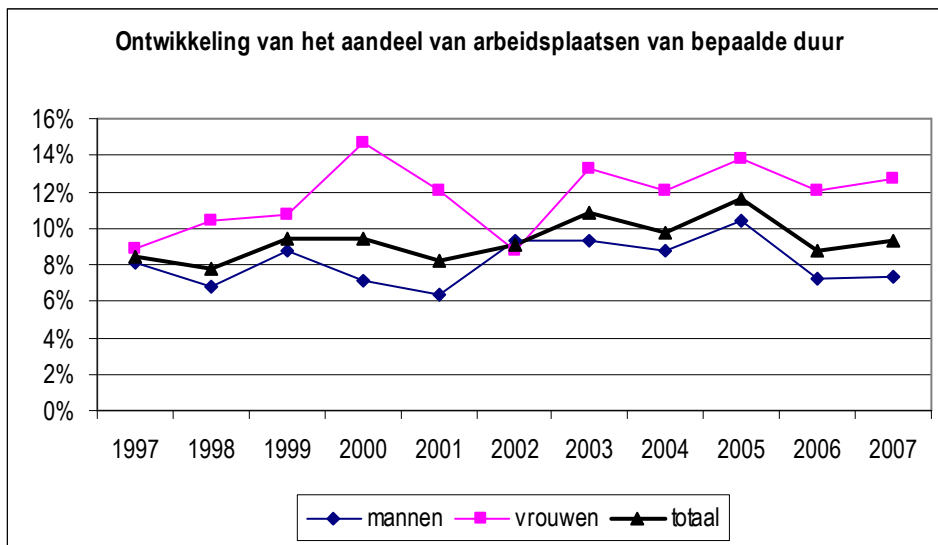
In 2007 bedroeg het aandeel van de banen van onbepaalde duur (vaste arbeidsplaatsen) 90,7%, tgv. 9,3% voor de banen van bepaalde duur (tijdelijke arbeidsplaatsen). Het aandeel van de tijdelijke arbeidsplaatsen bedroeg 12,7% voor vrouwen en 7,3% voor mannen. Een uitsplitsing naar beroepsstatuut bracht bovendien aan het licht dat meer arbeiders dan bedienden met een contract van bepaalde duur werkten: 12,4% van de arbeiders (9,4% voor mannen en 19,5% voor vrouwen) en slechts 3,7% van de bedienden (1,8% voor mannen en 5,5% voor vrouwen).

Vaste en tijdelijke arbeidsplaatsen in de voedingsindustrie

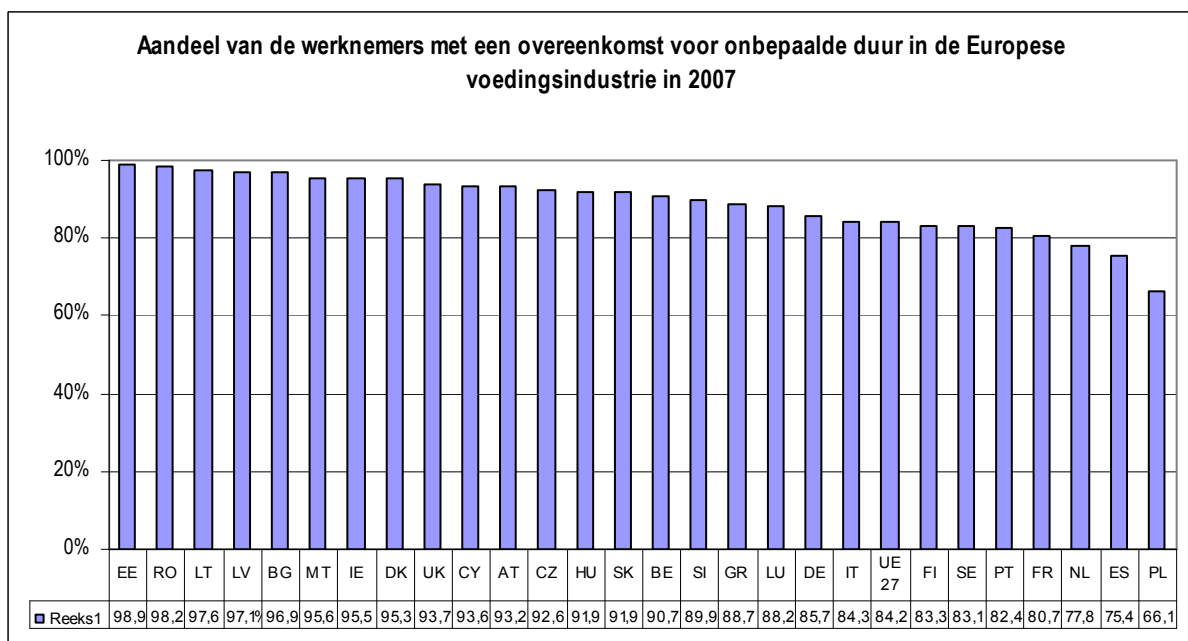
	Vast			Tijdelijk		
	mannen	vrouwen	totaal	mannen	vrouwen	totaal
1997	91,9%	91,1%	91,6%	8,1%	8,9%	8,4%
1998	93,2%	89,6%	92,2%	6,8%	10,4%	7,8%
1999	91,2%	89,3%	90,6%	8,8%	10,7%	9,4%
2000	92,2%	85,3%	90,6%	7,1%	14,7%	9,4%
2001	93,6%	87,9%	91,8%	6,4%	12,1%	8,2%
2002	90,7%	91,2%	90,9%	9,3%	8,8%	9,1%
2003	90,7%	86,7%	89,1%	9,3%	13,3%	10,9%
2004	91,2%	87,9%	90,2%	8,8%	12,1%	9,8%
2005	89,6%	86,2%	88,4%	10,4%	13,8%	11,6%
2006	92,8%	87,9%	91,2%	7,2%	12,1%	8,8%
2007						
<i>arbeiders</i>	90,6%	80,5%	87,6%	9,4%	19,5%	12,4%
<i>bedienden</i>	98,2%	94,5%	96,3%	1,8%	5,5%	3,7%
<i>totaal</i>	92,7%	87,3%	90,7%	7,3%	12,7%	9,3%

Bron: bijzondere raadgevende commissie voor de Voeding (CRB) op basis van de enquêtes naar de arbeidskrachten (NIS)

In 2007 groeide het aandeel van de tijdelijke banen lichtjes: van 8,8% in 2006 tot 9,3%. Deze lichte stijging van het aantal "onzekere" banen deed zich voornamelijk voor bij de vrouwelijke bedienden (2,7% in 2006; 5,5% in 2007) en, in mindere mate, bij de arbeidsters (18,9% in 2006; 19,5% in 2007).

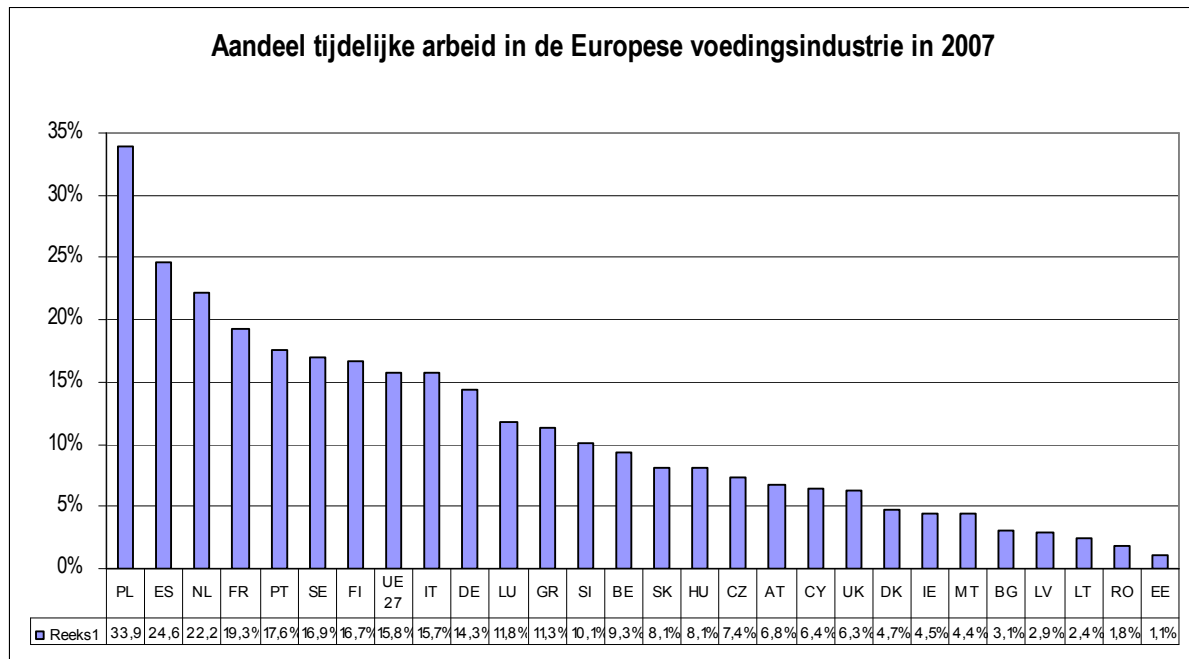

Binnen de Europese Unie bekleedt de Belgische voedingsindustrie een middenpositie wat het aantal werknemers met een contract van onbepaalde duur betreft (90,7%). Dit aandeel is hoger dan het Duitse (85,7%) en het Franse (80,7%). De voedingsindustrieën in Nederland (77,8%), Spanje (75,4%) en Polen (66,1%) doen de laagste percentages vaste arbeidsplaatsen van Europa optekenen.

Bron: bijzondere raadgevende commissie voor de Voeding(CRB) op basis van de enquêtes naar de arbeidskrachten (Eurostat)

Als we het aandeel van de tijdelijke werknemers bekijken, krijgen we een omgekeerde rangschikking.

Bron: bijzondere raadgevende commissie voor de Voeding(CRB) op basis van de enquêtes naar de arbeidskrachten (Eurostat)

Atypische arbeid

De enquête naar de arbeidskrachten bevat interessante gegevens over het belang van de verschillende vormen van atypische arbeid, nl. avondwerk, nachtwerk, zaterdags- en zondagswerk en thuiswerk.

De antwoorden van de ondervraagde personen werden, zoals bij de voorgaande enquêtes, voor elke categorie in drie groepen ingedeeld: personen die gewoonlijk, soms of nooit volgens een bepaald stelsel werken. Duidelijkheidshalve vergelijken we de toestand in de Belgische voedingsindustrie voor alle vormen van atypische arbeid enkel met de situatie in de drie buurlanden (Duitsland, Frankrijk, Nederland) en met het Europese gemiddelde.

De enquête naar de arbeidskrachten van 2007 bracht een onderbreking van de groei van atypische arbeid aan het licht, wat tot uiting kwam in een terugkeer naar de situatie van 2005 wat betreft het percentage werknemers dat verklaart een "normaal arbeidsstelsel" te hebben.

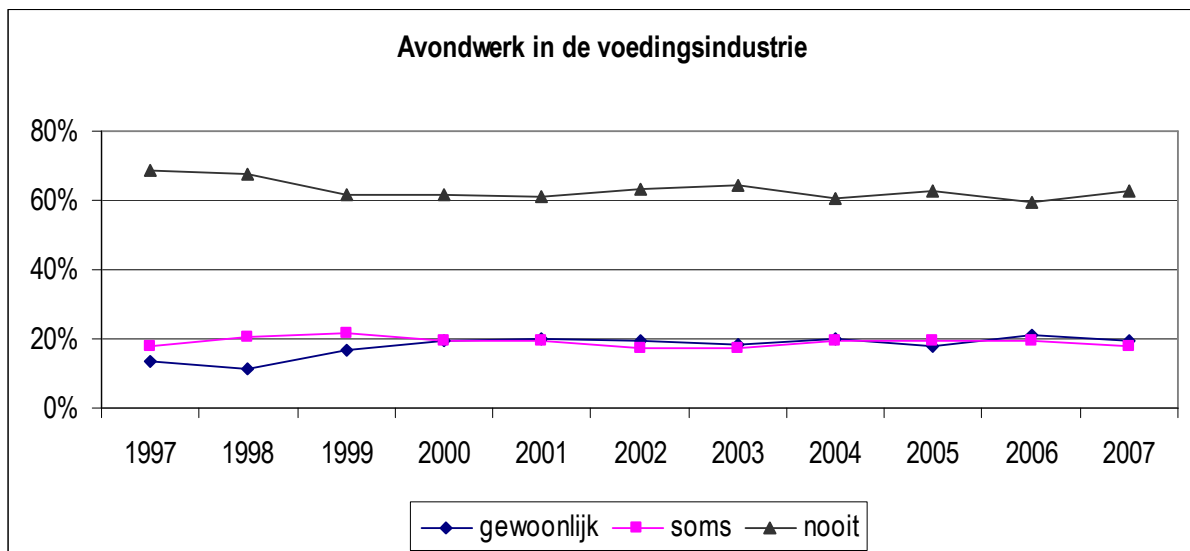
Een waarneming op langere termijn toont evenwel aan dat het percentage werknemers (mannen + vrouwen) dat verklaart nooit 's avonds te werken in elf jaar tijd is gedaald van 68,9% tot 62,8%. De toename van avondwerk is vooral zichtbaar in het aantal mannen die gewoonlijk 's avonds werken: hun aandeel groeit van 13,0% in 1997 tot 22,6% in 2007. Bovendien verklaren meer vrouwen soms 's avonds te werken (8,8% in 1997 en 12,0% in 2007).

Avondwerk in de voedingsindustrie

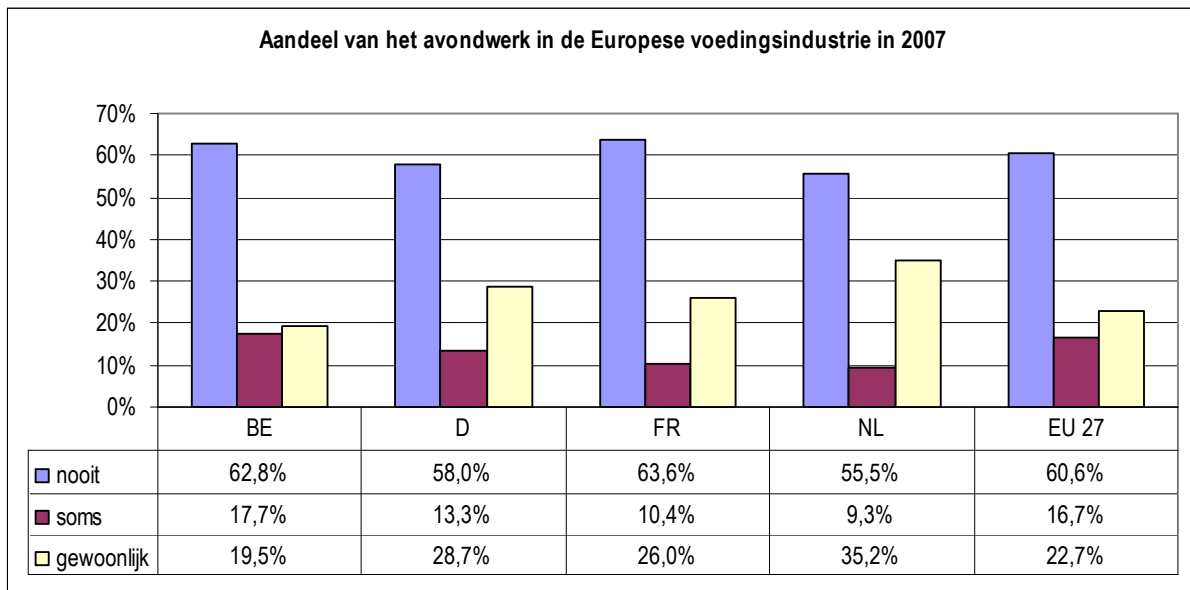
	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Mannen											
gewoonlijk	13,0%	12,4%	18,6%	20,0%	21,6%	21,9%	19,8%	23,1%	19,8%	24,2%	22,6%
soms	21,8%	25,3%	23,2%	23,6%	22,6%	20,7%	20,7%	21,9%	23,0%	23,0%	20,8%
nooit	65,2%	62,3%	58,1%	56,5%	55,8%	57,4%	59,4%	55,0%	57,2%	52,8%	56,6%
<i>Totaal</i>	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
Vrouwen											
gewoonlijk	14,6%	9,5%	12,4%	17,8%	16,2%	13,0%	15,3%	12,5%	14,1%	14,1%	14,1%
soms	8,8%	9,0%	17,2%	9,2%	11,4%	9,6%	12,0%	14,6%	13,1%	12,5%	12,0%
nooit	76,6%	81,5%	70,2%	73,1%	72,4%	77,5%	72,7%	72,9%	72,8%	73,4%	73,9%
<i>Totaal</i>	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
Totaal											
gewoonlijk	13,6%	11,6%	16,7%	19,3%	19,9%	19,3%	18,2%	19,9%	17,7%	20,9%	19,6%
soms	17,6%	20,7%	21,5%	19,3%	19,2%	17,4%	17,4%	19,6%	19,5%	19,6%	17,6%
nooit	68,9%	67,6%	61,8%	61,4%	60,9%	63,3%	64,4%	60,5%	62,8%	59,5%	62,8%
<i>Totaal</i>	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Bron: bijzondere raadgevende commissie voor de Voeding (CRB) op basis van de enquêtes naar de arbeidskrachten (NIS)

Uit een vergelijking met de situatie die in de Europese voedingsindustrieën wordt vastgesteld, blijkt dat het aandeel van de werknemers die nooit 's avonds werken in de Franse voedingsindustrie het hoogst is (63,6%). De Belgische voedingsindustrie komt op de tweede plaats met een aandeel van 62,8%. In de Duitse en de Nederlandse voedingsindustrieën, daarentegen, ligt het percentage werknemers dat nooit avondwerk verricht onder het Europese gemiddelde (resp. 58% in Duitsland en 55,5% in Nederland).

Men zal ook bemerken dat de Nederlandse voedingsindustrie zich onderscheidt door het hoogste aandeel werknemers die verklaren gewoonlijk 's avonds te werken (35,2%) en dat dit cijfer het laagst is in de Belgische voedingsindustrie (19,5%); dat lage cijfer wordt evenwel ten dele gecompenseerd door een groter aandeel werknemers die verklaren soms 's avonds te werken.

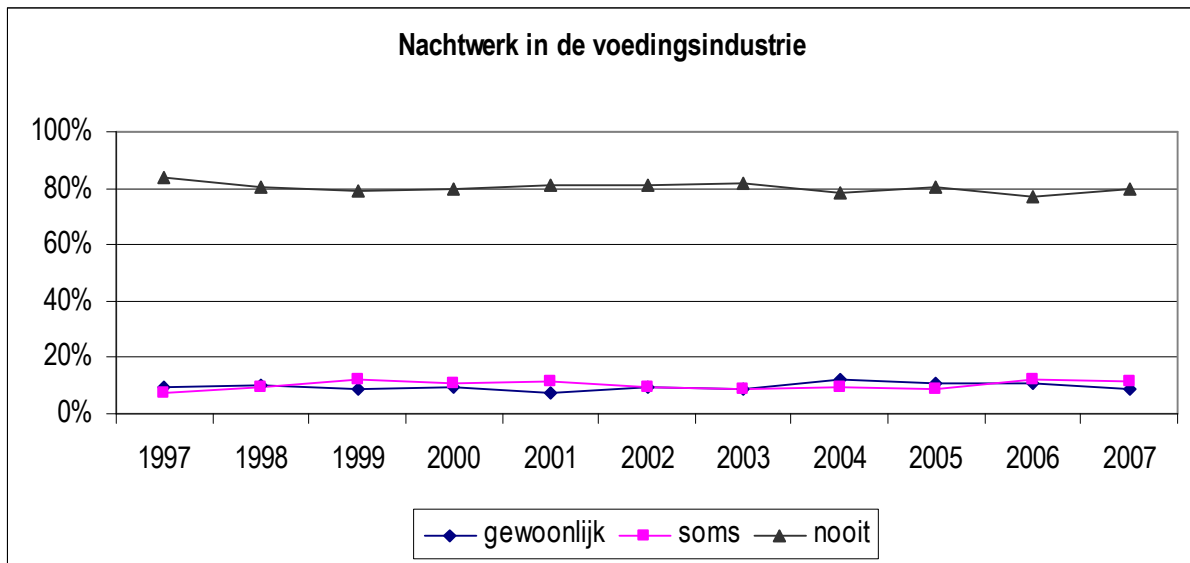

Hoewel in de Belgische voedingsindustrie minder 's nachts wordt gewerkt, is de ontwikkeling de voorbije elf jaar ook significant: het aandeel van de werknemers die nooit 's nachts werken is teruggelopen van 83,5% in 1997 tot 79,7% in 2007. Van de overige 20,3% werkte 8,9% gewoonlijk en 11,4% soms 's nachts.

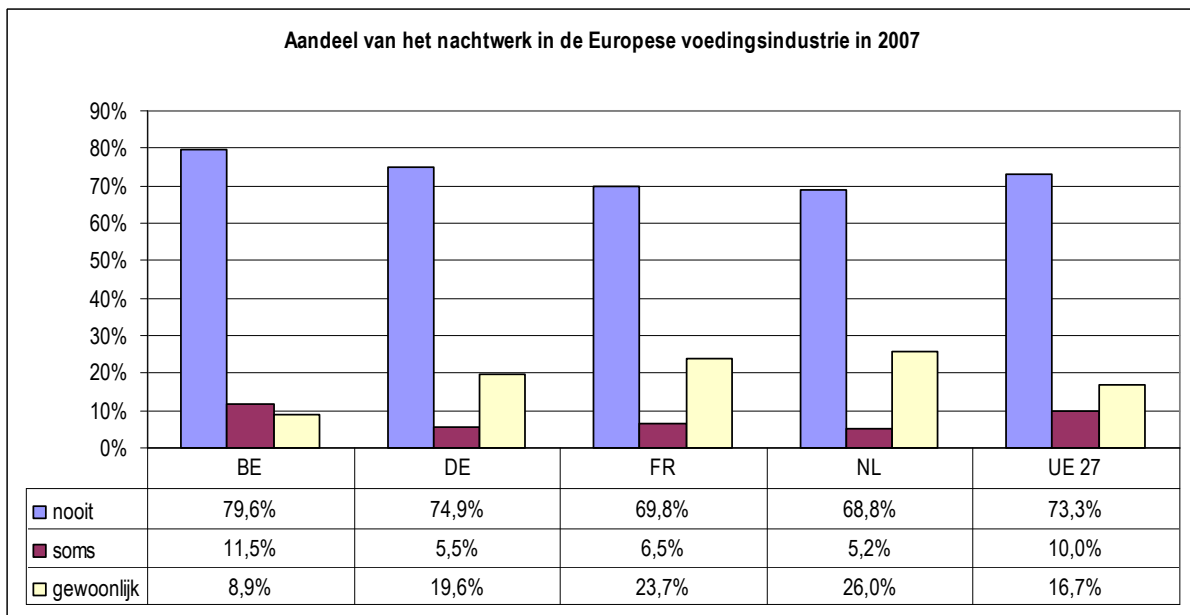
Nachtwerk in de voedingsindustrie

	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Mannen											
gewoonlijk	12,9%	12,8%	12,6%	12,2%	10,0%	12,5%	11,3%	15,6%	15,5%	14,6%	12,7%
soms	10,6%	12,8%	15,6%	14,6%	15,0%	12,9%	13,3%	11,7%	12,2%	15,3%	14,9%
nooit	76,6%	74,5%	71,8%	73,2%	75,0%	74,5%	75,3%	72,7%	72,3%	70,1%	72,3%
<i>Totaal</i>	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
Vrouwen											
gewoonlijk	1,4%	3,7%	0,6%	3,6%	1,0%	2,4%	5,4%	4,4%	2,2%	3,7%	2,1%
soms	0,6%	0,8%	4,3%	1,5%	3,5%	1,7%	2,3%	4,1%	2,9%	5,3%	5,1%
nooit	98,0%	95,5%	95,2%	95,0%	95,5%	95,9%	92,3%	91,5%	94,9%	91,0%	92,7%
<i>Totaal</i>	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
Totaal											
gewoonlijk	9,2%	10,2%	8,9%	9,6%	7,2%	9,5%	9,1%	12,2%	10,8%	11,1%	8,9%
soms	7,4%	9,4%	12,4%	10,7%	11,5%	9,6%	9,1%	9,3%	8,9%	12,1%	11,4%
nooit	83,5%	80,3%	78,9%	79,7%	81,3%	80,9%	81,8%	78,5%	80,3%	76,8%	79,7%
<i>Totaal</i>	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Bron: bijzondere raadgevende commissie voor de Voeding (CRB) op basis van de enquêtes naar de arbeidskrachten (NIS)

Uit de onderstaande grafiek blijkt evenwel dat het aandeel van nachtarbeid in de Belgische voedingsindustrie beperkter blijft dan in de buurlanden. In de Belgische voedingsindustrie bedroeg het aandeel van de werknemers die gewoonlijk 's nachts werken immers 8,9%, tgv. 26% in de Nederlandse, 23,7% in de Duitse en 19,6% in de Franse voedingsindustrie en 16,7% gemiddeld in Europa.

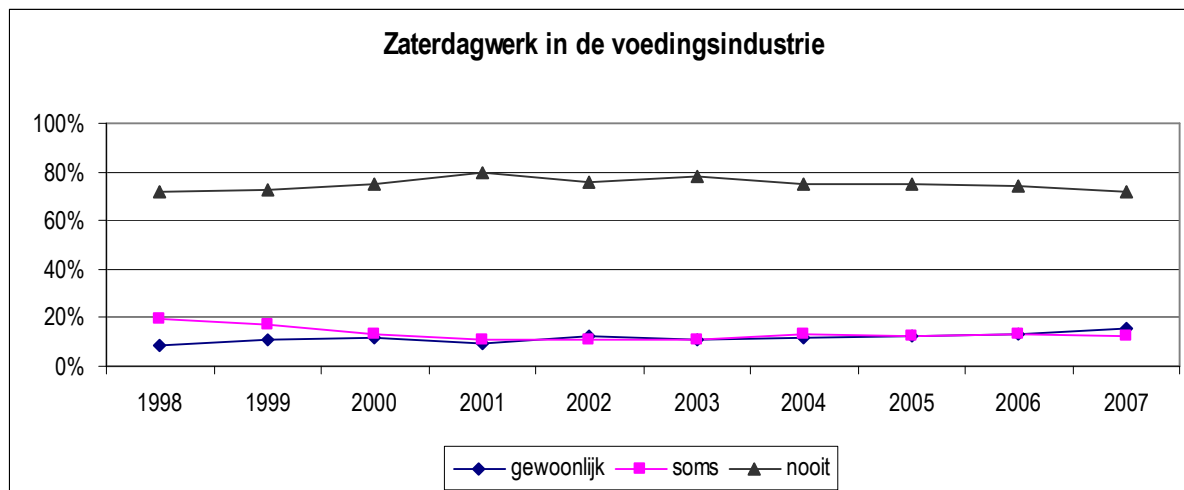

De ontwikkeling van weekendwerk is minder evident: er is hoogstens een verschuiving van het aantal personen die verklaarden soms 's zaterdags of 's zondags te werken ten gunste van die welke verklaren gewoonlijk 's zaterdags of 's zondags te werken.

In 2007 verklaarde 15,4% van de werknemers van de Belgische voedingsindustrie gewoonlijk, 12,8% soms en 71,8% nooit 's zaterdags te werken. Voor zondagwerk bedroegen deze percentages resp. 10,2%, 7,4% en 82,4%.

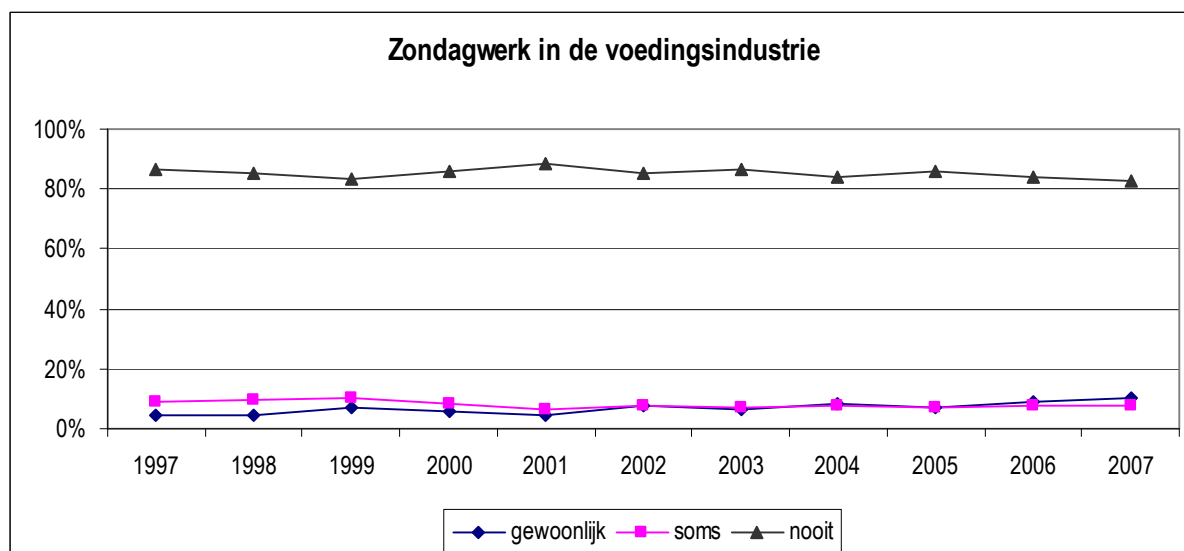
Zaterdagwerk in de voedingsindustrie

	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
gewoonlijk	9,2%	8,8%	10,6%	11,4%	9,2%	12,7%	11,0%	11,9%	12,7%	13,2%	15,4%
soms	15,4%	19,3%	17,1%	13,2%	11,1%	11,2%	11,2%	13,0%	12,2%	12,9%	12,8%
nooit	75,3%	71,9%	72,3%	75,3%	79,7%	76,0%	77,8%	75,0%	75,1%	73,9%	71,8%
Totaal	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

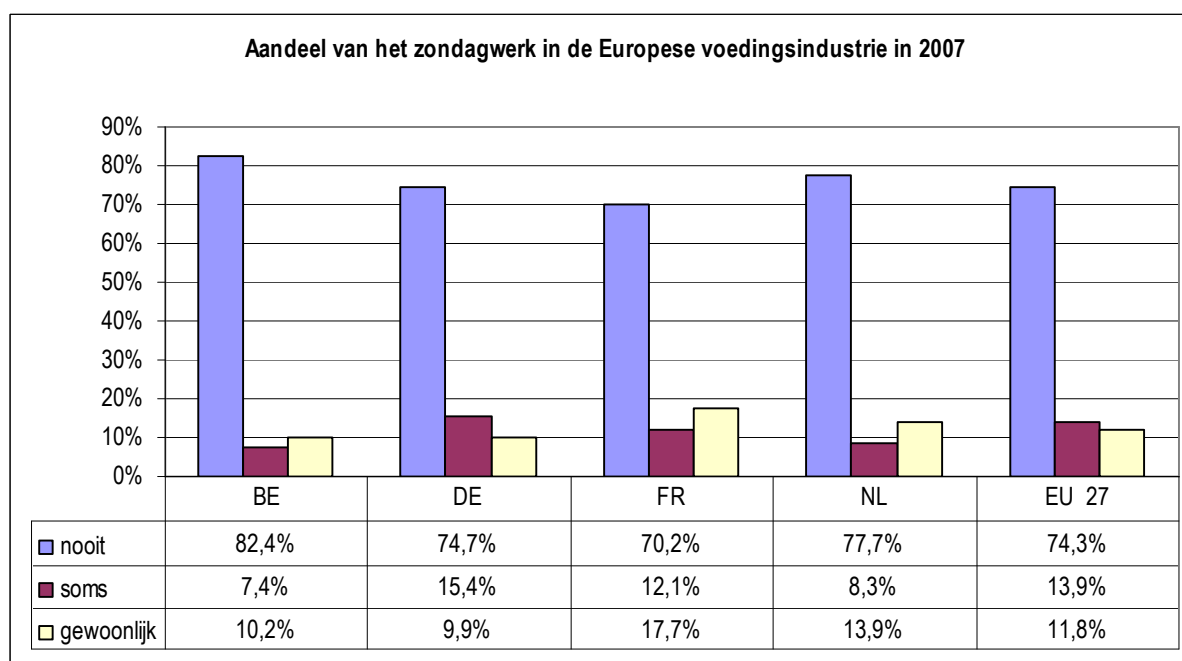
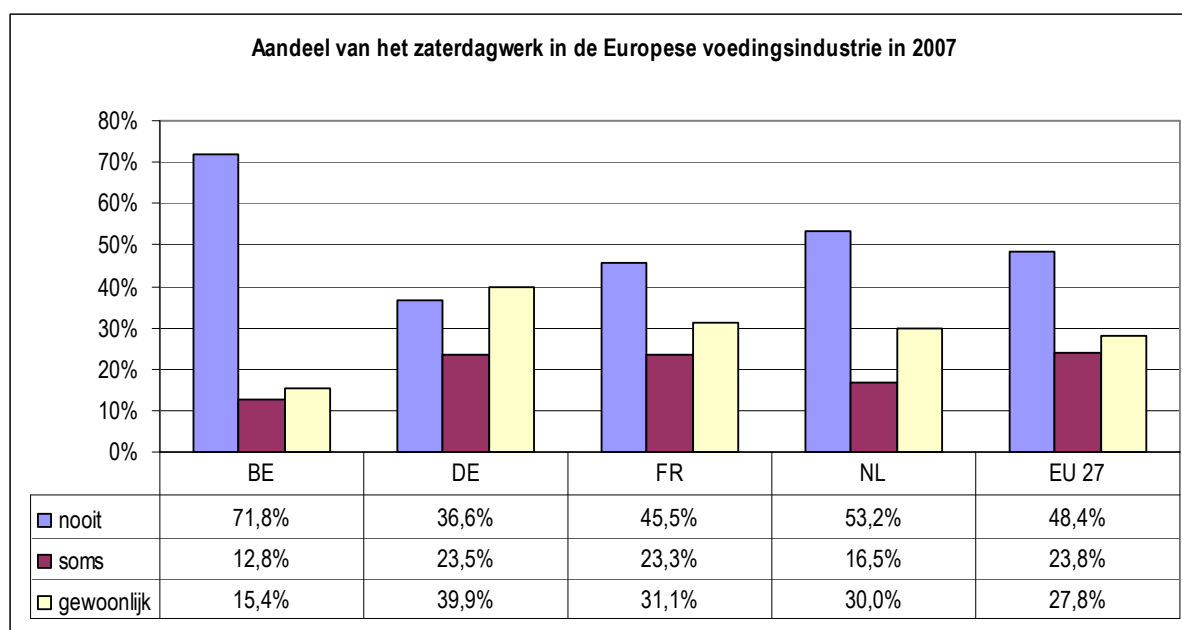

Zondagwerk in de voedingsindustrie

	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
gewoonlijk	4,7%	4,8%	6,8%	5,7%	4,8%	7,4%	6,7%	8,1%	6,8%	8,8%	10,2%
soms	8,8%	9,6%	10,1%	8,1%	6,7%	7,5%	7,0%	7,9%	7,0%	7,5%	7,4%
nooit	86,5%	85,5%	83,1%	86,2%	88,5%	85,1%	86,3%	84,0%	86,2%	83,7%	82,4%
Totaal	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

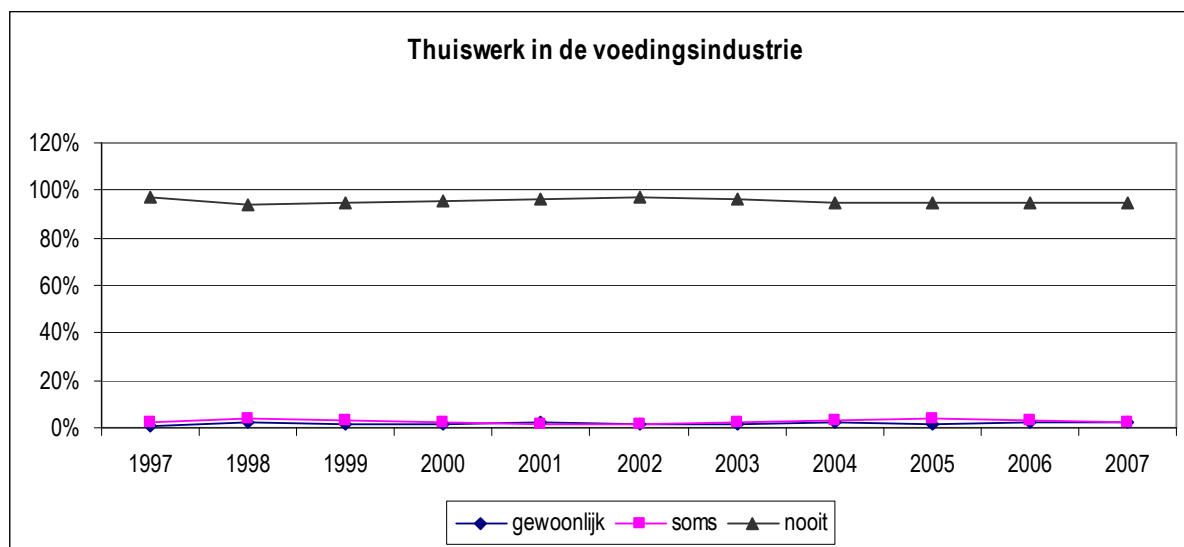
Uit de onderstaande grafieken blijkt dat ook weekendwerk (zaterdag of zondag) – net zoals nachtwerk – in de Belgische voedingsindustrie minder verspreid is dan bij haar Duitse, Franse of Nederlandse concurrenten.

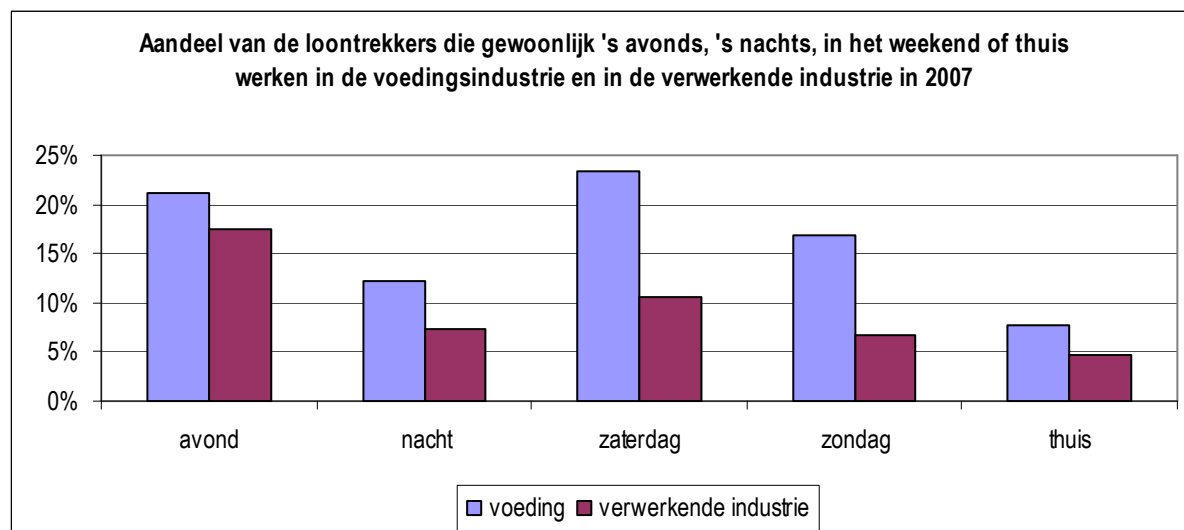
Thuiswerk komt nog altijd weinig voor, ook bij onze belangrijkste concurrenten.

Thuiswerk in de voedingsindustrie

	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
gewoonlijk	0,6%	2,3%	1,4%	1,7%	2,0%	1,3%	1,3%	2,0%	1,6%	2,4%	2,5%
soms	2,1%	3,8%	3,1%	2,5%	1,8%	1,4%	2,1%	3,0%	3,7%	3,0%	2,7%
nooit	97,3%	93,9%	94,9%	95,9%	96,2%	97,4%	96,6%	95,0%	94,8%	94,6%	94,8%
<i>Totaal</i>	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Tot slot van dit hoofdstuk over de verschillende vormen van atypische arbeid hebben we de situatie in de voedingsindustrie vergeleken met de gemiddelde situatie in de Belgische verwerkende industrie in haar geheel. De resultaten van onze berekeningen zijn samengevat in de onderstaande grafiek.

Werktijdregeling

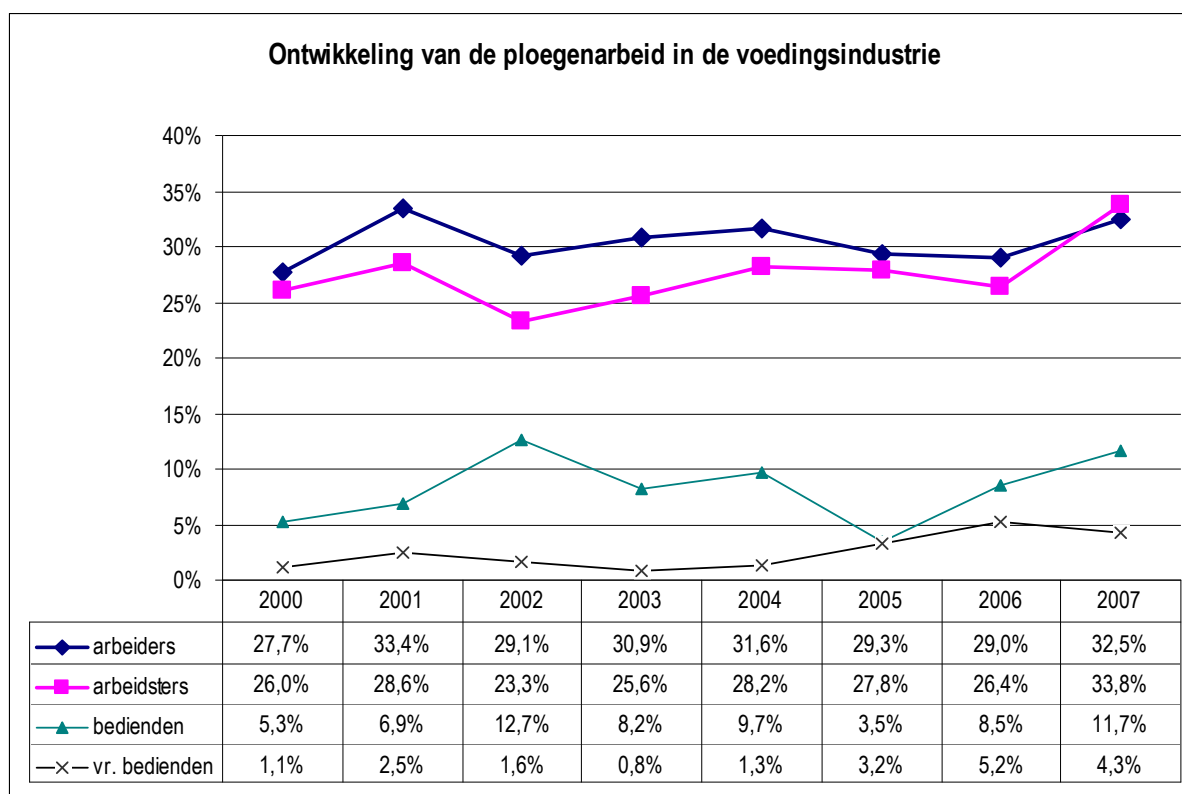
De enquêtes naar de arbeidskrachten geven ook meer details over de werktijdregelingen. Zo kan een onderscheid worden gemaakt tussen de werknemers die “identieke”, d.w.z. “normale”, arbeidstijden hebben en zij die een bijzondere werktijdregeling hebben (arbeid in twee, drie of vier ploegen, vrijwillige of opgelegde glijdende werktijden, gespreide werktijden e.a.).

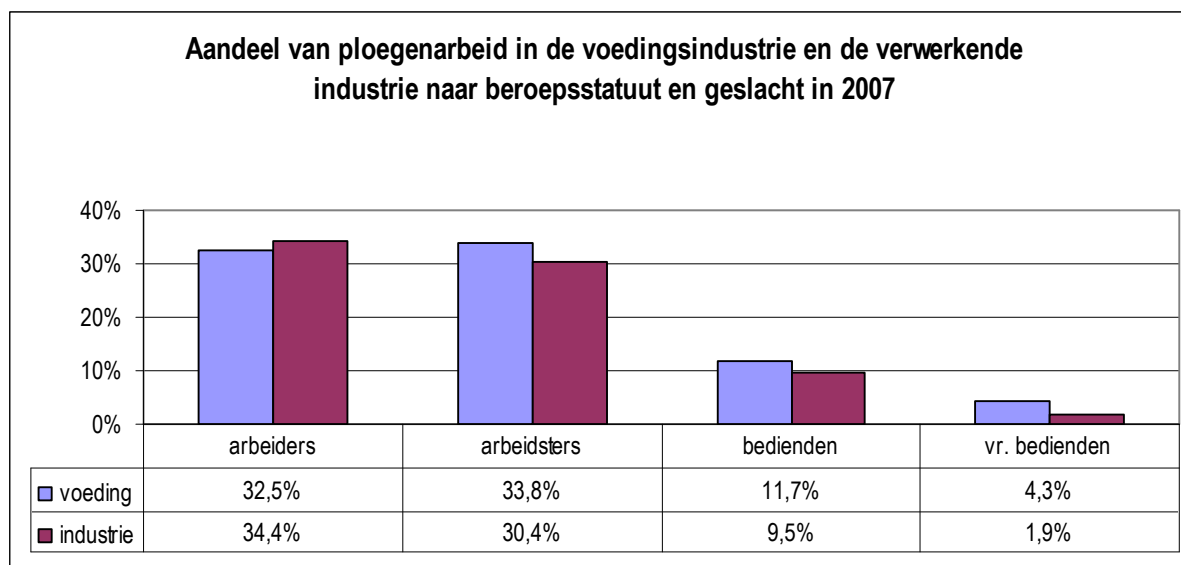
Identieke werktijden

Het aandeel van de werknemers met “identieke werktijden” – d.w.z. die hun werk op een welbepaald uur moeten beginnen en beëindigen, m.i.v. personen die bv. van maandag tot donderdag tot 17.30 uur werken en op vrijdag om 15.30 uur stoppen – is in 2007 heel wat kleiner geworden: van 66,6% in 2006 tot 61,4% in 2007. Deze inkrimping is waarneembaar bij zowel de arbeiders (van 62,7% in 2006 tot 56,1% in 2007) als de bedienden (van 76,7% in 2006 tot 70,9% in 2007).

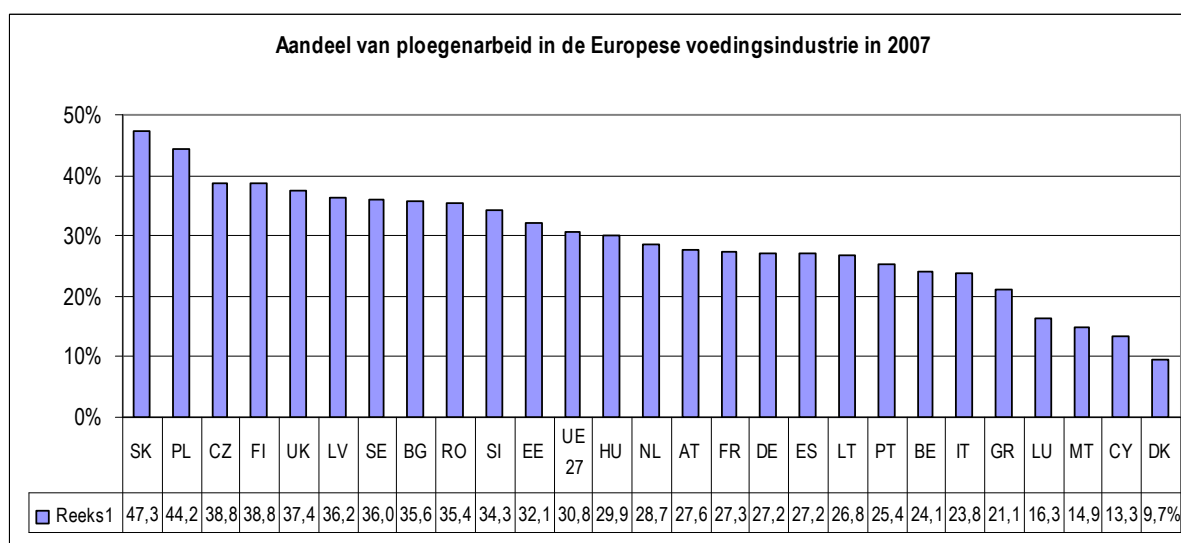
Ploegenarbeid

Bij de meeste bijzondere werktijdregelingen gaat het om ploegenarbeid; deze kent ook de sterkste groei in 2007 in vergelijking met 2006. Ploegenarbeid maakte in 2007 immers maar liefst 24,1% van de totale werkgelegenheid in de voedingsindustrie uit, tegenover 21,6% in 2006. Een verdeling naar beroepsstatuut toont evenwel aan dat vooral arbeiders in dit stelsel werken. In 2007 werkte 32,5% van de arbeiders en 33,8% van de arbeidsters in ploegen, tgv. 8% van de bedienden (mannen + vrouwen). Uit de onderstaande tweede grafiek blijkt dat dit geen typisch kenmerk is voor de voedingsindustrie, maar dat dit voor alle industrietakken geldt. In de voedingssector werken wel iets minder arbeiders en arbeidsters en meer bedienden in ploegen dan gemiddeld in de verwerkende industrie.

In vergelijking met de andere Europese voedingsindustrieën behoort het aandeel werknemers die in de Belgische voedingsindustrie in ploegen werken zo te zien echter tot de laagste van Europa. Het aandeel werknemers dat in België in ploegen werkt, bedraagt 24,1%, tgv. 28,7% in de Nederlandse voedingsindustrie, 27,3% in de Franse en 27,2% in de Duitse; het Europese gemiddelde bedraagt 30,8%.

Bron: bijzondere raadgevende commissie voor de Voeding(CRB) op basis van de enquêtes naar de arbeidskrachten (Eurostat)

Glijdende en gespreide werktijden

Voor de andere arbeidssystemen onderstrepen we in het kort dat vooral bedienden kunnen kiezen voor glijdende werktijden (12,2% van de bedienden, tgv. 1,6% van de arbeiders). Er wordt daarentegen slechts een klein verschil vastgesteld tussen het percentage bedienden en het percentage arbeiders met opgelegde flexibele arbeidsuren (4,6% van de bedienden; 5,9% van de arbeiders). Ten slotte hebben vrij weinig werknemers in de voedingsindustrie, i.t.t. in de sectoren distributie, reiniging en gezondheidszorg, gespreide werktijden (3,0%). Hetzelfde geldt in onze buurlanden, waar het aantal werknemers met zo'n arbeidstelsel nog lager ligt.

Werkrooster in 2007

Arbeiders	Mannen	Vrouwen	Totaal
Arbeid in twee ploegen	15,7%	24,8%	18,2%
Arbeid in drie ploegen	13,8%	7,1%	11,9%
Arbeid in vier of meer ploegen	3,0%	1,9%	2,7%
Gekozen variabele werktijden	1,5%	1,9%	1,6%
Opgelegde variabele werktijden	6,3%	5,1%	5,9%
Gespreide werktijden	0,7%	1,2%	0,9%
Ander werkrooster	2,9%	1,9%	2,6%
Subtotaal	43,8%	44,0%	43,9%
Identieke werktijden	56,2%	56,0%	56,1%
Totaal	100,0%	100,0%	100,0%

Bron: bijzondere raadgevende commissie voor de Voeding (CRB) op EAK-basis (NIS)

Werkrooster in 2007

Bedienden	Mannen	Vrouwen	Totaal
Arbeid in twee ploegen	2,7%	2,9%	2,8%
Arbeid in drie ploegen	4,6%	0,7%	2,6%
Arbeid in vier of meer ploegen	4,4%	0,7%	2,6%
Gekozen variabele werktijden	16,8%	7,7%	12,2%
Opgelegde variabele werktijden	5,1%	4,1%	4,6%
Gespreide werktijden	0,0%	0,9%	0,5%
Ander werkrooster	6,1%	1,5%	3,8%
Subtotaal	39,7%	18,5%	29,1%
Identieke werktijden	60,3%	81,5%	70,9%
Totaal	100,0%	100,0%	100,0%

Bron: bijzondere raadgevende commissie voor de Voeding (CRB) op EAK-basis (NIS)

Werkrooster in 2007

Arbeiders + bedienden	Mannen	Vrouwen	Totaal
Arbeid in twee ploegen	12,1%	14,0%	12,8%
Arbeid in drie ploegen	11,3%	3,9%	8,6%
Arbeid in vier of meer ploegen	3,4%	1,3%	2,7%
Gekozen variabele werktijden	5,7%	4,8%	5,4%
Opgelegde variabele werktijden	5,9%	4,6%	5,5%
Gespreide werktijden	0,5%	1,1%	0,7%
Ander werkrooster	3,8%	1,7%	3,0%
Subtotaal	42,7%	31,4%	38,6%
Identieke werktijden	57,3%	68,6%	61,4%
Totaal	100,0%	100,0%	100,0%

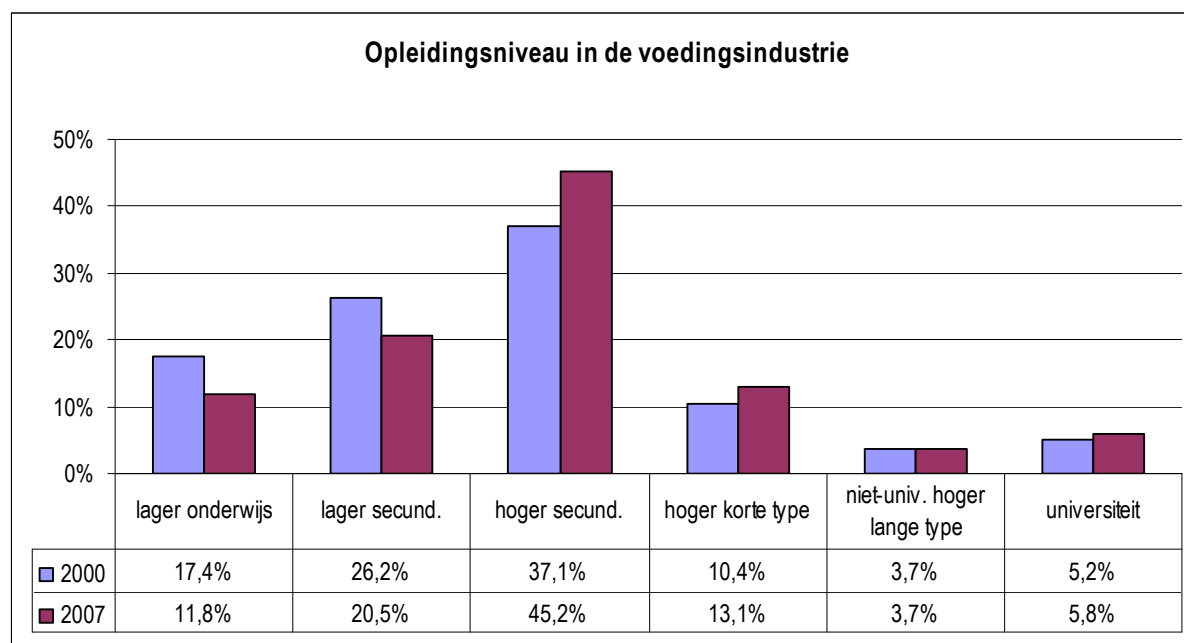
Bron: bijzondere raadgevende commissie voor de Voeding (CRB) op EAK-basis (NIS)

Opleidingsniveau

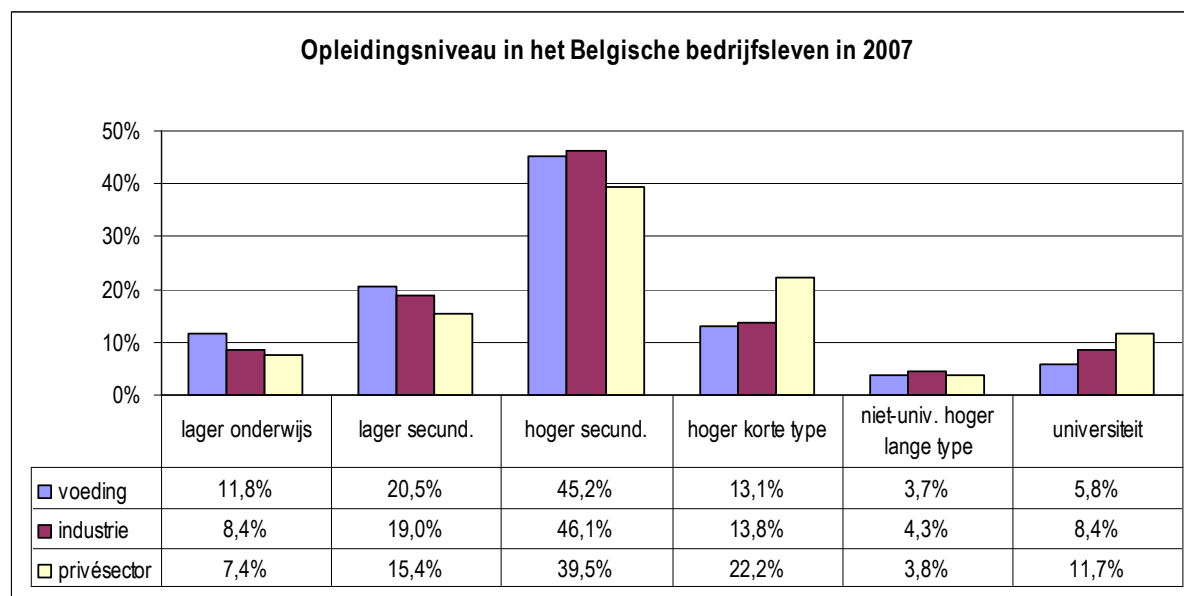
Volgens de recentste enquête naar de arbeidskrachten van 2007 is 32,3% van de werknemers in de voedingsindustrie laaggeschoold: 11,8% heeft een diploma lager onderwijs en 20,5% een diploma lager secundair onderwijs.

45,2% van de werknemers heeft een diploma hoger secundair onderwijs behaald.

Het geschoold of hogeschoold personeel is goed voor 22,6%: 13,1% van hen heeft een diploma hoger onderwijs van het korte type, 3,7% een diploma hoger niet-universitair onderwijs van het lange type en 5,8% een universitair diploma.

De bovenstaande grafiek brengt bovendien de sterke inkrimping van het aandeel van laaggeschoolde werknemers (lager onderwijs of lager secundair onderwijs) in de periode 2000-2007 ten gunste van de werknemers met een diploma hoger secundair onderwijs of hoger onderwijs van het korte type en, in mindere mate, een groei van het aandeel van het universitair geschoold personeel aan het licht. Dit heeft tot gevolg dat het verschil tussen het kwalificatiepeil in de voedingsindustrie en het gemiddelde opleidingsniveau in de verwerkende industrie kleiner wordt.

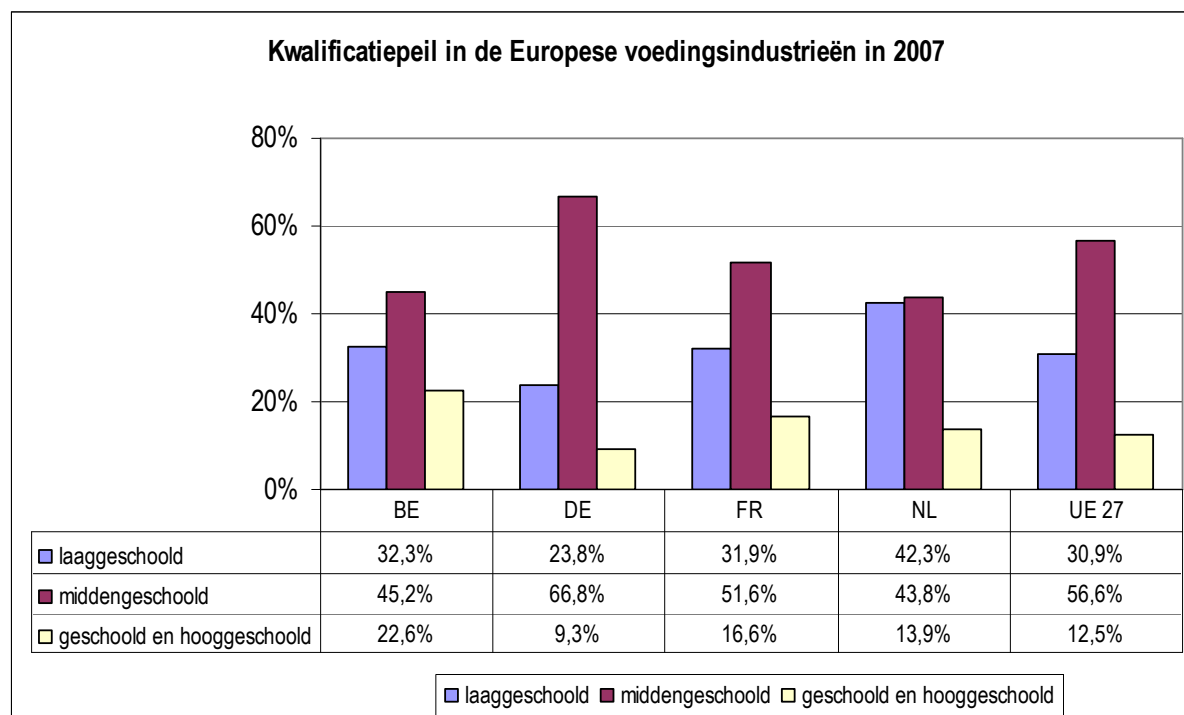

Om het opleidingsniveau van de werknemers in de Belgische voedingsindustrie te vergelijken met dat in de voedingsindustrieën van de buurlanden en van de Europese Unie van de 27, werden drie grote groepen onderscheiden: laaggeschoolden (lager en lager secundair onderwijs), middengeschoolden (hoger secundair), geschoolden en hooggeschoolden (hoger onderwijs korte en lange type en universiteit).

De onderstaande grafiek wijst uit dat de Belgische voedingsindustrie het grootste aandeel geschoolde en hooggeschoolde werknemers telt: 22,6%, tgv. een Europees gemiddelde van 12,5%, 16,6% in Nederland, 13,9% in Frankrijk en 9,3% in Duitsland.

Het aandeel laaggeschoolde werknemers in de Belgische voedingsindustrie (32,3%) benadert daarentegen het aandeel in de Franse voedingsindustrie (31,9%) en ligt iets boven het Europese gemiddelde (30,9%). Het is evenwel duidelijk kleiner dan in Nederland (42,3%).

De Duitse voedingsindustrie, van haar kant, onderscheidt zich door een klein percentage laaggeschoolde werknemers (23,8%) en een hoog percentage middengeschoolden (66,8%). Dergelijke verschillen met de Belgische, Franse en Nederlandse concurrenten – die ook waarneembaar zijn in de verwerkende industrie in haar geheel en in de gehele Duitse economie – maken duidelijk de Duitse onderwijssystemen andere doelstellingen nastreven en anders werken dan die van de andere landen: de scholingsgraad is daar doorslaggevend voor bepaalde banen, terwijl de beroepsopleiding vaak een algemeen diploma kan vervangen in Duitsland. Beroepsopleiding is er bovendien gevalideerd en dus erkend.

Leeftijdsstructuur van de werkgelegenheid

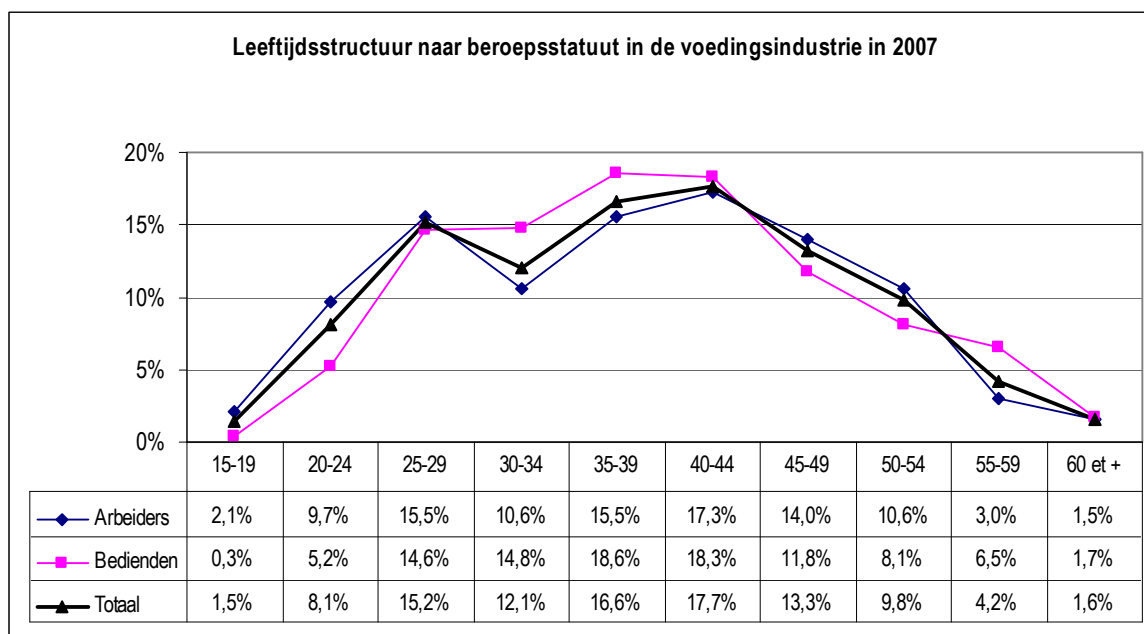
We zetten dit eerste onderzoek voort met een korte analyse van de leeftijdsstructuur van de werkgelegenheid.

De gemiddelde leeftijd van de werknemers in de voedingsindustrie is 35 tot 39 jaar.

De twee onderstaande grafieken brengen wel duidelijke verschillen in de leeftijdsstructuur aan het licht volgens het beroepsstatuut, het geslacht en het opleidingsniveau van de werknemers.

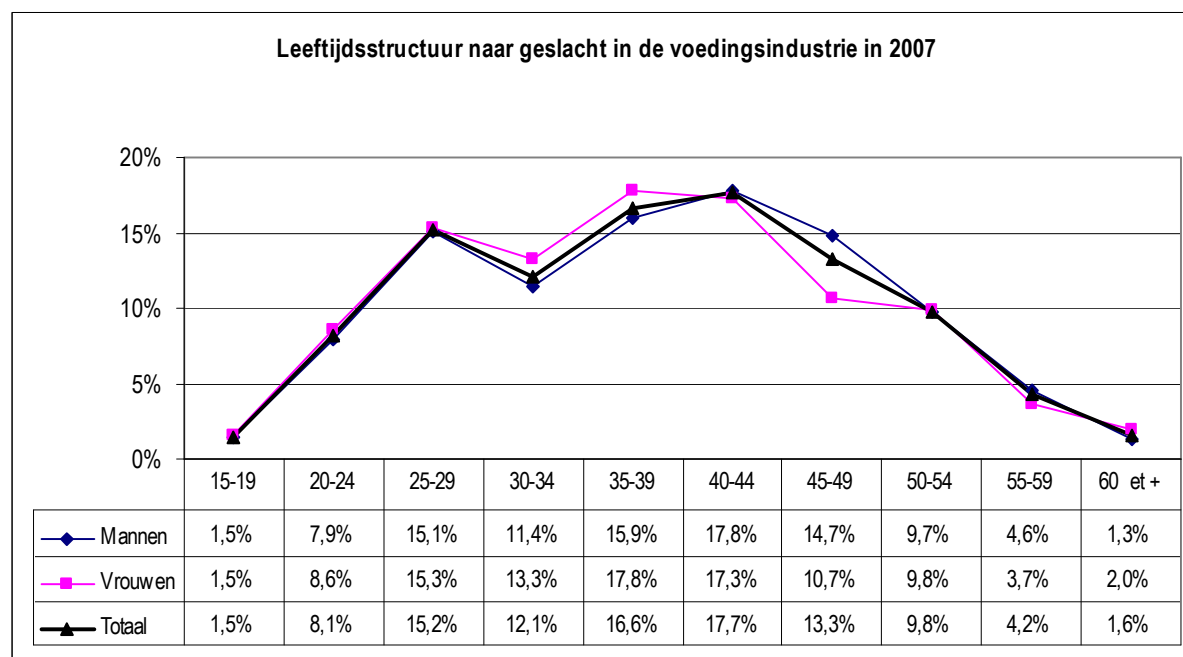
De mediaanleeftijd van de arbeiders, de grootste groep in de voedingsindustrie, is dezelfde als de gemiddelde leeftijd. Voor de bedienden ligt de mediaanleeftijd tussen 40 en 44 jaar.

Uit de eerste grafiek blijkt inderdaad, enerzijds, dat de bedienden als gevolg van hun hoger opleidingsniveau later op de arbeidsmarkt terechtkomen dan de arbeiders en, anderzijds, dat bij de 55-plussers minder arbeiders dan bedienden zijn (resp. 4,5% en 8,2%).

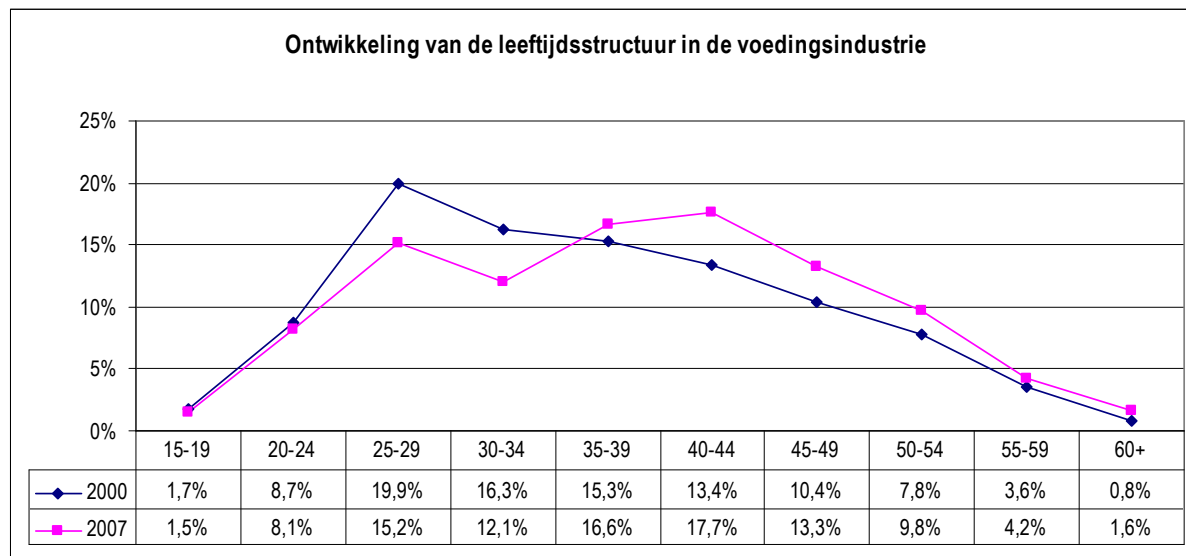

Bovendien toont de tweede grafiek aan dat er duidelijk meer jonge vrouwen van 25 tot 39 jaar aanwezig zijn dan gemiddeld. Tussen de 40 en 44 jaar verkleint dit aandeel, waarna de daling vanaf 45 jaar nog versnelt.

Bij de 50-plussers blijken vrouwelijke werknemers ook vroeger te stoppen dan mannen. Dit geldt bovendien meer voor laag- of middengeschoolde vrouwelijke bedienden dan voor arbeidsters. De verklaring hiervoor is dat de eerste groep meer geneigd is vroeger met pensioen te gaan en dat hun inkomen vaak nog het tweede inkomen van het gezin uitmaakt.

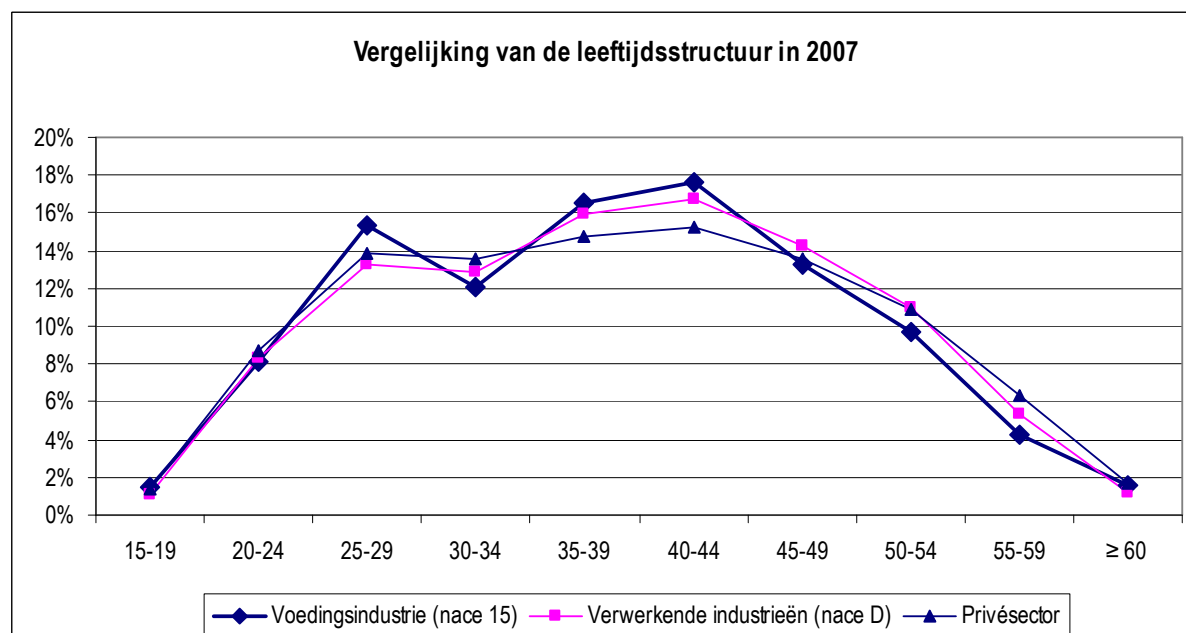

Een terugblik op de leeftijdsstructuur van de werknemers in de voedingsindustrie gedurende de afgelopen jaren brengt evenwel aan het licht dat de gemiddelde leeftijd duidelijk stijgt en dit ongeacht het beroepsstatuut of het geslacht. Sinds 2000 is het aantal 25- tot 34-jarigen immers constant gedaald en het aantal 40-plussers gestegen. Het Generatiepact heeft deze trend nog versterkt.

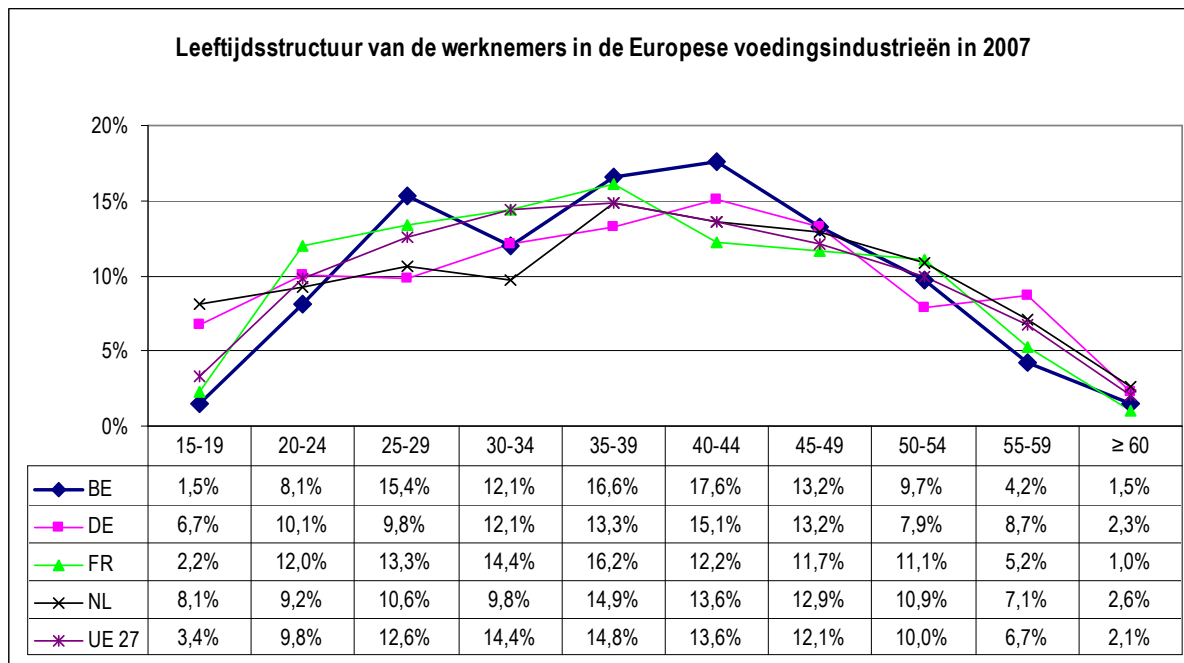
Met deze verplaatsing van de curve naar rechts komt het profiel van de leeftijdsstructuur in de voedingsindustrie dichterbij dat van de verwerkende industrie in haar geheel en van de hele economie.

De voedingsindustrie behoudt wel een aantal kenmerken: zo telt ze meer 25- tot 45-jarigen² dan de verwerkende industrie in haar geheel en minder 50-plussers. Voor deze laatste categorie moet evenwel worden opgemerkt dat het verschil met het aantal oudere werknemers in de totale werkgelegenheid van de verwerkende industrie in haar geheel beduidend kleiner is geworden: van 2,4 procentpunten in 2000 tot 2,0 in 2007.

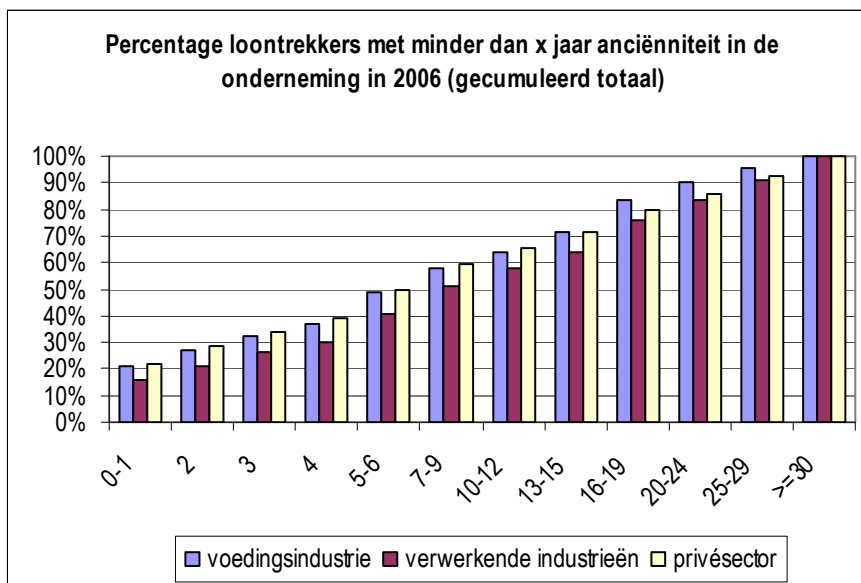
² Evenwel uitzondering gemaakt voor de 30- tot 34-jarigen, voor wie een kleiner aandeel wordt waargenomen, dat wordt verklaard door minder aanwervingen van jonge medewerkers in het tweede halfjaar van 1999 en in 2000 ingevolge de dioxinecrisis.

Ook al zijn ze de laatste jaren minder uitgesproken, de belangrijkste kenmerken van de leeftijdsstructuur van de werknemers in de Belgische voedingsindustrie – t.w. meer 25- tot 44-jarigen en minder 55-plussers – gelden ook t.a.v. de voedingsindustrieën in de drie buurlanden en het Europese gemiddelde.

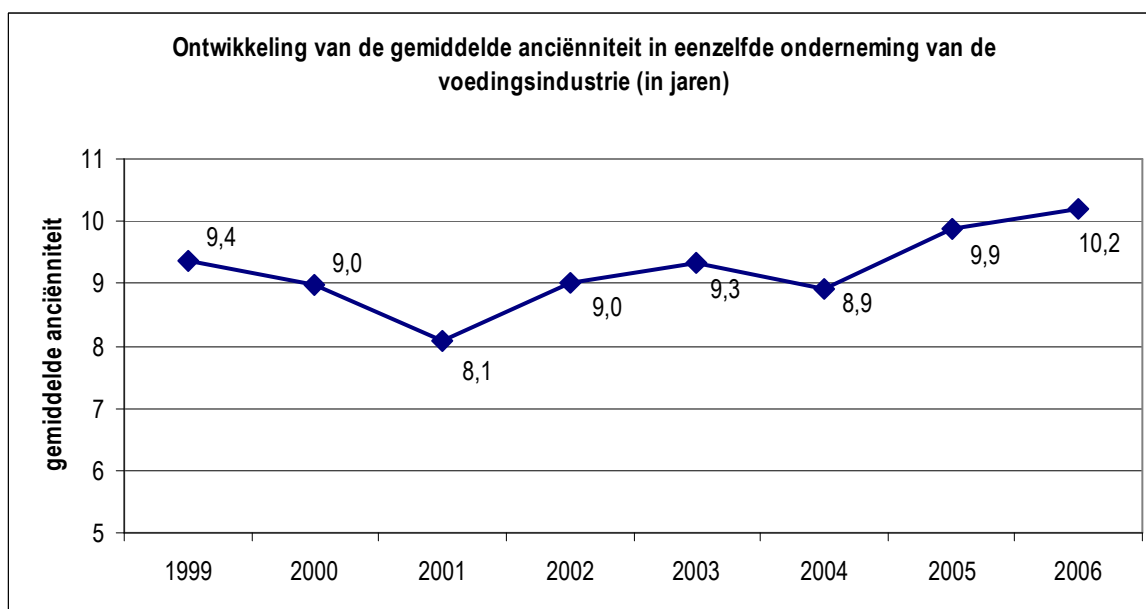
Anciënniteit van de werknemers in de onderneming

De structuurenquêtes tonen aan dat meer dan 50% van de werknemers uit de voedingsindustrie in 2006 minder dan zes jaar anciënniteit had.

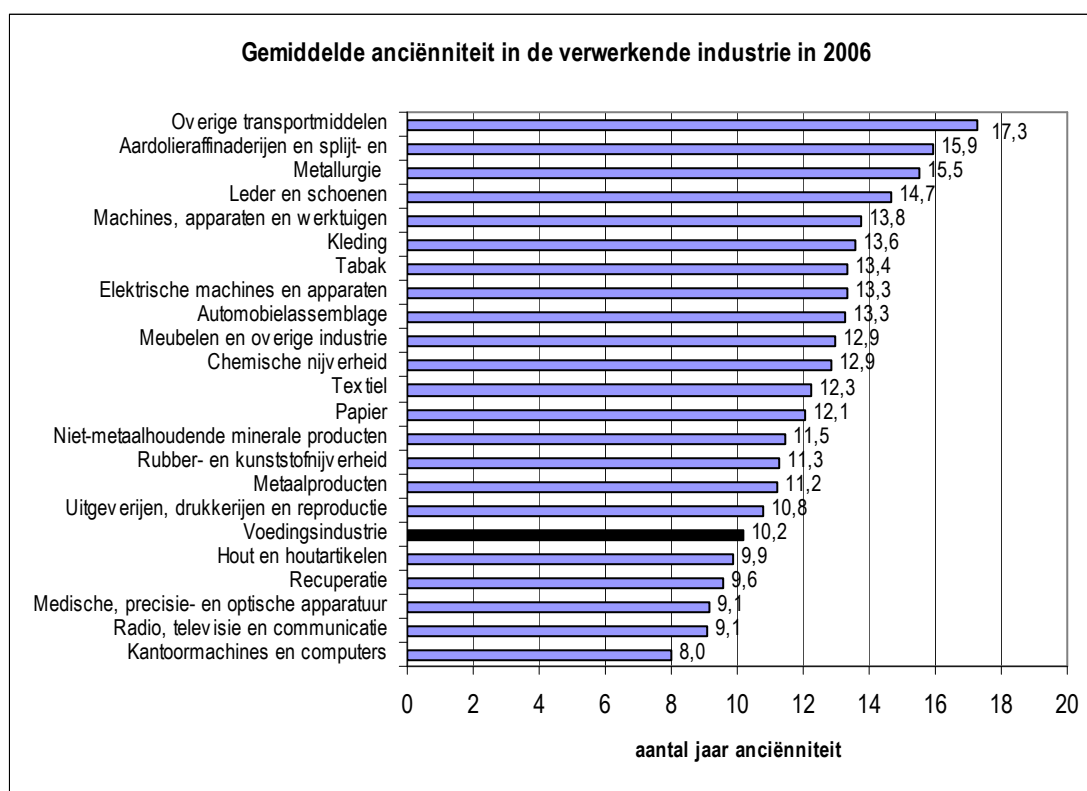
Bron: CRB op basis van de structuurenquêtes (ADSEI - fod Economie)

De gemiddelde anciënniteit van het personeel in dezelfde onderneming was 10,2 jaar en kent sinds 2001 een aanhoudende stijging.

Ondanks deze stijging blijkt de voedingsindustrie toch een van de sectoren te zijn waarin de gemiddelde anciënniteit van de werknemers binnen eenzelfde onderneming tot de laagste behoort, samen met die in de terugwinningsector, de tak vervaardiging van medische apparatuur en precisie-instrumenten, communicatie en computers, terwijl de anciënniteit in sectoren als het vervoer, de raffinage, de splijt- en kweekstoffen, de metallurgie, de machinebouw en de kledingsector duidelijk hoger ligt dan het gemiddelde van de verwerkende industrie.

Bron: CRB op basis van de structurenquêtes (ADSEI - fod Economie)

Grenswerknemers

Het aantal grenswerknemers in de voedingsindustrie is de voorbije jaren sterk toegenomen. In drie jaar tijd is hun aantal met 14,9% gestegen, waarvan 7,8% alleen al in 2006 en 3,5% in 2007. Zo'n stijging onderstreept dat het moeilijk is geschoold personeel te vinden op de lokale markt, vooral in Vlaanderen en meer bepaald in West-Vlaanderen.

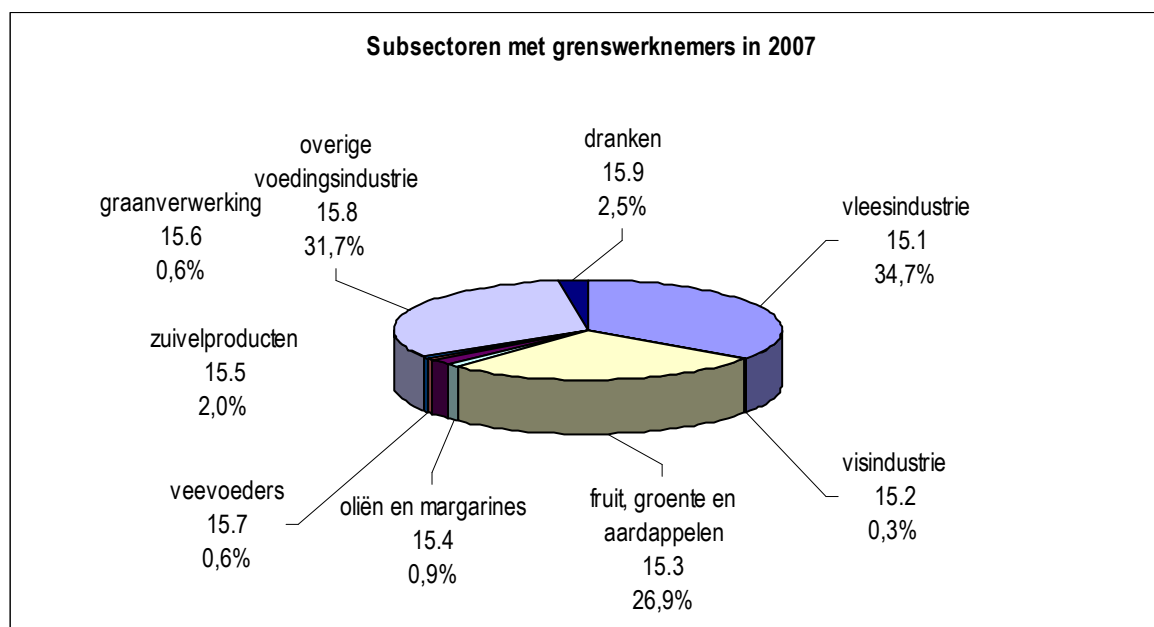
Op 30 juni 2007 telde de RSZ niet minder dan 3999 grenswerknemers, t.w. 4,5% van het totale aantal werknemers van de voedingsindustrie, 94,5% kwam uit Frankrijk en 5,0% uit Nederland.

Ontwikkeling van het aantal grenswerknemers tijdens de afgelopen drie jaar in de voedingsindustrie

	Arbeiders	Arbeidsters	Tot. Arbeiders	Bedienden (M)	Bedienden (V)	Tot. Bedienden	Aant. Grenswerkn.
2004	2.612	560	3.172	176	133	309	3.481
2005	2.676	601	3.277	177	129	306	3.583
2006	2.825	714	3.539	188	136	324	3.863
2007	2.888	785	3.673	187	139	326	3.999
2005/2004	2,5%	7,3%	3,3%	0,6%	-3,0%	-1,0%	2,9%
2006/2005	5,6%	18,8%	8,0%	6,2%	5,4%	5,9%	7,8%
2007/2006	2,2%	9,9%	3,8%	-0,5%	2,2%	0,6%	3,5%
2007/2004	10,6%	40,2%	15,8%	6,3%	4,5%	5,5%	14,9%

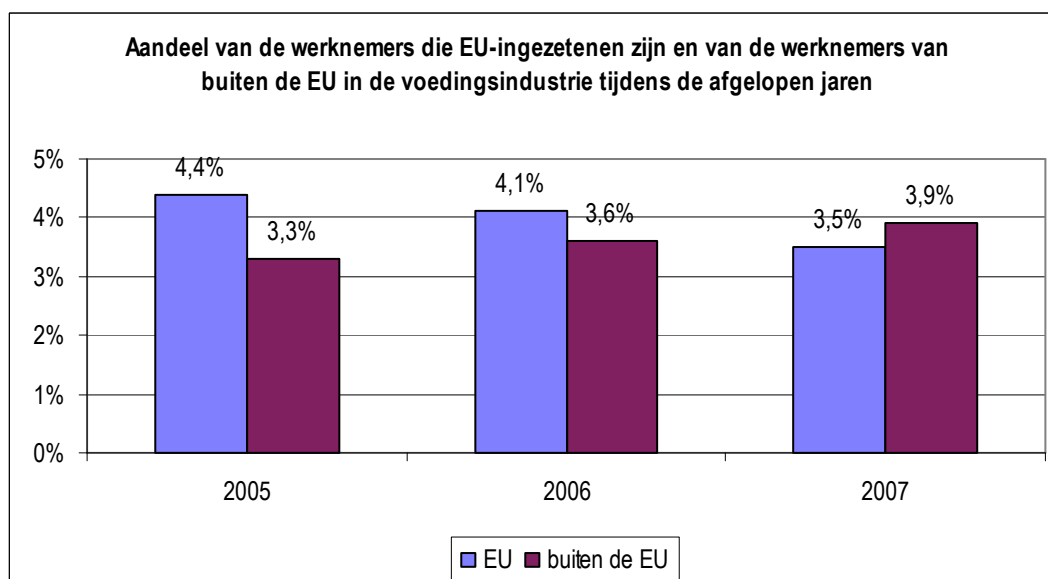
Bron: CRB op basis van de RSZ-statistieken

Een blik op de subsectoren leert ons dat grenswerknemers vooral aanwezig zijn in de vlees- en slachtsector, in de sector verwerking, conservering en diepvriezen van fruit, groente en aardappelen en in de sector "overige voedingsindustrieën", die vooral de tweede verwerking omvat, d.w.z. de industrieën die producten maken die meer direct voor de eindverbruiker zijn bestemd.

Nationaliteit van de werknemers

Volgens de enquête naar de arbeidskrachten van 2007 heeft 92,6% van de werknemers in de voedingsindustrie de Belgische nationaliteit, is 3,5% ingezetene van de EU en is de overige 3,9% afkomstig van buiten de EU. Voor het eerst wordt ook een hoger aantal werknemers van buiten de EU dan het aantal EU-ingezetenen geteld.

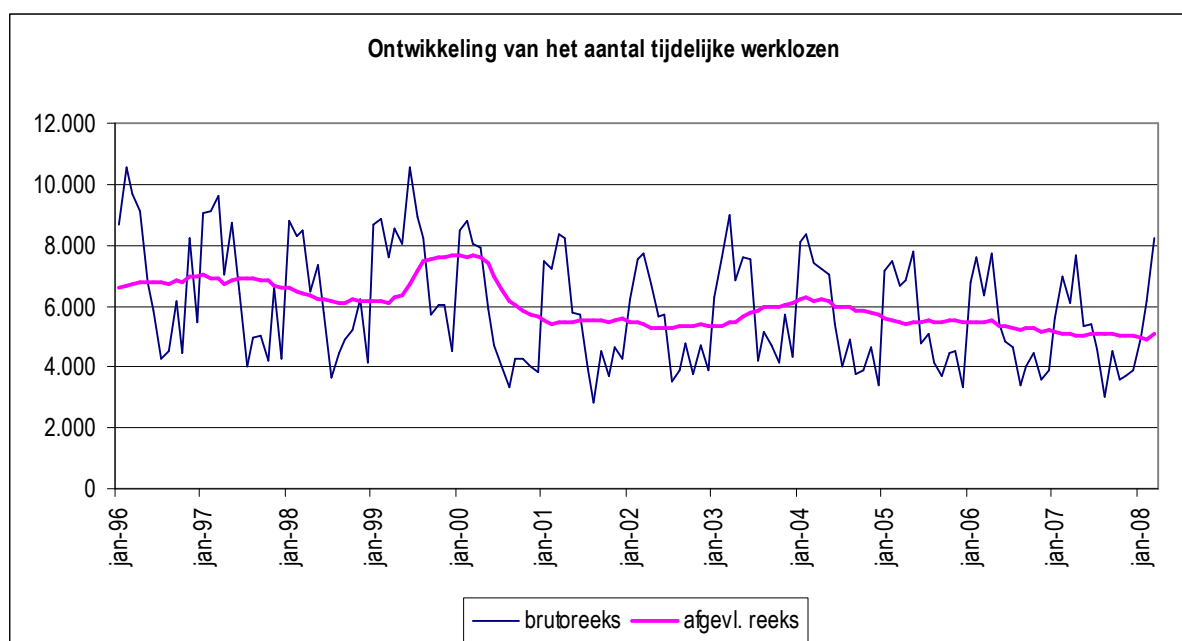
Tijdelijke werkloosheid

Als we de gedetailleerde gegevens van de tijdelijke werkloosheid bekijken, moeten onmiddellijk drie opmerkingen worden gemaakt.

Primo, werkloosheid om economische redenen maakt het grootste deel van tijdelijke werkloosheid uit: gemiddeld 95,8% van het totaal. Werkloosheid ingevolge overmacht of slecht weer is goed voor 2,1%. De overige oorzaken, zoals technische ongevallen, stakingen of lock-outs, zijn verwaarloosbaar in de voedingsindustrie.

Secundo, tijdelijke werkloosheid treft verhoudingsgewijs meer vrouwen dan mannen: gemiddeld 42,7% van de tijdelijke werklozen zijn vrouwen, terwijl hun aandeel in de totale werkgelegenheid 36,6% bedraagt.

Tertio, de omvang van de tijdelijke werkloosheid wordt in de voedingsindustrie, wegens de aard zelf van de activiteiten van de sector, sterk beïnvloed door seizoenfactoren. Ze ligt hoog tijdens de eerste drie/vier maanden van het jaar, laag in de zomerperiode, neemt weer toe in oktober-november en daalt als de eindejaarsperiode nadert (cf. brutoreeks van de onderstaande grafiek).

Om het verband tussen de tijdelijke werkloosheid en de groei te bestuderen, hebben we in termen van voortschrijdende gemiddelden en jaargemiddelden geredeneerd, zodat zuiver toevallige of seizoengebonden factoren kunnen worden uitgesloten. De groei, van zijn kant, werd geraamd op basis van de ontwikkeling van het productievolume.

De bovenstaande grafiek brengt een omgekeerd verband op zeer korte termijn tussen het groeipercentage van het productievolume en het aantal tijdelijke werklozen aan het licht.

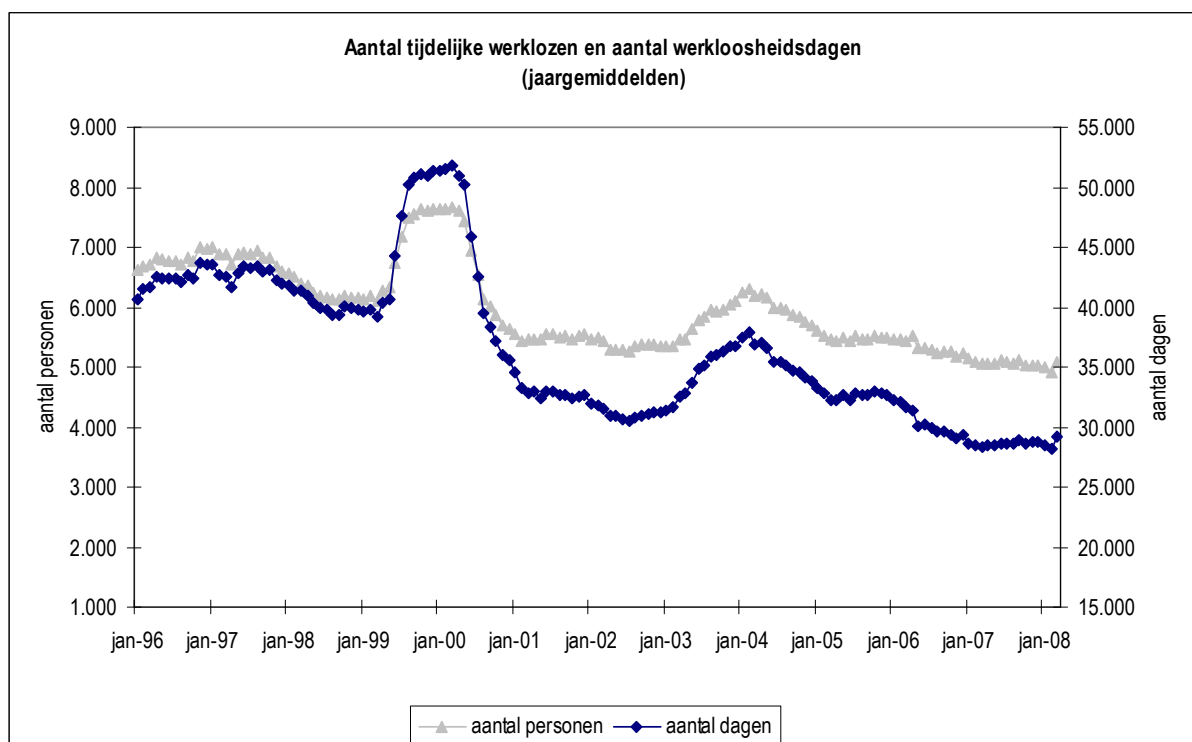
Zo ging de schok van de dioxinecrisis, die eind mei 1999 werd bekendgemaakt, gepaard met een snelle stijging van het aantal tijdelijke werklozen. Van mei tot juni steeg hun aantal met meer dan 30%. De sterke heropleving die zich vanaf het einde van het eerste kwartaal van 2000 voordeed en zich in 2001 voortzette, zorgde ervoor dat de tijdelijke werkloosheid zich opnieuw op een draaglijker niveau bevond - zelfs lager lag dan voor de crisis - en zich tijdens de volgende kwartalen stabiliseerde. Vanaf het tweede kwartaal van 2003 ging de tijdelijke werkloosheid weer de hoogte in wegens de forse

achteruitgang van de activiteit en het onzekere klimaat dat zich uitte in het gebrek aan vertrouwen bij de bedrijfsleiders. Deze daling van de groei was gelukkig maar van korte duur: sinds het begin van 2004 stelde men een dalende trend in de tijdelijke werkloosheid vast die amper werd afgeremd door de ondermaatse productieresultaten in de tweede helft van 2005. Het aantal tijdelijke werklozen daalde daarna nog sneller dankzij de goede prestaties van de voedingsindustrie in 2006 en in 2007. Het gemiddelde aantal tijdelijke werklozen bedroeg toen 5042 personen, d.i. het laagste niveau van de afgelopen tien jaar.

De ontwikkeling van de tijdelijke werkloosheid wordt ook gemeten in aantal dagen werkloosheid, een begrip dat dichter aanleunt bij het concept arbeidsvolume. In 2007 bedroeg het aantal verloren werkdagen wegens tijdelijke werkloosheid 345.508 (tegenover 616.667 dagen op het hoogtepunt van de dioxinecrisis), wat neerkomt op gemiddeld 1371 voltijdequivalenten per maand.

In de onderstaande grafiek worden de twee voor seizoeninvloeden gecorrigeerde reeksen vergeleken. Hieruit blijkt dat de variabele "dagen tijdelijke werkloosheid" gevoeliger is voor de conjunctuurontwikkeling dan de variabele "aantal personen".

Het verschil tussen de twee curven blijkt bovendien groter te zijn als de (positieve of negatieve) groei toeneemt. Dit komt omdat een tweede factor speelt: het gemiddeld aantal dagen tijdelijke werkloosheid per persoon.

Aantal tijdelijke werklozen en aantal werkloosheidsdagen
(jaargemiddelden)

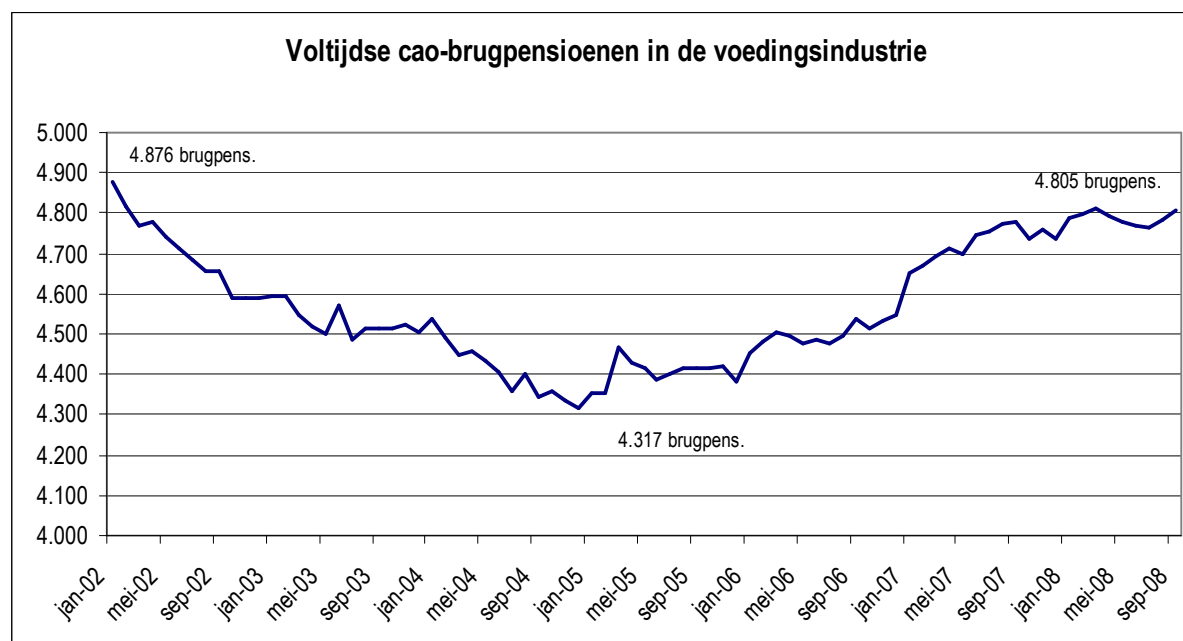
	aantal personen		aantal dagen		VTE
1996	6.976	5,1%	43.527	7,3%	2.073
1997	6.590	-5,5%	41.896	-3,7%	1.995
1998	6.154	-6,6%	39.765	-5,1%	1.894
1999	7.649	24,3%	51.389	29,2%	2.447
2000	5.644	-26,2%	35.576	-30,8%	1.694
2001	5.561	-1,5%	32.635	-8,3%	1.554
2002	5.345	-3,9%	31.183	-4,4%	1.485
2003	6.091	14,0%	36.693	17,7%	1.747
2004	5.687	-6,6%	33.786	-7,9%	1.609
2005	5.491	-3,4%	32.636	-3,4%	1.554
2006	5.233	-5,6%	29.333	-10,9%	1.385
2007	5.042	-3,6%	28.792	-1,8%	1.371

We kunnen besluiten dat de tijdelijke werkloosheid een regulerend effect heeft en de negatieve gevolgen voor het werkgelegenheidsvolume in periodes van vertraagde activiteit beperkt. Hierbij komt nog het stabiliserende effect van de deeltijdarbeid en van het aantal arbeidsuren per deeltijdse werknemer. Zoals al werd onderstreept, daalt of stijgt het aandeel van de deeltijdarbeid immers in periodes van betere of slechtere activiteit.

Ten slotte is de tijdelijke werkloosheid zoals ze in België wordt toegepast een "win-win-flexibiliteitsinstrument": ze stelt de job van de werknemer bij laagconjunctuur veilig en biedt de werkgever de mogelijkheid de kennis en ervaring binnen zijn onderneming te houden en dus opleidingskosten die de indienstneming van een nieuwe medewerker in betere tijden zou meebrengen, te vermijden.

Cao-brugpensioen

De onderstaande grafiek van de maandelijkse ontwikkeling van het aantal cao-bruggepensioneerden in de voedingsindustrie gedurende de periode januari 2002-augustus 2007 toont een duidelijke ombuiging van de trend: het aantal daalde van 4876 in januari 2002 tot een minimum van 4317 in december 2004 en steeg dan weer tot 4777 in september 2007. Tijdens het laatste kwartaal van 2007 en in de eerste drie kwartalen van 2008 vertoonde het aantal bruggepensioneerden een duidelijke tendens tot een status-quo.

Deze trendomkering, die vanaf het vierde kwartaal 2007 werd gevolgd door een relatief status-quo, is zowel bij de arbeiders als bij de bedienden zichtbaar. Als een onderscheid wordt gemaakt tussen mannen en vrouwen blijkt evenwel dat het aantal vrouwen dat met voltijds cao-brugpensioen gaat sinds januari 2005 het sterkst is gestegen. Dat geldt ook voor de afgelopen kwartalen, al was de stijging minder aanzienlijk.

Ontwikkeling van het jaarlijkse gemiddelde aantal voltijdse cao-brugpensioenen in de voedingsindustrie

	Mannen			Vrouwen			Algemeen totaal		
	Arbeiders	Bedienden	Totaal	Arbeiders	Bedienden	Totaal	Arbeiders	Bedienden	Totaal
2002	3.060	1.306	4.366	180	159	339	3.240	1.465	4.705
2003	2.900	1.238	4.138	208	186	393	3.108	1.424	4.532
2004	2.758	1.208	3.966	232	211	442	2.989	1.419	4.408
2005	2.755	1.175	3.930	249	226	475	3.004	1.402	4.405
2006	2.778	1.150	3.928	324	247	572	3.103	1.397	4.500
2007	2.831	1.200	4.031	391	303	694	3.223	1.503	4.725
sept-08	2.818	1.214	4.032	441	332	773	3.259	1.546	4.805
Gemiddelde jaarverschillen									
2003/2002	-5,2%	-5,2%	-5,2%	15,2%	16,9%	16,0%	-4,1%	-2,8%	-3,7%
2004/2003	-4,9%	-2,4%	-4,2%	11,6%	13,4%	12,5%	-3,8%	-0,4%	-2,7%
2005/2004	-0,1%	-2,7%	-0,9%	7,5%	7,4%	7,4%	0,5%	-1,2%	-0,1%
2006/2005	0,9%	-2,2%	0,0%	30,3%	9,2%	20,3%	3,3%	-0,3%	2,1%
2007/2006	1,9%	4,3%	2,6%	20,6%	22,5%	21,4%	3,9%	7,5%	5,0%
sept08/sept07	-0,5%	-0,8%	-0,6%	8,6%	5,4%	7,2%	0,6%	0,5%	0,6%

bron: bijzondere raadgevende commissie Voeding (CRB) op basis van RVA-gegevens

Aanpassing van de werktijden

Wat verstaat men onder aanpassing van de werktijden?

De loopbaanonderbreking is een “stelsel” dat werknemers de mogelijkheid biedt hun beroepsloopbaan volledig of gedeeltelijk te onderbreken en daarvoor een uitkering te krijgen. De toegekende uitkering is afhankelijk van de aard van de loopbaanonderbreking (volledig, halftijds...) en het arbeidsstelsel (voltijds of halftijds).

Sedert 1 januari 2002 is de loopbaanonderbreking in de privésector vervangen door het “tijdskrediet”.

Het tijdskrediet maakt het mogelijk de beroepsloopbaan tijdelijk of volledig te onderbreken. Tijdens de periode van schorsing van de arbeidsovereenkomst of vermindering van de prestaties wordt de uitkering door de RVA betaald.

Er zijn drie formules:

- de volledige schorsing van de arbeidsovereenkomst en de halftijdse vermindering van de prestaties;
- de vermindering van de arbeidsprestaties met 1/5;
- voor de werknemers van minstens 50 jaar, de vermindering van de arbeidsprestaties met de helft of met 1/5. (cf. RVA)

Dan zijn er ook nog de themaverloven, zoals ouderschapsverlof, palliatief verlof en verlof voor medische bijstand, en het halftijds brugpensioen, dat in de voedingssector bijna niet voorkomt.

Situatie in de voedingsindustrie

Volgens de RVA kozen in 2008 ongeveer 5300 personen voor een of andere formule van aanpassing van de werktijden, d.i. een stijging van meer dan 42,6% tgv. het gemiddelde van 2003. Hiervan maken de themaverloven (ouderschapsverlof, palliatief verlof en verlof voor medische bijstand) 17,1% uit en de volledige loopbaanonderbrekingen 8%; de resterende 75% zijn verminderingen van de prestaties. Een blik op de onderstaande samenvattende tabel leert ons dat minder mensen volledige loopbaanonderbreking nemen, terwijl meer gebruik wordt gemaakt van een vermindering van de prestaties (stijging van meer dan 49% van 2003 tot 2008).

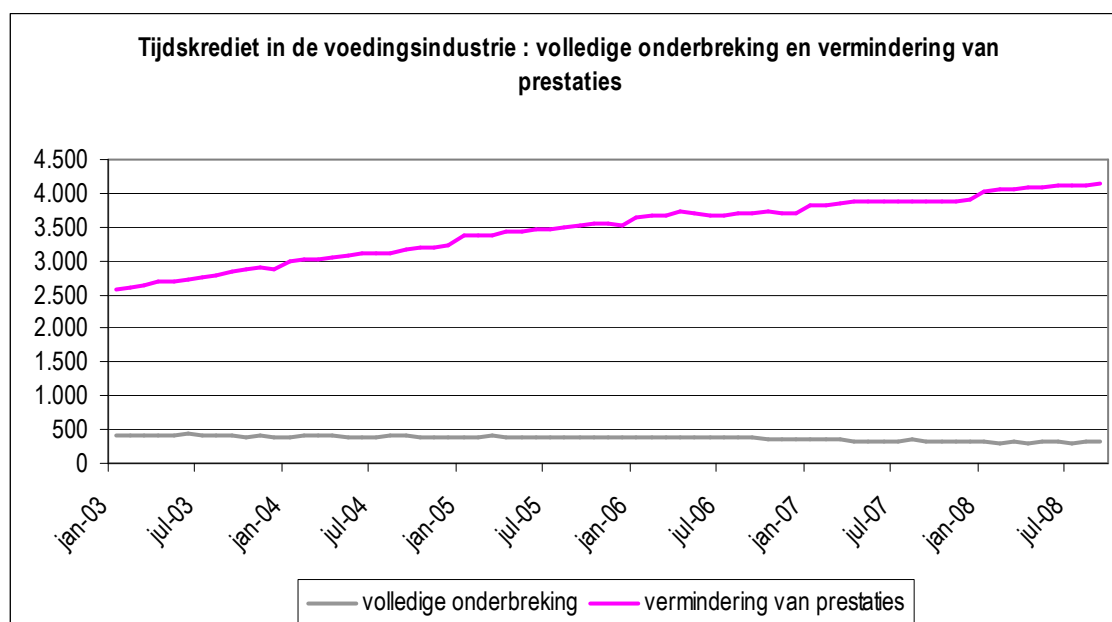
Ten slotte moet nog worden onderstreept dat meer dan 60% van de werknemers met een aangepaste werktijdregeling vrouwen zijn, terwijl ze slechts iets meer dan een derde van het totale personeelsbestand in de voedingsindustrie uitmaken.

Aanpassing van de arbeidstijd in de voedingsindustrie

	halftijds bruggensioen	loopbaanonderbreking*			tijdskrediet		totaal
		volledige onderbreking	vermindering van prestaties	ouderschapsverlof, palliatieve zorgen en medische bijstand	volledige onderbreking	vermindering van prestaties	
2003	14	5	1.031	546	412	1.718	3.724
2004	9	2	740	637	397	2.368	4.153
2005	8	0	497	717	388	2.968	4.578
2006	7	1	273	793	374	3.423	4.871
2007	6	2	161	857	335	3.706	5.066
9mois08	6	1	114	906	311	3.972	5.309
2004/2003	-31,3%		-28,2%	16,7%	-3,7%	37,9%	11,5%
2005/2004	-17,0%		-32,8%	12,6%	-2,1%	25,4%	10,3%
2006/2005	-9,7%		-45,2%	10,7%	-3,7%	15,3%	6,4%
2007/2006	-10,7%		-41,1%	8,0%	-10,5%	8,3%	4,0%
9m08/9m07	-7,3%		-31,7%	4,2%	-7,7%	7,6%	4,7%

*Sinds 1 januari 2002 is de loopbaanonderbreking in de privésector vervangen door het "tijdskrediet".

Bron: bijzondere raadgevende commissie Voeding (CRB) op basis van RVA-gegevens

Uitzendarbeid

Enkele algemeenheden

Uitzendarbeid is in België in volle ontwikkeling. Federgon wijst er in haar jaarverslag op dat het aantal uren dat uitzendkrachten – in alle sectoren samen – werken is gestegen van 83 miljoen in 1996 tot 187,3 miljoen in 2007 en dat de toename, na een zeer intens jaar 2006, nog 8,2% bedroeg in 2007. Federgon merkt ook op dat het aantal uitzendkrachten per werkdag in 2007 gemiddeld ongeveer 95.465 voltijdequivalenten bedroeg en dat het aantal personen dat een beroep deed op uitzendkrachten in de strikte zin van het woord, d.w.z. zonder de dienstenchequeactiviteiten en de jobstudenten, een record van 382.188 bereikte.

Deze sterke ontwikkeling van de uitzendarbeid is toe te schrijven aan zowel conjuncturele als structurele factoren.

a) Structurele factoren

In een “normale” situatie is uitzendarbeid een middel van outsourcing (uitbesteding) van activiteiten m.b.t. het personeelsbeleid. Het bestaat erin dat de bedrijven zich opnieuw op de basisactiviteiten concentreren door een aantal “randactiviteiten” zoals transport, informatica, vastgoedbeheer, schoonmaak... uit te besteden aan gespecialiseerde bedrijven.

Dankzij uitzendarbeid kunnen afwezige werknemers ook snel worden vervangen.

Een andere factor is de ontwikkeling van het “just-in-time-principe”, dat tot uiting komt in kortere leveringstermijnen, beperkte voorraden en een just-in-time-productie.

Een andere reden waarom ondernemingen met uitzendkrachten werken is de onzekerheid: op een bepaald moment kunnen ze meer banen aanbieden, maar ze weten vaak niet voor hoe lang.

Ten slotte roepen steeds meer ondernemingen de hulp in van uitzendkantoren om werknemers aan te werven voor een definitieve indienstneming. Op die manier hebben de ondernemingen de tijd om de vaardigheden van de toekomstige medewerker te testen en na te gaan of hij geschikt is voor de functie in kwestie.

b) Conjuncturele factoren

Uitzendarbeid beantwoordt aan de behoefte aan flexibiliteit van de ondernemingen op het vlak van personeelsbeleid en is een voorteken van de herleving van de economische conjunctuur. Wanneer het orderboekje gevuld geraakt, doet een bedrijfsleider immers eerst een beroep op uitzendkrachten om aan de vraag te kunnen voldoen. Slechts in tweede instantie, als de activiteiten in zijn onderneming blijven toenemen, werft hij aan. Voorts merkt men dat de arbeiders gevoeliger zijn voor de conjuncturele schommelingen van de economie dan de bedienden. Dit komt omdat de ondernemingen bij een opleving eerst uitzendarbeiders inschakelen om de productiestijging snel op te vangen. Pas na deze aanpassingsfase zal ook het administratief personeel met uitzendkrachten worden versterkt naargelang van het extra werk dat is ontstaan.

In een periode van conjunctuurverslechtering geldt de omgekeerde redenering. De uitzendkrachten zijn dan de eerste slachtoffers van de crisis, eerst de arbeiders en daarna de bedienden.

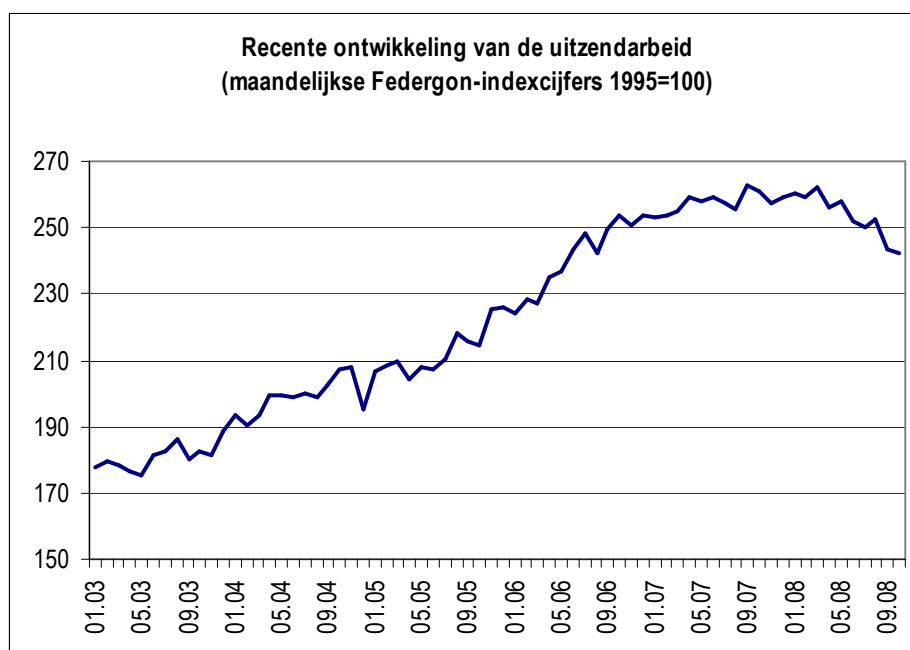
Uit de ontwikkeling van de maandelijkse Federgon-index blijkt dat de groei vanaf de eerste maanden van 2008 is gaan vertragen, waarna in de zomerperiode een zekere opflakking is opgetreden. In september barstte de financiële crisis los en groeide de onzekerheid, waardoor de NBB-indexcijfers van het vertrouwen van de ondernemers en van de consumenten fors daalden.

Voor de uitzendarbeid leidde dit tot een activiteitsdaling van 7,26% in september 2008 in vergelijking met september 2007.

In oktober (laatste beschikbare maand) kenden de uitzendactiviteiten een nieuwe achteruitgang van 0,5% in vergelijking met de maand september.

Vergeleken met de maand oktober van vorig jaar laat de uitzendsector – voor alle sectoren samen – een inkrimping van 8,47% optekenen. Het aantal arbeidsuren in de uitzendsector liep terug met 12,97% in het arbeiderssegment. Bij de bedienden werd een daling van 0,49% genoteerd.

Gelet op de recente actualiteit doet november het slechtste vermoeden.

Niet alle bedrijfstakken van de economie worden even zwaar door deze diepe crisis getroffen.

De voedingsindustrie wordt (tenzij zich uitzonderlijke omstandigheden zoals de dioxinecrisis voordoen) gekenmerkt door een geringere vatbaarheid voor conjunctuurschommelingen, zowel in groeiperioden als in tijden van recessie, dan de meeste andere bedrijfstakken; denken we maar aan de moeilijkheden waarmee de autoassemblagesector, de metaalbewerking, de textielsector, de chemische industrie enz. te kampen hebben...

Federgon verstrekt evenwel geen uitgesplitste gegevens meer over het belang van de uitzendarbeid naar bedrijfstak. In die omstandigheden lijkt het ons gewaagd het belang van de uitzendarbeid in de voedingsindustrie te gaan extrapoleren en bij te werken of de impact van de huidige crisis op de uitzendarbeid in onze sector te evalueren. Op dit moment beperken we ons dan ook tot de publicatie

van de recentste geloofwaardige ramingen uit het verslag over de werkgelegenheid in de voedingsindustrie van 2007.

Belang van de uitzendarbeid in de voedingsindustrie in de periode 1996-2006

Met een aandeel van 10,9%, waarvan 9,72% voor de arbeiders en 1,16% voor de bedienden, van het totale aantal arbeidsuren van de uitzendkrachten – in de strikte zin van het woord – is de voedingsindustrie de tweede grootste vrager naar uitzendarbeid in de industrie. In 2006 kan het totale aantal arbeidsuren van uitzendkrachten in onze sector worden geraamd op ongeveer 18,8 miljoen, wat een verdubbeling is tgv. 1996.

Aantal arbeidsuren van de uitzendkrachten in de voedingsindustrie

	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005*	2006*
arbeiders	7,129700	9,526716	11,605425	11,855855	11,908500	13,647600	14,212000	14,214842	14,016240	14,891040	16,82532
bedienden	2,307400	1,250717	1,353375	1,780885	1,681200	1,471800	1,292000	1,292258	1,672720	1,777120	2,00796
totaal	9,437100	10,777433	12,958800	13,636741	13,589700	15,119400	15,504000	15,507101	15,688960	16,668160	18,833280

Bron: berekeningen van de bijzondere raadgevende commissie Voeding (CRB) op basis van FEDERGON

*ramingen

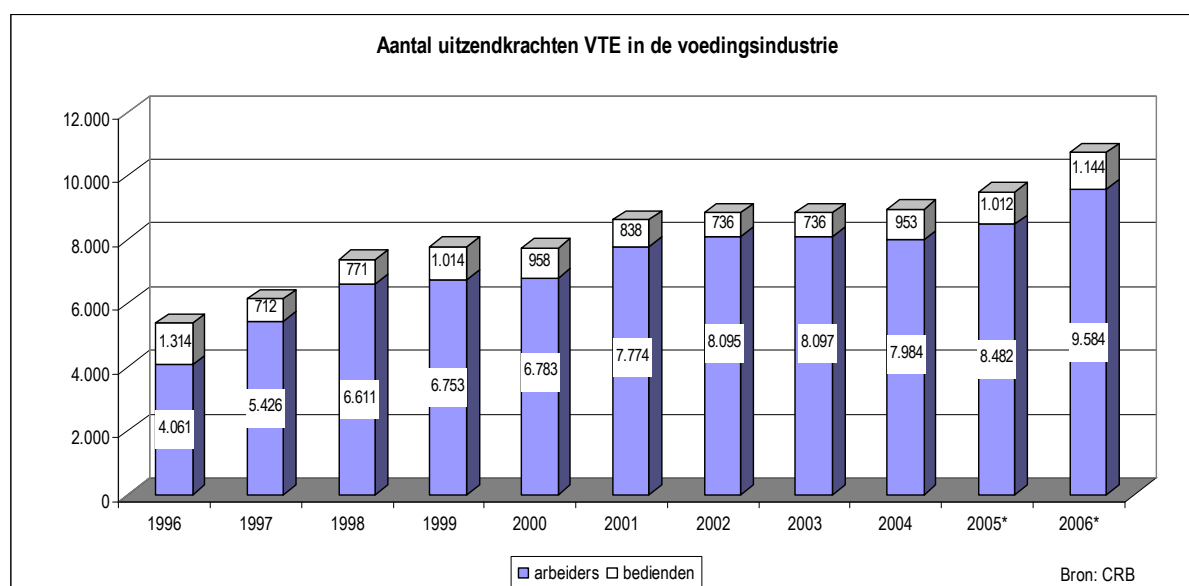
Als we ervan uitgaan dat een voltijder normaliter 231 dagen per jaar en 38 uur per week of 7,6 uur per dag werkt, kunnen we het aantal werknemers in voltijdequivalenten in de voedingsindustrie in 2006 ramen op 10.728 uitzendkrachten, waarvan 9584 arbeiders en 1144 bedienden.

Aantal uitzendkrachten in voltijdequivalenten in de voedingsindustrie

	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005*	2006*
arbeiders	4.061	5.426	6.611	6.753	6.783	7.774	8.095	8.097	7.984	8.482	9.584
bedienden	1.314	712	771	1.014	958	838	736	736	953	1.012	1.144
totaal	5.375	6.139	7.381	7.768	7.741	8.612	8.831	8.833	8.937	9.494	10.728

Bron: berekeningen van de bijzondere raadgevende commissie Voeding (CRB) op basis van FEDERGON

*ramingen

Interregionale mobiliteit

De onderstaande gegevens zijn gebaseerd op de enquêtes naar de arbeidskrachten die worden uitgevoerd door de algemene directie Statistiek en Economische Informatie (ex NIS) van de fod Economie.

De mobiliteit kan uit twee invalshoeken worden benaderd. Primo, door de uitgaande stromen te bekijken, m.a.w. na te gaan waar de werknemers van de voedingsindustrie uit de verschillende gewesten gaan werken (tabel 1); secundo, door de ingaande stromen in beschouwing te nemen, zich m.a.w. af te vragen waar de ondernemingen van de voedingsindustrie uit de verschillende gewesten hun werknemers halen (tabel 2).

Tabel 1 leert ons dat 56,4% van de werknemers uit de voedingsindustrie die in Brussel wonen ook in hun regio werken, terwijl 38,5% onder hen (of 1052 werknemers) werken in een onderneming die is gevestigd in Vlaanderen en 5,1% in Wallonië.

Van de Vlaamse werknemers uit de voedingsindustrie werkt 94,9% in Vlaanderen, 2,8% (of 1834 werknemers) in Brussel en 2,4% (of 1570) in Wallonië.

In verhouding zijn de Waalse werknemers van de voedingsindustrie mobieler dan hun Vlaamse en Brusselse collega's: 7,3% (of 1823 werknemers) werken in Vlaanderen en 5,7% (of 1422) in het Brussels hoofdstedelijk gewest, wat betekent dat de resterende 87% werken in hun eigen gewest.

Tabel 1 : Woonplaats versus werkplek, percentages uitgaande stromen (2006)

Woonplaats		Werkplek		
		Totaal	Brussels hoofdsted. gewest	Vlaams gewest
Brussels hoofdsted. gewest	100% 2.732	56,4% 1.541	38,5% 1.052	5,1% 138
Vlaams gewest	100% 66.179	2,8% 1.834	94,9% 62.774	2,4% 1.570
Waals gewest	100% 24.881	5,7% 1.422	7,3% 1.823	87,0% 21.635

Bron: fod Economie - algemene directie Statistiek en Economische informatie

De tweede tabel moet verticaal worden gelezen. Blijkt dat 95,6% van het personeel van de voedingsbedrijven die in Vlaanderen zijn gevestigd ook in Vlaanderen woont. Het procentuele aantal werknemers uit de andere twee gewesten is op het eerste gezicht vrij bescheiden: 2,8% komt uit Wallonië en 1,6% uit Brussel. In absolute cijfers is het aantal werknemers die aan de andere kant van de taalgrens wonen nochtans aanzienlijk. De Vlaamse voedingsbedrijven hebben immers niet minder dan 1823 Waalse werknemers en 1052 Brusselse werknemers in dienst.

Toch is de interregionale mobiliteit niet eenduidig. Zo zien we dat 6,7% (of 1570 werknemers) van het personeel dat in Waalse voedingsbedrijven werkt afkomstig is uit Vlaanderen. Het aantal Brusselaars is beperkt (0,6%). De overige 92,7% van het personeel woont in het gewest zelf.

Het wekt geen verbazing dat in de 19 gemeenten van het Brussels hoofdstedelijk gewest het meest pendelaars voorkomen: slechts 32,1% van het personeel in de Brusselse voedingsbedrijven woont ook in het gewest, terwijl 38,2% (of 1834 werknemers) in het Vlaamse gewest wonen en 29,6% (of 1422) in het Waalse gewest.

Tabel 2 : Woonplaats versus werkplek, percentages ingaande stromen (2006)

Woonplaats	Werkplek		
	Brussels hoofdsted. gewest	Vlaams gewest	Waals gewest
Totaal	100% 4.798	100% 65.650	100% 23.344
Brussels hoofdsted. gewest	32,1% 1.541	1,6% 1.052	0,6% 138
Vlaams gewest	38,2% 1.834	95,6% 62.774	6,7% 1.570
Waals gewest	29,6% 1.422	2,8% 1.823	92,7% 21.635

Bron: fod Economie - algemene directie Statistiek en Economische informatie

Woon-werkverkeer

De resultaten van de driejaarlijkse mobiliteitsenquête zijn nog niet beschikbaar. De uiterste datum die werd toegestaan aan de ondernemingen die onderworpen zijn aan de enquête om hun vragenlijst in te dienen, werd vastgesteld op 15 januari 2009. Zodra de basisgegevens binnen zijn (vermoedelijk in het voorjaar) zal het secretariaat overgaan tot een nieuwe evaluatie van de problematiek van het woon-werkverkeer.

1. Wettelijk kader

In het kader van het koninklijk besluit van 16 mei 2003 houdende de uitvoering van hoofdstuk 9 van de programmawet van 8 april 2003 betreffende de verzameling van gegevens over de woon-werkverplaatsingen van werknemers moeten de ondernemingen met meer dan 100 werknemers – voor de vestigingseenheid die met de hoofdzetel overeenstemt en voor elke andere vestigingseenheid waar ten minste 30 werknemers worden geteld – om de drie jaar een vragenlijst aan de fod Mobiliteit en Vervoer bezorgen. Deze vragenlijst moet wel eerst ter advies worden voorgelegd aan de ondernemingsraad (OR), de vakbondsafvaardiging (VA) als er geen OR is of de werknemers als er geen VA is. Ze bevat gegevens over de verplaatsingswijze van de werknemers, de bereikbaarheid van de vestiging, de bestaande maatregelen inzake mobiliteitsbeleid in de vestigingseenheid en de mobiliteitsproblematiek in de vestigingseenheid.

2. Conclusies voor de voedingsindustrie

De fod Mobiliteit en Vervoer heeft van 196 vestigingseenheden uit de voedingsindustrie een ingevulde vragenlijst ontvangen. Van deze vestigingseenheden ligt 80,1% (of 157) in Vlaanderen, 16,8% (33) in Wallonië en 3,1% (6) in Brussel. Deze 196 vestigingseenheden hebben in totaal 39.629 personeelsleden, van wie 30.032 in Vlaanderen, 8493 in Wallonië en 1104 in Brussel.

Afstand tussen woon- en werkplaats

De gemiddelde afstand tussen de woon- en de werkplaats van de werknemers uit de voedingsbedrijven die de vragenlijst hebben ingevuld, bedraagt 17,4 kilometer. In Brussel is deze afstand 25,6 km, tgov. 17,5 km in Vlaanderen en 15,8 in Wallonië.

Werktijdregelingen

Ploegenarbeid komt het vaakst voor in de vestigingseenheden in Vlaanderen en Wallonië: bijna een werknemer op twee (47%) werkt er in ploegen. In de vestigingseenheden in Brussel zijn de glijdende werkuren het meest verspreid: een werknemer op twee (52%).

Telewerk ziet men meer in Brussel (16,7%) dan in Vlaanderen (6,4%) en Wallonië (6,1%).

Vervoerswijzen

De auto (alleen of met het gezin)

De auto (alleen of met het gezin) is in het hele land duidelijk het meest gebruikte vervoermiddel (78,3%), maar door de lagere bevolkingsdichtheid is hij in Wallonië nog belangrijker (81,6%). De woningen en ondernemingen liggen er meer verspreid en het openbaarvervoernetwerk is er dus minder dicht.

In Brussel wordt de wagen iets minder gebruikt (59,2%) dan in de andere twee gewesten, en dit om diverse redenen:

- de verstedelijkingsgraad is er hoger;
- het openbaar vervoer is er beter ontwikkeld;
- slechts 48,3% van de werknemers kan de auto op de bedrijfsparking kwijt, tgov. 72,8% in Wallonië en 70,3% in Vlaanderen;
- het gebrek aan parkeerplaatsen (16,7%) is er groter dan in Vlaanderen (6,4%) en Wallonië (6,1%);
- men moet er vaker betalend parkeren (in de vestigingseenheid of in de omgeving): 50%, tgov. 0% in Wallonië en 3,1% in Vlaanderen;
- telewerk is er meer verspreid (16,7%, tgov. 6,4% in Vlaanderen en 6,1% in Wallonië)³.

Het valt op dat 69,9% van de vestigingseenheden verklaart er geen probleem in te zien dat de werknemers met de auto naar het werk komen. Dit percentage ligt in Brussel duidelijk lager (33,3%, tgov. 68,8% in Vlaanderen en 84,8% in Wallonië), wat niet verwonderlijk is, aangezien Brussel meer dan de andere twee gewesten te maken krijgt met files en een gebrek aan parkeerplaatsen. Deze vaststelling betekent waarschijnlijk ook dat de werknemers uit deze vestigingen die met de wagen komen werken weinig reden hebben om hun verplaatsingsgedrag te veranderen.

Carpooling (de wagen met een of meer collega's delen)

In het hele land (6,5%) en vooral in Brussel (1,9%, tgov. 5,7% in Vlaanderen en 9,8% in Wallonië) blijft carpooling beperkt. In Brussel verklaren alle ondernemingen dat ze geen maatregelen hebben genomen om carpooling te bevorderen. In Wallonië en Vlaanderen is dit het geval voor 9 ondernemingen op 10.

In Wallonië blijken meer ondernemingen informatie te geven over carpooling. Opvallend is wel dat geen enkele onderneming in Wallonië een van de twee andere maatregelen om het aantal carpoolers te verhogen, t.w. de terugreis van de carpooler garanderen bij onvoorziene omstandigheden en zorgen voor parkeerplaatsen voor carpoolers, heeft genomen.

Ten slotte denkt 54,6% van de vestigingseenheden er niet aan maatregelen ter bevordering van carpooling in te voeren.

Openbaar vervoer

In België organiseren weinig werkgevers (1,2%) gemeenschappelijk vervoer. Dit is opvallend, aangezien dit vervoermiddel over het algemeen vooral wordt gebruikt door werknemers die in ploegen werken en dus buiten de normale uren vervoer nodig hebben. Het is evenwel mogelijk dat het feit dat steeds meer mensen hun eigen wagen (of een bedrijfswagen) hebben hier meespeelt. In tegenstelling tot de werkgevers in Wallonië en Vlaanderen organiseert geen enkele werkgever in Brussel gemeenschappelijk vervoer, waarschijnlijk omdat het openbaar vervoer er beter ontwikkeld is.

³ NB: waar thuiswerk mogelijk is, wordt de wagen minder gebruikt.

Het feit dat de vestiging bereikbaar is met het openbaar vervoer (d.w.z. minder dan 1 km van het station en/of minder dan 500 m van een tram-, bus- of metrohalte) stimuleert het gebruik van deze vervoermiddelen.

Brussel scoort opmerkelijk beter dan Vlaanderen en Wallonië op het vlak van het gebruik van de trein (12%, tgov. 0,6% in Vlaanderen en 0,2% in Wallonië) omdat de hoofdstad het spoorwegknooppunt van België is.

In Brussel maken meer mensen gebruik van het openbaar vervoer⁴ (32,9%) dan in de andere twee gewesten (1,8% in Vlaanderen en 0,9% in Wallonië). Dit heeft ongetwijfeld te maken met het feit dat meer ondernemingen verklaren een extra verplaatsingspremie toe te kennen aan gebruikers van het openbaar vervoer (16,7%).⁵

Het percentage vestigingseenheden dat verklaart geen problemen te ervaren met de werknemers die met het openbaar vervoer komen werken (50%) ligt er ook hoger dan in Vlaanderen (38,2%) en veel hoger dan in Wallonië (18,2%).

Het grootste probleem van het gebruik van het openbaar vervoer voor de woon-werkverplaatsingen is dat de dienstregelingen niet zijn aangepast aan de arbeidstijden (52,6%). Het tweede grootste probleem is dat de vestigingseenheid onvoldoende bereikbaar is met het openbaar vervoer (38,3%). Het derde heeft te maken met de te grote afstand tussen de vestigingseenheid en de halte of het station (21,9%). De verplaatsingsduur (15,8%) is het vierde probleem.

In Wallonië worden de onvoldoende bereikbaarheid van de vestigingseenheden met het openbaar vervoer (66,7%) en de niet aan de arbeidsuren aangepaste dienstregelingen (72,7%) als grotere problemen ervaren dan in de andere twee gewesten. In Brussel vindt men de afstand tussen de vestigingseenheid en de halte (16,7%) een minder groot probleem, terwijl de verplaatsingsduur (50%) daar een grotere hinderpaal is.

Het valt op dat geen van de ondernemingen die de vragenlijst hebben ingevuld het gebruik van het openbaar vervoer voor dienstverplaatsingen stimuleert.

Van de vestigingseenheden uit de voedingsindustrie vermelden er 8 op 10 dat op dit moment geen enkele maatregel ter bevordering van het gebruik van het openbaar vervoer van kracht is. Een op twee (58,7%) overweegt geen nieuwe maatregelen.

In Brussel, waar al meer werknemers met het openbaar vervoer naar het werk komen, ligt dit laatste percentage duidelijk lager (33,3%, tgov. 61,1% in Vlaanderen en 51,5% in Wallonië). Hier, meer dan in Vlaanderen (1,3%) en Wallonië (3%), overwegen ook meer werkgevers uit de voedingsindustrie (16,7%) een extra verplaatsingspremie toe te kennen aan de gebruikers van het openbaar vervoer. In tegenstelling tot in de andere twee gewesten, is geen van de vestigingseenheden van de voedingsindustrie in Brussel van plan het gebruik van het openbaar vervoer aan te moedigen voor dienstverplaatsingen.

---

⁴ Hier bedoelt men trein-, bus-, tram- en/of metrogebruikers.

⁵ NB: In Wallonië kent geen van de ondernemingen die de vragenlijst hebben ingevuld zo'n premie toe.

Tweewielers (fiets, motor en bromfiets)

Het gebruik van tweewielers is natuurlijk beter verspreid in Vlaanderen (11,7%) dan in de andere twee gewesten (3% in Wallonië en 1,2% in Brussel) en dit om verschillende redenen:

- minder reliëf;
- culturele invloed van Nederland;
- meer werknemers kunnen hun tweewieler op de parking van het bedrijf stallen (19,1%) dan in Wallonië (5,7%) en in Brussel (3%);
- meer ondernemingen kennen fietsers een extra verplaatsingspremie (47,1%) of een extra premie voor dienstverplaatsingen met de fiets (9,6%) toe, beschikken over een fietsenstalling (63,1%), kleedkamers (44,6%) en gemakkelijk toegankelijke douches (53,5%) en geven informatie over fietsroutes (1,3%).

Het beperkte aantal fietsers in Brussel is verklaarbaar door het stedelijke karakter van de hoofdstad, het drukke verkeer en het tekort aan fietsinfrastructuur. Bovendien spoort het in Brussel beter ontwikkelde stedelijk en regionaal vervoer bepaalde personen die anders de fiets zouden nemen, er wellicht toe aan het openbaar vervoer te gebruiken. Daarenboven telt Brussel meer ondernemingen die verklaren geen maatregelen te nemen om het gebruik van de fiets te stimuleren (50%) dan de andere twee gewesten (18,5% in Vlaanderen en 18,2% in Wallonië).

Zowel in Wallonië (66,7%) als in Vlaanderen (66,9%) verklaren 6 vestigingseenheden op 10 geen problemen te ondervinden met werknemers die met de fiets komen. Dit cijfer ligt veel lager in Brussel (16,7%), wat te maken heeft met het feit dat de hoofdstad meer dan de andere gewesten wordt gekenmerkt door: gevaarlijk verkeer langs de fietsroutes naar de vestigingseenheden, maatschappelijke onveiligheid in de omgeving van de vestigingseenheid en onmogelijkheid veilige fietsenstallingen te plaatsen.

In globa overweegt 47,4% van de vestigingseenheden geen nieuwe maatregelen om het gebruik van de fiets aan te moedigen (in Brussel, waar de fiets al minder wordt gebruikt dan in de andere twee gewesten, ligt dit percentage iets hoger: 50%). Opvallend is ook dat geen enkele vestigingseenheid van de voedingsindustrie in Brussel overweegt een extra verplaatsingspremie voor fietsers in te voeren.

Te voet

Slechts 1,2% van de woon-werkverplaatsingen gebeurt te voet omdat de grote ondernemingen met meer dan 100 werknemers die de vragenlijst hebben ingevuld over het algemeen werknemers uit verdergelegen regio's aantrekken. In Brussel komen meer werknemers te voet (4,3%) dan in Vlaanderen (1%) en Wallonië (1,3%).

Maatregelen op het vlak van het mobiliteitsbeleid

In Wallonië en Brussel werken de vestigingseenheden van de voedingsindustrie niet samen. Er is evenmin samenwerking noch overleg over de mobiliteitsproblematiek tussen de werkgevers en de werknemers.

Opvallend is dat geen van de Brusselse en Waalse vestigingseenheden van de voedingsindustrie die de vragenlijst hebben ingevuld een informatiecampagne over alternatieven voor de eigen wagen heeft georganiseerd.

In Brussel bemoeilijkt de bereikbaarheid van de vestigingseenheden de aanwerving van personeel niet; in Wallonië (6,1%) en Vlaanderen (5,6%) wel. Brussel telt meer vestigingseenheden die eraan denken te verhuizen (16,7%, tgov. 0% in Vlaanderen en Wallonië).

Weinig vestigingseenheden overwegen een verhuispremie toe te kennen aan werknemers die dichterbij hun werk komen wonen.

BIJLAGEN

Werkgelegenheid in de voedingsindustrie naar subsector op 31/12/2005 (arbeiders en bedienden, M + V)	Tab 1
Werkgelegenheid in de voedingsindustrie naar subsector op 31/12/2006 (arbeiders en bedienden, M + V)	Tab 2
Omvang van de ondernemingen naar subsector volgens het aantal werknemers op 31/12/2005	Tab 3
Omvang van de ondernemingen naar subsector volgens het aantal werknemers op 31/12/2006	Tab 4
Werkgelegenheid naar subsector in de voedingsindustrie volgens van 1992 tot 2006	Tab 5
Ontwikkeling naar gewest van het aantal vestigingen en van de werkgelegenheid in de voedingsindustrie van 1992 tot 2006	Tab 6
Totale werkgelegenheid in de voedingsindustrie volgens gewest, provincie en arrondissement op 31/12/2005	Tab 7
Totale werkgelegenheid in de voedingsindustrie volgens gewest, provincie en arrondissement op 31/12/2006	Tab 8
Totale werkgelegenheid in de voedingsindustrie volgens gewest, provincie en arrondissement van 1992 tot 2006	Tab 9
De uitgeoefende beroepen in de voedingsindustrie, de verwerkende industrieën en de privésector in 2006	Tab 10
Aanpassing van de arbeidstijd naar beroepsstatuut in de voedingsindustrie in 2008	Tab 11
Aantal voordeeltrekkenden van tijdskrediet in de voedingsindustrie in november 2008: verdeling naar beroepsstatuut en jaargroepen	Tab 12

Werkgelegenheid naar subsector in de voedingsindustrie in 2005

	Nace	Arbeiders			Bedienden			Algemeen totaal	Vestigingen
		Mannen	Vrouwen	Totaal	Mannen	Vrouwen	Totaal		
Productie van vers vlees	15.111	3.638	588	4.226	234	201	435	4.661	218
Productie van vers vlees van gevogelte	15.121	1.328	756	2.084	202	129	331	2.415	79
Productie van diepgevroren vlees van gevogelte	15.122	8	12	20	0	0	0	20	1
Productie van verse vleeswaren en van vleesconserven	15.131	3.806	1.332	5.138	783	556	1.339	6.477	237
Productie van diepgevroren producten op basis van vlees	15.132	164	164	328	41	40	81	409	6
Verwerk. en conserver. van vis en vervaard. van verse visprod.	15.201	240	264	504	62	59	121	625	41
Productie van diepgevroren vis en visproducten	15.202	71	34	105	35	21	56	161	4
Verwerking en conservering van aardappelen	15.311	485	309	794	110	72	182	976	26
Productie van diepgevroren aardappelbereidingen	15.312	1.043	317	1.360	271	143	414	1.774	14
Vervaardiging van groente- en fruitsappen	15.320	180	19	199	59	53	112	311	9
Verwerking en conservering van groente	15.331	437	329	766	105	78	183	949	19
Productie van diepgevroren groente	15.332	1.233	463	1.696	223	143	366	2.062	19
Verwerking en conservering van fruit	15.333	440	194	634	167	128	295	929	22
Vervaardiging van ruwe plantaardige oliën	15.411	34	6	40	11	6	17	57	5
Raffinage van plantaardige oliën en vetten	15.420	216	5	221	158	65	223	444	8
Vervaardiging van margarine	15.430	244	11	255	186	142	328	583	5
Zuivelfabrieken en kaasmakerijen	15.510	3.216	476	3.692	1.119	647	1.766	5.458	87
Vervaardiging van consumptie-ijs	15.520	640	550	1.190	142	154	296	1.486	66
Maalderijen	15.610	546	34	580	379	178	557	1.137	58
Vervaardiging van zetmeel en zetmeelproducten	15.620	427	10	437	360	195	555	992	6
Vervaardiging van veevoeders	15.710/20	1.595	72	1.667	1.110	565	1.675	3.342	194
Industriële bakkerijen	15.811	2.656	720	3.376	344	339	683	4.059	110
Artisanale brood- en banketbakkerijen	15.812	7.157	2.177	9.334	295	9.358	9.653	18.987	3.933
Vervaardiging van beschuit en koekjes	15.820	1.329	1.612	2.941	444	324	768	3.709	73
Vervaardiging van suiker	15.830	802	115	917	364	152	516	1.433	18
Vervaardiging van chocolade en suikerwerk	15.840	2.925	3.062	5.987	996	1.172	2.168	8.155	310
Vervaardiging van deegwaren	15.850	622	201	823	180	110	290	1.113	26
Verwerking van koffie en thee	15.860	475	240	715	490	241	731	1.446	64
Vervaardiging van specerijen, sausen en kruiden	15.870	551	301	852	314	207	521	1.373	43
Vervaard. van gehomogeniseerde voedingsprepar. en dieetvoed.	15.880	405	385	790	251	302	553	1.343	21
Vervaardiging van overige voedingsmiddelen, n.e.g.	15.890	960	286	1.246	566	381	947	2.193	62
Productie van alcohol	15.910/20	34	10	44	15	13	28	72	13
Vervaardiging van cider en van vruchtenwijn	15.940/50	161	16	177	59	59	118	295	7
Brouwerijen	15.960	3.285	84	3.369	1.683	730	2.413	5.782	104
Mouterijen	15.970	83	1	84	72	23	95	179	7
Productie van mineraalwater en frisdranken	15.980	2.028	139	2.167	1.389	555	1.944	4.111	29
Totaal voedingsindustrie	15 G	43.464	15.294	58.758	13.219	17.541	30.760	89.518	5.944

Bron : bijzondere raadgevende commissie voor de Voeding (CRB) op basis van de gedecentraliseerde werkgelegenheidsstatistieken van de RSZ

Tabel 2

Werkgelegenheid naar subsector in de voedingsindustrie in 2006

	Nace	Arbeiders			Bedienden			Algemeen totaal	Vestigingen
		Mannen	Vrouwen	Totaal	Mannen	Vrouwen	Totaal		
Productie van vers vlees	15.111	3.680	651	4.331	254	206	460	4.805	221
Productie van vers vlees van gevogelte	15.121	1.355	745	2.100	198	133	331	2.431	83
Productie van diepgevroren vlees van gevogelte	15.122	8	13	21	0	0	0	21	1
Productie van verse vleeswaren en van vleesconserven	15.131	3.721	1.345	5.066	773	537	1.310	6.376	229
Productie van diepgevroren producten op basis van vlees	15.132	152	163	315	37	38	75	390	8
Verwerk. en conserver. van vis en vervaard. van verse visprod.	15.201	207	248	455	59	43	102	557	37
Productie van diepgevroren vis en visproducten	15.202	77	37	114	38	21	59	173	4
Verwerking en conservering van aardappelen	15.311	543	335	878	123	77	200	1.078	31
Productie van diepgevroren aardappelbereidingen	15.312	1.071	314	1.385	267	140	407	1.792	14
Vervaardiging van groente- en fruitsappen	15.320	170	19	189	58	48	106	295	9
Verwerking en conservering van groente	15.331	440	329	769	111	79	190	959	19
Productie van diepgevroren groente	15.332	1.276	481	1.757	232	149	381	2.138	21
Verwerking en conservering van fruit	15.333	428	199	627	167	130	297	924	23
Vervaardiging van ruwe plantaardige oliën	15.411	42	7	49	13	12	25	74	6
Raffinage van plantaardige oliën en vetten	15.420	205	3	208	151	60	211	419	9
Vervaardiging van margarine	15.430	241	9	250	185	139	324	574	5
Zuivelfabrieken en kaasmakerijen	15.510	3.319	493	3.812	1.119	686	1.805	5.617	83
Vervaardiging van consumptie-ijs	15.520	632	533	1.165	138	143	281	1.446	66
Maalderijen	15.610	551	38	589	370	168	538	1.127	56
Vervaardiging van zetmeel en zetmeelproducten	15.620	415	9	424	355	195	550	974	7
Vervaardiging van veevoeders	15.710/20	1.554	69	1.623	888	464	1.352	2.975	164
Industriële bakkerijen	15.811	2.688	695	3.383	341	349	690	4.073	111
Artisanale brood- en banketbakkerijen	15.812	7.057	2.150	9.207	284	9.164	9.448	18.655	3.870
Vervaardiging van beschuit en koekjes	15.820	1.393	1.662	3.055	438	329	767	3.822	77
Vervaardiging van suiker	15.830	746	111	857	372	162	534	1.391	17
Vervaardiging van chocolade en suikerwerk	15.840	3.001	3.014	6.015	1.037	1.203	2.240	8.255	305
Vervaardiging van deegwaren	15.850	621	198	819	180	116	296	1.115	27
Verwerking van koffie en thee	15.860	697	257	954	542	303	845	1.799	65
Vervaardiging van specerijen, sausen en kruiden	15.870	563	316	879	296	208	504	1.383	44
Vervaard. van gehomogeniseerde voedingsprepar. en dieetvoed.	15.880	374	336	710	224	289	513	1.223	19
Vervaardiging van overige voedingsmiddelen, n.e.g.	15.890	989	319	1.308	571	394	965	2.273	65
Productie van alcohol	15.910/20	28	11	39	15	12	27	66	11
Vervaardiging van cider en van vruchtenwijn	15.940/50	152	14	166	64	54	118	284	12
Brouwerijen	15.960	3.190	86	3.276	1.536	674	2.210	5.486	99
Mouterijen	15.970	82	0	82	66	27	93	175	7
Productie van mineraalwater en frisdranken	15.980	2.002	133	2.135	1.398	558	1.956	4.091	28
Totaal voedingsindustrie	15 G	43.670	15.342	59.012	12.900	17.308	30.208	89.234	5.849

Bron : bijzondere raadgevende commissie voor de Voeding (CRB) op basis van de gedecentraliseerde werkgelegenheidsstatistieken van de RSZ

Omvang van de vestigingen volgens het aantal werknemers op 31 december 2005

	Nace	-5		5-9		10-19		20-49		50-99		100-199		200-499		500-999		1000		TOTAL	
		Werkn.	Vest.	Werkn.	Vest.	Werkn.	Vest.	Werkn.	Vest.	Werkn.	Vest.	Werkn.	Vest.	Werkn.	Vest.	Werkn.	Vest.	Werkn.	Vest.	Werkn.	Vest.
Productie van vers vlees	15.111	161	76	268	38	563	42	1.405	45	852	11	623	5			789	1			4.661	218
Productie van vers vlees van gevogelte	15.121	56	26	109	15	178	12	386	11	741	11	217	2	728	2					2.415	79
Productie van diepgevroren vlees van gevogelte	15.122							20	1											20	1
Productie van verse vleeswaren en van vleesconserven	15.131	142	66	270	42	609	47	1.758	54	935	14	1.295	9	1.468	5					6.477	237
Productie van diepgevroren producten op basis van vlees	15.132	3	1	7	1			20	1	75	1	304	2							409	6
Verwerk. en conserver. van vis en vervaard. van verse visprod.	15.201	26	13	48	7	120	9	362	11	69	1									625	41
Productie van diepgevroren vis en visproducten	15.202	4	1	8	1					149	2									161	4
Verwerking en conservering van aardappelen	15.311	34	15	20	3	31	2	58	2	53	1	116	1	664	2					976	26
Productie van diepgevroren aardappelbereidingen	15.312	3	1			18	1	60	2	142	2	930	6	621	2					1.774	14
Vervaardiging van groente- en fruitsappen	15.320	3	3	20	3	11	1					277	2							311	9
Verwerking en conservering van groente	15.331	15	8	16	2	16	1	119	3	216	3	129	1	438	1					949	19
Productie van diepgevroren groente	15.332	2	1					252	7	212	3	474	4	1.122	4					2.062	19
Verwerking en conservering van fruit	15.333	13	5	46	6	32	2	173	5	232	3			433	1					929	22
Vervaardiging van ruwe plantaardige oliën	15.411/412	6	3					51	2											57	5
Raffinage van oliën en vetten	15.420			5	1	42	3			228	3	169	1							444	8
Vervaardiging van margarine	15.430	4	1	8	1	17	1	47	1							507	1			583	5
Zuivel	15.510	69	31	63	11	194	14	299	9	329	5	1.134	8	2.274	7	1.096	2			5.458	87
Vervaardiging van consumptie-ijs	15.520	69	45	56	8	31	3	112	4	159	2	335	2	724	2					1.486	66
Maalderijen	15.610	65	31	35	6	125	9	146	5	199	3	567	4							1.137	58
Vervaardiging van zetmeel en zetmeelproducten	15.620					11	1	39	1			392	3			550	1			992	6
Vervaardiging van veevoeders	15.71/72	154	67	340	53	433	30	1.000	30	689	10	226	2	500	2					3.342	194
Industriële bakkerijen	15.811	59	26	128	19	177	14	953	29	780	12	1.128	8	834	2					4.059	110
Artisanale brood- en/of banketbakkerijen	15.812	5.566	2.566	5.985	930	4.425	342	2.486	87	416	7	109	1							18.987	3.933
Vervaardiging van beschuit en koekjes	15.820	40	22	71	10	228	16	393	12	349	5	645	5	662	2			1.321	1	3.709	73
Vervaardiging van suiker	15.830	1	1	13	2	23	2	116	4	348	5	237	2	695	2					1.433	18
Vervaardiging van chocolade en suikerwerk	15.840	305	148	393	57	657	47	923	29	914	12	1.202	9	1.342	5	1.367	2	1.052	1	8.155	310
Vervaardiging van deegwaren	15.850	21	14	30	4			104	3	60	1	290	2	608	2					1.113	26
Verwerking van koffie en thee	15.860	58	29	112	16	130	9	139	4	231	3	306	2	470	1					1.446	64
Vervaardiging van specerijen, sausen en kruiden	15.870	23	14	44	7	60	4	359	11	146	2	505	4	236	1					1.373	43
Vervaard. van gehomogeniseerde voedingsprepar. en dieetvoeding	15.880	2	1	18	3	53	4	134	5	320	4	433	3	383	1					1.343	21
Vervaardiging van overige voedingsmiddelen, n.e.g.	15.890	53	22	61	8	137	9	277	9	466	7	854	6	345	1					2.193	62
Productie van ethylalcohol door gisting	15.91/92/93	11	7	19	3	42	3													72	13
Vervaardiging van cider en van vruchtenwijn	15.940/950	2	2	5	1	19	1	30	1	73	1	166	1							295	7
Brouwerijen	15.960	73	33	78	11	229	16	532	18	685	9	1.129	8	2.378	8	678	1			5.782	104
Mouterijen	15.970					60	4	119	3											179	7
Productie van mineraalwater en frisdranken	15.980	1	1	5	1	39	3	156	5	408	6	742	5	1.688	6	1.072	2			4.111	29
Totaal voedingsindustrie	15G	7.044	3.280	8.281	1.270	8.710	652	13.028	414	10.476	149	14.934	108	18.613	59	6.059	10	2.373	2	89.518	5.944

Bron : bijzondere raadgevende commissie voor de Voeding (CRB) op basis van de gedecentraliseerde werkgelegenheidsstatistieken van de RSZ

Omvang van de vestigingen volgens het aantal werknemers op 31 december 2006

	Nace	-5		5-9		10-19		20-49		50-99		100-199		200-499		500-999		1000		TOTAL	
		Werkn.	Vest.	Werkn.	Vest.	Werkn.	Vest.	Werkn.	Vest.	Werkn.	Vest.	Werkn.	Vest.	Werkn.	Vest.	Werkn.	Vest.	Werkn.	Vest.	Werkn.	Vest.
Productie van vers vlees	15.111	146	69	302	45	633	45	1.332	44	873	12	633	5			886	1			4.805	221
Productie van vers vlees van gevogelte	15.121	46	26	128	18	137	11	332	11	856	13	220	2	712	2					2.431	83
Productie van diepgevroren vlees van gevogelte	15.122							21	1											21	1
Productie van verse vleeswaren en van vleesconserven	15.131	133	63	290	43	518	38	1.822	57	858	13	1.542	11	1.213	4					6.376	229
Productie van diepgevroren producten op basis van vlees	15.132	6	2	6	1	15	1	57	2			106	1	200	1					390	8
Verwerk. en conserver. van vis en vervaard. van verse visprod.	15.201	24	11	57	9	108	7	299	9	69	1									557	37
Productie van diepgevroren vis en visproducten	15.202	3	1	8	1					62	1	100	1							173	4
Verwerking en conservering van aardappelen	15.311	35	18	17	3	11	1	118	4	144	2	309	2	444	1					1.078	31
Productie van diepgevroren aardappelbereidingen	15.312	2	1					84	3	140	2	1.132	7	434	1					1.792	14
Vervaardiging van groente- en fruitsappen	15.320	6	4	14	2	15	1					260	2							295	9
Verwerking en conservering van groente	15.331	18	7	21	3	16	1	114	3	204	3	133	1	453	1					959	19
Productie van diepgevroren groente	15.332	3	2	6	1			202	6	290	4	497	4	1.140	4					2.138	21
Verwerking en conservering van fruit	15.333	9	5	51	7	10	1	190	6	129	2	107	1	428	1					924	23
Vervaardiging van ruwe plantaardige oliën	15.411/412	11	4					63	2											74	6
Raffinage van oliën en vetten	15.420	4	1			49	4			222	3	144	1							419	9
Vervaardiging van margarine	15.430			16	2	18	1	48	1					492	1					574	5
Zuivel	15.510	70	29	55	9	197	14	346	11	270	4	779	6	2.761	8	1.139	2			5.617	83
Vervaardiging van consumptie-ijs	15.520	59	39	96	15	47	4	49	2	150	2	308	2	737	2					1.446	66
Maalderijen	15.610	67	29	43	7	93	7	167	6	207	3	550	4							1.127	56
Vervaardiging van zetmeel en zetmeelproducten	15.620			5	1	15	1	40	1			371	3			543	1			974	7
Vervaardiging van veevoeders	15.71/72	123	55	253	39	414	30	906	28	567	9	130	1	582	2					2.975	164
Industriële bakkerijen	15.811	68	30	136	20	177	13	933	28	501	8	1.412	10	846	2					4.073	111
Artisanale brood- en/of banketbakkerijen	15.812	5.383	2.530	6.042	937	3.860	298	2.737	95	530	9	103	1							18.655	3.870
Vervaardiging van beschuit en koekjes	15.820	57	28	61	9	158	12	447	14	463	6	685	5	625	2			1.326	1	3.822	77
Vervaardiging van suiker	15.830	1	1	13	2	25	2	159	5	206	3	107	1	880	3					1.391	17
Vervaardiging van chocolade en suikerwerk	15.840	307	144	425	62	550	39	905	29	1.074	14	1.190	9	1.368	5	1.413	2	1.023	1	8.255	305
Vervaardiging van deegwaren	15.850	24	16	20	3			102	3	59	1	294	2	616	2					1.115	27
Verwerking van koffie en thee	15.860	61	28	104	15	131	10	146	4	150	2	531	4	676	2					1.799	65
Vervaardiging van specerijen, sausen en kruidenijen	15.870	24	15	35	6	81	6	351	10	140	2	505	4	247	1					1.383	44
Vervaard. van gehomogeniseerde voedingsprepar. en dieetvoeding	15.880	6	3	21	3	50	4	86	3	97	1	378	3	585	2					1.223	19
Vervaardiging van overige voedingsmiddelen, n.e.g.	15.890	48	22	57	9	117	8	380	13	304	5	778	6	589	2					2.273	65
Productie van ethylalcohol door gisting	15.91/92/93	9	7	13	2	44	3													66	12
Vervaardiging van cider en van vruchtenwijn	15.940/950	1	2	6	1	19	1	25	1	72	1	159	1							282	7
Brouwerijen	15.960	70	31	63	9	243	16	595	19	628	8	1.143	8	2.108	7	636	1			5.486	99
Mouterijen	15.970					61	4	114	3											175	7
Productie van mineraalwater en frisdranken	15.980	4	2	10	2	36	3	48	2	414	6	922	6	1.539	5	1.118	2			4.091	28
Totaal voedingsindustrie	15G	6.828	3.225	8.374	1.286	7.848	586	13.218	426	9.679	140	15.528	114	19.675	61	5.735	9	2.349	2	89.234	5.849

Bron : bijzondere raadgevende commissie voor de Voeding (CRB) op basis van de gedecentraliseerde werkgelegenheidsstatistieken van de RSZ

Werkgelegenheid naar subsector in de voedingsindustrie

	Nace	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003*	2004*	2005*	2006*	2006/2005	2006/1992	aandeel in 2006
Productie en verwerking van vlees en vleesproducten	15.1	13.029	13.274	13.393	13.685	13.847	13.908	14.285	14.371	14.102	13.916	14.178	14.323	14.278	13.982	14.023	0,3%	7,6%	15,7%
Verwerk. en conserver. van vis en vervaard. van verse visprod.	15.20	1.053	1.102	1.049	1.141	1.125	1.109	1.043	972	992	989	993	827	792	786	730	-7,1%	-30,7%	0,8%
Verwerking en conservering van aardappelen	15.31	747	814	918	1.136	1.221	1.459	1.534	1.778	2.099	2.588	2.630	2.944	2.620	2.750	2.870	4,4%	284,2%	3,2%
Vervaardiging van groente- en fruitsappen	15.32	202	232	324	350	358	366	374	333	347	367	398	323	332	311	295	-5,1%	46,0%	0,3%
Verwerking en conservering van groente	15.33	3.929	4.010	3.775	3.768	3.855	3.855	4.237	4.436	4.318	4.232	4.549	4.515	4.097	3.940	4.021	2,1%	2,3%	4,5%
Vervaardiging van plantaardige en dierlijke oliën en vetten	15.41/42	1.434	1.423	1.349	1.333	1.336	1.329	1.304	1.233	1.030	1.027	992	507	509	501	493	-1,6%	-65,6%	0,6%
Vervaardiging van margarine	15.43	664	659	522	399	350	312	266	260	254	84	82	591	591	583	574	-1,5%	-13,6%	0,6%
Zuivelfabrieken en kaasmakerijen	15.51	7.394	6.962	6.227	6.075	6.046	6.114	5.897	5.720	5.248	5.378	5.237	5.410	5.544	5.458	5.617	2,9%	-24,0%	6,3%
Vervaardiging van consumptie-ijs	15.52	2.033	1.825	1.758	1.758	1.858	1.848	1.957	1.954	1.915	1.817	1.823	1.595	1.484	1.486	1.446	-2,7%	-28,9%	1,6%
Maalderijen	15.61	1.424	1.210	1.359	1.288	1.260	1.271	1.276	1.254	1.249	1.273	1.225	1.167	1.150	1.137	1.127	-0,9%	-20,9%	1,3%
Vervaardiging van zetmeel en zetmeelproducten	15.62	891	904	850	825	831	795	761	742	731	754	719	826	982	992	974	-1,8%	9,3%	1,1%
Vervaardiging van veevoeders	15.71/72	3.864	3.546	3.539	3.465	3.433	3.281	3.202	3.194	3.039	2.886	3.109	3.104	3.414	3.342	2.975	-11,0%	-23,0%	3,3%
Industriële bakkerijen	15.811	3.099	2.754	3.081	3.100	3.240	3.169	3.408	3.408	3.693	3.915	3.971	4.136	4.156	4.059	4.073	0,3%	31,4%	4,6%
Artisanale bakkerijen	15.812	17.078	17.416	17.548	18.535	18.564	18.223	17.850	17.978	18.063	17.637	17.494	18.537	18.913	18.987	18.655	-1,7%	9,2%	20,9%
Vervaardiging van beschuit en koekjes	15.82	4.889	4.251	4.309	4.357	4.284	4.320	4.304	4.071	3.972	4.379	4.120	3.867	3.889	3.709	3.822	3,0%	-21,8%	4,3%
Vervaardiging van suiker	15.83	2.133	1.919	1.858	1.791	1.738	1.686	1.615	1.591	1.588	1.625	1.583	1.517	1.565	1.433	1.391	-2,9%	-34,8%	1,6%
Vervaardiging van chocolade en suikerwerk	15.84	7.200	6.995	7.295	7.056	7.299	7.173	7.139	6.989	7.067	7.045	7.273	8.096	8.180	8.155	8.255	1,2%	14,7%	9,3%
Vervaardiging van deegwaren	15.85	784	746	825	801	804	897	922	864	777	1144	1.144	1.112	1.058	1.113	1.115	0,2%	42,2%	1,2%
Verwerking van koffie en thee	15.86	1.496	1.526	1.499	1.485	1.300	1.311	1.153	1.221	1.207	1.316	1.354	1.651	1.442	1.446	1.799	24,4%	20,3%	2,0%
Vervaardiging van specerijen, sausen en kruidenijen	15.87	1.259	1.266	1.253	1.159	1.104	1.095	1.097	1.126	1.122	1.166	1.154	1.371	1.339	1.373	1.383	0,7%	9,8%	1,5%
Vervaard. van gehomogeniseerde voedingsprepar. en dieetvoed.	15.88	434	394	414	677	717	879	745	936	1050	1115	1.240	1.376	1.396	1.343	1.223	-8,9%	181,8%	1,4%
Vervaardiging van overige voedingsmiddelen n.e.g.	15.89	2.919	2.281	2.131	2.180	2.077	2.245	2.219	2.303	2.398	2.159	2.148	2.259	2.188	2.193	2.273	3,6%	-22,1%	2,5%
Productie van alcohol	15.91/92	312	441	329	58	108	97	84	78	94	92	60	69	80	72	66	-8,3%	-78,8%	0,1%
Vervaardiging van cider en van vruchtenwijn	15.94	217	250	280	314	331	281	274	256	256	273	315	281	266	295	282	-4,4%	30,0%	0,3%
Brouwerijen	15.96	8.048	7.558	7.065	6.762	6.454	6.150	5.909	5.762	5.723	5.676	5.673	5.977	5.994	5.782	5.486	-5,1%	-31,8%	6,1%
Mouterijen	15.97	338	324	254	240	263	260	257	244	234	236	217	186	160	179	175	-2,2%	-48,2%	0,2%
Productie van mineraalwater en frisdranken	15.98	3.099	3.170	3.179	3.259	3.326	3.329	3.685	3.775	3.909	3.866	3.904	4.095	4.121	4.111	4.091	-0,5%	32,0%	4,6%
Totaal voedingsindustrie	15 G	89.969	87.252	86.383	86.997	87.129	86.762	86.797	86.849	86.477	86.955	87.585	90.662	90.540	89.518	89.234	-0,3%	-0,8%	100,0%

Opmerking: van 1992 tot 2002 situatie op 30 juni; vanaf 2003 situatie op 31 december

Bron : bijzondere raadgevende commissie voor de Voeding (Centrale Raad voor het Bedrijfsleven) op basis van de gedecentraliseerde werkgelegenheidsstatistieken van de RSZ

I. Ontwikkeling naar gewest van het aantal vestigingen in de voedingsindustrie

	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003*	2004*	2005*	2006*
Vlaanderen	4.521 63,7%	4.522 64,5%	4.519 64,6%	4.584 65,3%	4.603 65,8%	4.532 66,0%	4.479 66,1%	4.368 66,2%	4.291 65,9%	4.184 66,1%	4.122 66,2%	4.158 66,6%	4.007 66,4%	3.935 66,2%	3.852 65,9%
Wallonië	2.043 28,8%	1.999 28,5%	1.988 28,4%	1.955 27,9%	1.931 27,6%	1.874 27,3%	1.856 27,4%	1.810 27,4%	1.806 27,7%	1.746 27,6%	1.715 27,6%	1.687 27,0%	1.644 27,2%	1.626 27,4%	1.625 27,8%
Brussel	532 7,5%	490 7,0%	483 6,9%	479 6,8%	466 6,7%	463 6,7%	441 6,5%	423 6,4%	412 6,3%	404 6,4%	385 6,2%	394 6,3%	385 6,4%	383 6,4%	372 6,4%
Rijk	7.096 100,0%	7.011 100,0%	6.990 100,0%	7.018 100,0%	7.000 100,0%	6.869 100,0%	6.776 100,0%	6.601 100,0%	6.509 100,0%	6.334 100,0%	6.222 100,0%	6.239 100,0%	6.036 100,0%	5.944 100,0%	5.849 100,0%

Opmerking: van 1992 tot 2002 situatie op 30 juni; vanaf 2003 situatie op 31 december

Bron : bijzondere raadgevende commissie voor de Voeding (Centrale Raad voor het Bedrijfsleven) op basis van de gedecentraliseerde werkgelegenheidsstatistieken van de RSZ

II. Ontwikkeling naar gewest van de werkgelegenheid in de voedingsindustrie

	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003*	2004*	2005*	2006*
Vlaanderen	62.394 69,4%	61.853 70,9%	61.484 71,2%	62.509 71,9%	62.474 71,7%	62.321 71,8%	61.987 71,4%	62.196 71,6%	61.899 71,6%	62.039 71,3%	62.629 71,5%	64.126 70,7%	64.906 71,7%	64.066 71,6%	63.688 71,4%
Wallonië	20.697 23,0%	20.118 23,1%	19.527 22,6%	18.881 21,7%	19.440 22,3%	19.337 22,3%	19.594 22,6%	19.558 22,5%	19.684 22,8%	19.772 22,7%	19.796 22,6%	21.019 23,2%	21.198 23,4%	21.067 23,5%	21.231 23,8%
Brussel	5.878 6,5%	5.281 6,1%	5.372 6,2%	5.607 6,4%	5.215 6,0%	5.104 5,9%	5.216 6,0%	5.095 5,9%	4.894 5,7%	5.144 5,9%	5.160 5,9%	5.517 6,1%	4.436 4,9%	4.385 4,9%	4.315 4,8%
Rijk	89.969 100,0%	87.252 100,0%	86.383 100,0%	86.997 100,0%	87.129 100,0%	86.762 100,0%	86.797 100,0%	86.849 100,0%	86.477 100,0%	86.955 100,0%	87.585 100,0%	90.662 100,0%	90.540 100,0%	89.518 100,0%	89.234 100,0%

Opmerking: van 1992 tot 2002 situatie op 30 juni; vanaf 2003 situatie op 31 december

Bron : bijzondere raadgevende commissie voor de Voeding (Centrale Raad voor het Bedrijfsleven) op basis van de gedecentraliseerde werkgelegenheidsstatistieken van de RSZ

Tabel 7

Emploi total dans l'industrie alimentaire au 31 décembre 2005 par régions, provinces et arrondissements
Totale werkgelegenheid in de voedings industrie op 31 december 2005 naar gewesten, provincies en arrondissementen

	OUVRIERS - ARBEIDERS			EMPLOYÉS - BEDIENDEN			TOTAL TOTAAL	Etabliiss. Vestigingen
	Hommes Mannen	Femmes Vrouwen	Total Totaal	Hommes Mannen	Femmes Vrouwen	Total Totaal		
Antwerpen-Anvers	3.436	1.046	4.482	1.125	2.127	3.252	7.734	509
Mechelen-Malines	862	468	1.330	415	729	1.144	2.474	186
Turnhout	3.281	2.155	5.436	1.043	1.455	2.498	7.934	312
ANTWERPEN-ANVERS	7.579	3.669	11.248	2.583	4.311	6.894	18.142	1.007
BRUXELLES-BRUSSEL	1.934	624	2.558	720	1.107	1.827	4.385	383
Halle-Vilvoorde - Hal-Vilvorde	1.849	744	2.593	982	1.034	2.016	4.609	252
Leuven-Louvain	2.280	388	2.668	1.006	1.088	2.094	4.762	255
VLAAMS-BRABANT-BRABANT FL.	4.129	1.132	5.261	1.988	2.122	4.110	9.371	507
W.-BRABANT-BRABANT WALLON	571	122	693	206	346	552	1.245	116
Brugge-Bruges	1.029	355	1.384	411	468	879	2.263	219
Diksmuide-Dixmude	166	135	301	38	64	102	403	51
Ieper-Ypres	1.251	488	1.739	224	232	456	2.195	107
Kortrijk-Courtrai	1.420	516	1.936	417	485	902	2.838	214
Oostende-Ostende	362	239	601	78	184	262	863	127
Roeselare-Roulers	1.979	812	2.791	583	476	1.059	3.850	155
Tielt	1.113	335	1.448	215	209	424	1.872	85
Veurne-Furnes	680	304	984	138	122	260	1.244	73
W-VLAANDEREN-FLANDRE OCC	8.000	3.184	11.184	2.104	2.240	4.344	15.528	1.031
Aalst - Alost	1.699	384	2.083	449	491	940	3.023	154
Oudenaarde - Oudenarde	393	143	536	104	120	224	760	82
Dendermonde - Termonde	1.024	236	1.260	214	298	512	1.772	136
Eeklo	438	276	714	134	192	326	1.040	62
Gent - Gand	3.218	740	3.958	1.109	1.135	2.244	6.202	363
St. Niklaas - St. Nicola - Waas	985	520	1.505	244	430	674	2.179	171
O-VLAANDEREN-FLANDRE OR.	7.757	2.299	10.056	2.254	2.666	4.920	14.976	968
Ath-Aat	157	21	178	18	51	69	247	36
Charleroi	846	262	1.108	368	361	729	1.837	137
Mons-Bergen	311	57	368	26	130	156	524	82
Mouscron-Moeskroen	904	363	1.267	117	193	310	1.577	71
Soignies-Zinnik	152	32	184	23	73	96	280	70
Thuin	339	37	376	72	92	164	540	54
Toumai-Doorik	683	185	868	187	185	372	1.240	87
HAINAUT-HENEGOUWEN	3.392	957	4.349	811	1.085	1.896	6.245	537
Huy-Hoei	326	85	411	74	111	185	596	56
Liège-Luik	2.014	252	2.266	502	738	1.240	3.506	266
Verviers	2.010	629	2.639	522	630	1.152	3.791	210
Waremme-Borgworm	436	68	504	77	101	178	682	39
LIEGE-LUIK	4.786	1.034	5.820	1.175	1.580	2.755	8.575	571
Hasselt	1.275	380	1.655	528	597	1.125	2.780	207
Maaseik	836	379	1.215	196	274	470	1.685	112
Tongeren-Tongres	776	394	1.170	131	283	414	1.584	103
LIMBURG-LIMBOURG	2.887	1.153	4.040	855	1.154	2.009	6.049	422
Arlon-Aarlen	455	561	1.016	61	106	167	1.183	22
Bastogne-Bastenaken	90	44	134	27	67	94	228	35
Marche-en-Famenne	267	100	367	46	73	119	486	43
Neufchâteau	178	14	192	20	66	86	278	35
Virton	127	16	143	29	57	86	229	27
LUXEMBOURG-LUXEMBURG	1.117	735	1.852	183	369	552	2.404	162
Dinant	199	34	233	50	114	164	397	73
Namen-Namur	1.052	336	1.388	283	407	690	2.078	139
Philippeville	61	15	76	7	40	47	123	28
NAMEN-NAMUR	1.312	385	1.697	340	561	901	2.598	240
VLAANDEREN-FLANDRE	30.352	11.437	41.789	9.784	12.493	22.277	64.066	3.935
WALLONIE-WALLONIE	11.178	3.233	14.411	2.715	3.941	6.656	21.067	1.626
BRUSSEL-BRUXELLES	1.934	624	2.558	720	1.107	1.827	4.385	383
LE ROYAUME-HET RIJK	43.464	15.294	58.758	13.219	17.541	30.760	89.518	5.944

Source: Commission consultative spéciale de l'Alimentation (Conseil central de l'économie) sur base ONSS

Bron : bijzondere raadgevende commissie voor de Voeding (Centrale Raad voor het Bedrijfsleven) op RSZ-basis

Tabel 8

Emploi total dans l'industrie alimentaire au 31 décembre 2006 par régions, provinces et arrondissements
Totale wergelegenheid in de voedings industrie op 31 december 2006 naar gewesten, provincies en arrondissementen

	OUVRIERS - ARBEIDERS			EMPLOYÉS - BEDIENDEN			TOTAL TOTAAL	Etabliss. Vestigingen
	Hommes Mannen	Femmes Vrouwen	Total Totaal	Hommes Mannen	Femmes Vrouwen	Total Totaal		
Antwerpen-Anvers	3.388	1.011	4.399	1.067	2.115	3.182	7.581	494
Mechelen-Malines	900	498	1.398	430	754	1.184	2.582	182
Turnhout	3.171	2.085	5.256	1.012	1.437	2.449	7.705	305
ANTWERPEN-ANVERS	7.459	3.594	11.053	2.509	4.306	6.815	17.868	981
BRUXELLES-BRUSSEL	1.912	650	2.562	685	1.068	1.753	4.315	372
Halle-Vilvoorde - Hal-Vilvorde	1.894	751	2.645	950	995	1.945	4.593	249
Leuven-Louvain	2.299	407	2.706	918	1.063	1.981	4.687	233
VLAAMS-BRABANT-BRABANT FL.	4.193	1.158	5.351	1.868	2.058	3.926	9.280	482
BRABANT WALLON-W-BRABANT	596	131	727	201	337	538	1.265	117
Brugge-Bruges	1.040	364	1.404	381	450	831	2.235	226
Diksmuide-Dixmude	184	151	335	41	63	104	439	53
Ieper-Ypres	1.365	484	1.849	273	262	535	2.384	100
Kortrijk-Courtrai	1.411	492	1.903	383	514	897	2.800	220
Oostende-Ostende	392	261	653	90	180	270	923	128
Roeselare-Roulers	2.016	881	2.897	605	468	1.073	3.970	154
Tielt	1.071	314	1.385	201	219	420	1.805	87
Veurne-Furnes	614	287	901	133	117	250	1.151	67
W-VLAANDEREN-FLANDRE OCC	8.093	3.234	11.327	2.107	2.273	4.380	15.707	1.035
Aalst - Alost	1.663	354	2.017	447	483	930	2.947	150
Oudenaarde - Oudenarde	1.091	239	1.330	229	326	555	1.885	136
Dendermonde - Termonde	427	296	723	104	184	288	1.011	66
Eeklo	3.232	817	4.049	1.162	1.141	2.303	6.352	352
Gent - Gand	366	122	488	87	110	197	685	76
St. Niklaas - St. Nicola- Waas	899	508	1.407	183	376	559	1.966	164
O-VLAANDEREN-FLANDRE OR.	7.678	2.336	10.014	2.212	2.620	4.832	14.846	944
Ath-Aat	144	43	187	30	57	87	274	38
Charleroi	932	267	1.199	380	365	745	1.944	131
Mons-Bergen	310	56	366	23	131	154	520	77
Mouscron-Moeskroen	974	404	1.378	122	185	307	1.685	77
Soignies-Zinnik	188	34	222	26	76	102	324	68
Thuin	340	39	379	74	91	165	544	62
Tournai-Doomik	804	222	1.026	192	192	384	1.410	91
HAINAUT-HENEGOUWEN	3.692	1.065	4.757	847	1.097	1.944	6.701	544
Huy-Hoei	358	96	454	75	102	177	631	53
Liège-Luik	1.946	228	2.174	466	675	1.141	3.324	261
Verviers	1.991	547	2.538	534	619	1.153	3.692	215
Waremmе-Borgworm	429	52	481	79	102	181	662	35
LIEGE-LUIK	4.724	923	5.647	1.154	1.498	2.652	8.309	564
Hasselt	1.277	385	1.662	518	585	1.103	2.765	193
Maaseik	832	399	1.231	202	283	485	1.716	109
Tongeren-Tongres	747	380	1.127	115	264	379	1.506	108
LIMBURG-LIMBOURG	2.856	1.164	4.020	835	1.132	1.967	5.987	410
Arlon-Aarlen	484	512	996	56	104	160	1.156	23
Bastogne-Bastenaken	95	32	127	21	51	72	199	34
Marche-en-Famenne	324	122	446	50	68	118	564	42
Neufchâteau	170	16	186	19	71	90	276	37
Virton	118	21	139	29	63	92	232	27
LUXEMBOURG-LUXEMBURG	1.191	703	1.894	175	357	532	2.427	163
Dinant	154	30	184	46	110	156	340	79
Namen-Namur	1.062	341	1.403	254	409	663	2.066	133
Philippeville	60	13	73	7	43	50	123	25
NAMUR-NAMEN	1.276	384	1.660	307	562	869	2.529	237
VLAANDEREN-FLANDRE	30.279	11.486	41.765	9.531	12.389	21.920	63.688	3.852
WALLONIE-WALLONIE	11.479	3.206	14.685	2.684	3.851	6.535	21.231	1.625
BRUSSEL-BRUXELLES	1.912	650	2.562	685	1.068	1.753	4.315	372
LE ROYAUME-HET RIJK	43.670	15.342	59.012	12.900	17.308	30.208	89.234	5.849

Source: Commission consultative spéciale de l'Alimentation (Conseil central de l'économie) sur base des statistiques décentralisées de l'emploi de l'ONSS
Bron : bijzondere raadgevende commissie voor de Voeding (Centrale Raad voor het Bedrijfsleven) op de gedecentraliserde statistieken van RSZ-basis

De uitgeoefende beroepen in de voedingsindustrie, de verwerkende industrieën en de privésector in 2006

ISCO*		voedings- industrie %	verwerkende industrieën %	privésector %
12	bedrijfsleiders en kaderleden bij de directie	2,0%	2,8%	2,9%
13	directeurs en beheerders	0,6%	0,2%	0,4%
21	natuurkundigen, scheikundigen, ingenieurs, informaticaspecialisten	1,0%	4,1%	5,3%
22	specialisten in de biowetenschappen	0,2%	0,3%	0,4%
24	andere intellectuele beroepen (vb economen, juristen, sociale wetenschappen...)	3,3%	3,2%	5,1%
31	tehnici, operators...	2,1%	6,0%	4,5%
32	ondergeschikt personeel in de biowetenschappen	0,3%	0,8%	0,6%
34	ander ondergeschikt personeel (vb boekhoudkundige, verkoopsagenten, administratief bestuur	3,1%	1,8%	4,2%
41	kantoorbedienden	11,7%	12,4%	18,7%
42	bedienden die direct contact hebben met het cliënteel (vb kassiers, receptiebedienden, bedienden aan inlichtingenloketten)	0,3%	0,3%	3,2%
51	dienstverlenend personeel aan particulieren	0,7%	0,5%	5,0%
52	verkopers en demonstrateurs	5,3%	1,3%	4,6%
71	vakarbeiders in de bouwnijverheid	0,1%	1,6%	4,9%
72	arbeiders in de metallurgie en elektriciteit (vb mecaniciens en installateurs van machines)	1,9%	13,8%	7,1%
73	vakarbeiders in de precisienijverheid, het kunstambacht,...	0,1%	3,5%	1,4%
74	andere ambachtlieden en arbeiders	44,3%	10,0%	4,9%
81	bestuurders van uitrustingen aan vaste installaties en dergelijke	0,7%	7,8%	2,9%
82	bestuurders van machines voor de vervaardiging en assemblagearbeiders	10,6%	21,1%	7,8%
83	bestuurders van voertuigen en mobiele werktuigen	4,7%	2,5%	5,6%
91	ongeschoold personeel (vb sjouwers, bewakers, portiers, schoonmakers,...)	1,1%	0,6%	3,3%
93	handlangers, laders en lossers, magazijniers	5,8%	5,4%	7,1%
	total	100,0%	100,0%	100,0%

*ISCO : International standard classification of occupations (internationale standaardindeling van de beroepen)

Bron: Bijzondere raadgevende commissie Voeding (Centrale raad voor het bedrijfsleven) op basis van de enquête naar de structuur (ADSEI)

Tabel 11

Aanpassing van de arbeidstijd in de voedingsindustrie in 2008						
	loonbaanonderbreking*			tijdskrediet		totaal
	voledige onderbreking	vermindering van prestaties	onderschapsverlof, palliative zorgen en medische bijstand	volledige onderbreking	vermindering van prestaties	
Arbeiders						
januari		65	392	204	2.348	3.009
februari		63	405	207	2.379	3.054
maart		62	436	206	2.398	3.102
april		61	428	198	2.418	3.105
mei		60	456	211	2.411	3.138
juni		57	467	213	2.437	3.174
juli		56	476	203	2.435	3.170
augustus		53	461	206	2.430	3.150
september		51	459	207	2.455	3.172
oktober		50	442	194	2.463	3.149
november		52	451	201	2.450	3.154
Bedienden						
januari	1	63	447	110	1.548	2.169
februari	1	58	438	102	1.558	2.157
maart	1	59	464	106	1.544	2.174
april	1	55	455	104	1.560	2.175
mei	1	54	474	104	1.551	2.184
juni		52	472	104	1.563	2.191
juli		52	500	103	1.567	2.222
augustus	4	52	476	102	1.568	2.202
september	1	52	446	106	1.579	2.184
oktober	1	51	457	109	1.562	2.180
november	1	53	455	107	1.572	2.188
Arbeiders + bedienden						
januari	1	128	839	314	3.896	5.178
februari	1	121	843	309	3.937	5.211
maart	1	121	900	312	3.942	5.276
april	1	116	883	302	3.978	5.280
mei	1	114	930	315	3.962	5.322
juni	0	109	939	317	4.000	5.365
juli	0	108	976	306	4.002	5.392
augustus	4	105	937	308	3.998	5.352
september	1	103	905	313	4.034	5.356
oktober	1	101	899	303	4.025	5.329
november	1	105	906	308	4.022	5.342

*Sinds 1 januari 2002 is de loopbaanonderbreking in de privésector vervangen door het "tijdskrediet"

Bron: bijzondere raadgevende commissie Voeding (CRB) op basis van RVA-gegevens

Aantal voordeeltrekkenden van tijdskrediet in de voedingsindustrie in november 2008
verdeling naar beroepsstatuut en jaargroepen

volledige onderbreking										
	20 tot 24 jaar	25 tot 29 jaar	30 tot 34 jaar	35 tot 39 jaar	40 tot 44 jaar	45 tot 49 jaar	50 tot 54 jaar	55 tot 59 jaar	≥ 60 jaar	totaal
Arbeiders	8	31	51	63	27	8	7	5	1	201
Bedienden	1	16	32	26	16	6	5	3	2	107
Totaal	9	47	83	89	43	14	12	8	3	308
vermindering van prestaties										
	20 tot 24 jaar	25 tot 29 jaar	30 tot 34 jaar	35 tot 39 jaar	40 tot 44 jaar	45 tot 49 jaar	50 tot 54 jaar	55 tot 59 jaar	≥ 60 jaar	totaal
Arbeiders	1	40	99	174	147	310	1.076	554	49	2.450
Bedienden		25	124	195	141	117	449	461	60	1.572
Totaal	1	65	223	369	288	427	1.525	1.015	109	4.022

Bron: bijzondere raadgevende commissie Voeding (CRB) op basis van RVA-gegevens